In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

नेपाली भाषामा स्पष्ट निर्देशन दिई तयार पारिएको धार्मिक पुस्तक

उपयोगी

अग्निस्थापना विधि

संस्कृतका श्लोक जस्ताको तस्तै राखी कुन कर्मपछि कुन कर्म गर्ने त्यसको स्पष्ट मार्गनिर्देशनलाई नेपाली भाषामा उल्लेख गरी त्यसैको आधारमा सजिलैसँग कर्म गर्न सकिने उपयोगी पुस्तक

सङ्कलनकर्ता – डी.एन. शर्मा

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding

नेपाली भाषामा स्पष्ट निर्देशन दिई तयार पारिएको धार्मिक पुस्तक

उपयोगी
अग्निस्थापना विधि

संस्कृतका श्लोक जस्ताको तस्तै राखी कुन कर्मपछि कुन कर्म गर्ने त्यसको स्पष्ट मार्गनिर्देशन *(अह्रोटः यसपछि यो कर्म गर्नु)* लाई नेपाली भाषामा उल्लेख गरी त्यसैको आधारमा सजिलैसँग कर्म गर्न सकिने उपयोगी पुस्तक

संकलनकर्ता
डी. एन. शर्मा

प्रकाशक
धार्मिक साहित्य प्रकाशन
काठमाण्डौं, नेपाल

संस्करण : २०६८ विशेष सल्लाहकार- पं. कृष्णप्रसाद न्यौपाने मूल्य रु. ७०/-

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

विषयसूची

क्र.स	विषय	पृष्ठ
१.	पूजासामग्री खण्ड	४-११
२.	पञ्चगव्य निर्माण विधि	१२
३.	कर्मपात्र निर्माण विधि	१४
४.	पञ्चभूसंस्कार	१६
५.	यज्ञस्थलमा रेखी हाल्ने	१८
६.	प्रतिज्ञा सङ्कल्प	२०
७.	प्रायश्चित गोदानसङ्कल्प	२०
८.	सर्वदेवपूजन, नमस्कार आवाहन गर्ने मन्त्र	२४
९.	रेखीपूजा-वेदी कुण्डमेखलादि पूजनविधि	२७
१०.	वेदीपूजनम् (पूर्वबाट अष्टदिशा पूजन)	३०
११.	अग्निसंस्कार	३२
१२.	स्रुवसंस्कार	४०
१३.	अर्घपात्रस्थापना विधि	४२
१४.	ब्रह्माविष्णुप्रजापतिपूजनम्	४३
१५.	अग्निपूजनम्	४४
१६.	चतुर्वेद पूजा	४४
१७.	ब्राह्मणवरणम्	४८
१८.	पुण्याहवाचनम्	५१
१९.	कलशपूजनम्	५३
२०.	दीपपूजनम्	५७
२१.	गणेशपूजनम्	५७
२२.	रक्षाबन्धनपूजा	६०
२३.	नवग्रहपूजा	६२
२४.	अष्टयोगिनी र अष्टचिरञ्जीवी पूजा	६६
२५.	होमसङ्कल्प	६७
२६.	प्रजापत्यादिवनस्पत्यन्तहोमः	६९
२७.	पञ्चवारुणिहोमः	७०
२८.	प्रधानदेवताहोमः	७१
२९.	पञ्चलोकपालाहोमः	७४
३०.	नवग्रहाहोमः	७४
३१.	अधिदेवताहोमः	७५

Acc. 92229 / 12251

Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding

क·का- ६

३२.	प्रत्यधिदेवताहोमः	७७
३३.	दशदिक्पालहोमः	७८
३४.	अष्टवसवहोमः	७९
३५.	द्वादशादित्यहोमः	८०
३६.	एकादशरुद्रहोमः	८०
३७.	षोड्शमातरहोमः	८०
३८.	सप्तमरुतहोमः	८०
३९.	विनायकादिवषट्होमः	८१
४०.	विशेषकर्म	८२
४१.	चतुःस्वस्त्यादिहोमः	८२
४२.	पूर्णाहुति होम	९३
४३.	स्रुवपूजनम्	९३
४४.	पूणपार्त्रम्	९४
४५.	महाबलीः	९४
४६.	यज्ञान्तगोदानम्	९५
४७.	भूयसीदक्षिणा	९७
४८.	मेधाकरणम्	९७
४९.	उपजेवन हवन	९८
५०.	शेषचरुहोमः	९८
५१.	घृतच्छाया निरीक्षण	१००
५२.	अर्घविमुख गर्ने	१०१
५३.	अभिषेक मन्त्रहरु-पौराणिक +वैदिक	१०२- १०४
५४.	प्रसादग्रहणम्	१०४
५५.	तिलककरणम्	१०५
५६.	रक्षाबन्धनम्	१०६
५७.	शण्डामर्कहोमः	१०६
	उपयोगीमूलक विविध जानकारी	
५८.	नारायणकवचं (भागवत ६ स्कन्द ८ अध्याय)	१०७
५९.	नवग्रह र अष्टयोगिनी दानसामग्री	११०
६०.	ग्रहशान्तिकालागि राशिअनुसारका तान्त्रिक मन्त्र	१११
६१.	टीकालगाइ दिंदा औंलाअनुसारको फल	१११
६२.	नवग्रह गायत्री	१११
६३.	राशिअनुसारका मन्त्र (दीक्षामन्त्रहरु)	११२
६४.	कुनभगवान्लाई कति सुते बत्ति बाल्ने?	११२
६५.	नेपाली भाषाको आरती	११२

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

अग्निस्थापना हवनका लागि चाहिने पूजासामग्री

सामान्य पूजासामग्री भाग १ (अलग्गै बनाएर राख्ने), गोबर, कर्मपात्र १, कुश, रेखीहाल्ने पीठो, अविर १ प्याकेट, धान टपरी ५, चामल टपरी ६, कलश ५, दियो १, अर्घत्रिकुटी १, पञ्चपात्र १, आचमनी १, सुपारी ७ गोटा, जनै ५ जोर, पलाँशका समिधा एक मुठी, आगो बाल्ने समिधा (दाउरा), प्रणीतापात्र १, प्रोक्षणीपात्र १, घिउराख्ने थाली १, चरुस्थाली-१ (आवश्यकतानुसारको), रक्षाबन्धनको सरजाम, घिउ, चरु, (धान, चामल, जौ, तिल), सुरो, काँचोधागो, सस्र्यूँ, सर्वौषधी, पञ्चामृत, पञ्चरत्न, सप्तमृत्तिका, (सातठाउँको माटो) पञ्चपल्लव (आँप, चाँप र पीपलका पातहरु कलशमा राख्ने) रातो-सेतो वस्त्र, फूल, दूवो, धूप (आवश्यतानुसारको), बत्ती, रोटी, नैवेद्य, मौसमअनुसारका फलफूल, पानमसला, बोहोता, टपरी, पूजाभाँडा, ब्राह्मणवरणको सरजाम, काँचो इँट वा माटो, (यज्ञबनाउनका लागि) दक्षिणा, गोदान, पूर्णपात्र, घृतछाँयाको सरजाम (पुस्तकको पछाडि हेर्ने), पुण्याहवाचनको सरजाम, गाई वा गौमूल्य बराबरको द्रव्य, क्षेत्रपाल बलि, काँसको कचौरा, सुवर्ण, भेटी, ब्राह्मणभोजन, दक्षिणा यथासक्दो आदि।

कर्मपात्र निर्माण सामग्री*

कर्मपात्रका लागि तामाको थाली १, कुश, पवित्र, कुशका टुक्रा, शुद्धजल, चन्दन, सिन्दुर, अक्षता, जौ, तिलः फूल आदि।

गणेशपूजासामग्री-

आसन, पञ्चपात्र, आचमनी, कर्मपात्र, अर्घ, घण्ट, धान एक टपरी, चामल दुई टपरी, पञ्चपल्लव, पञ्चरत्न, पञ्चामृत, सप्तमृत्तिका, जनै दुई जोर, सुपारी दुईओटा, दीयो, कलश, नैवेद्य, दूबो, रातो कपडा, चन्दन अक्षता, तिल, जौ, फूल, सिन्दूर र भेटी आदि।

घीउछाँयाको सामग्री- काँसको कचौरा, घिऊ, कुश, दूवो, सुन, पैसा आदि

---

* *कर्मपात्र भन्नाले देव वा पितृकार्यसम्बन्धी कर्म सङ्कल्प प्रयोजनका निमित्त बनाइने चाँदी वा तामाको ८ अंगुल भन्दा ठूलो भाँडोलाई भनिन्छ।*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

नामकरण / न्वारानको पूजासामग्री

गणेशपूजाको सामग्री (माथि नै उल्लेख छ), **मातृकापूजाको सामग्री,** (नयाँ पिर्का, गाईको गोबर, दूवो, पहेंलोकपडा, धोती, चोलो, चुरा, धागो र सिंगारका सामग्रीहरु कुश, वस्त्र अघौंतो, घिउ, विभिन्न मेवामिष्टाङ्ग, मालपुवा फलफूल, भेटी र दक्षिणा) **आभ्युदायिक श्राद्ध-** (गाईको दूध, फलफूल, दक्षिणा, वस्त्र, कर्मपात्र, पान, अमला, बयर, गोदानसामग्री, भेटी, मह, पूजाको भाँडा, चामल ६ टपरी, नैवेद्य ६ भाग, कुशका ब्राह्मण ६ वटा, जनै ६ जोरभन्दा माथि, चामल ६ टपरी, सुपारी ६ वटा, सीधा ७ भाग, दाख र दक्षिणा), **अग्निस्थापनाको सामग्री** (माथि नै उल्लेख छ), हवनको सामग्री, केशरी, पञ्चगव्य, चामल २ टपरी, कनिका वा ढुटो, भलायो, भलायोको ठेलो, सुपारी, जनै, माला गरी २/२ जोर, भेटी, गोदान, पूर्णपात्र,सस्र्यूँ, पञ्चगव्य, नाउँलेख्ने पीपलका पात २ वटा, नामराख्ने चामल, पान, वस्त्र, मौसमअनुसारका फलफूल, दक्षिणा र ब्राह्मणभोजन आदि ।

रक्षाबन्धन पूजासामग्री-

जौ, दूवो, सरस्यूँ, चन्दन, गोवर र दही मिसाएर पूजा गरी मन्त्रिएको तीन डोरा भएको काँचो धागो।

पञ्चरत्न- सुन, चाँदी, मूगा, पुवालो र मोती हुन्। अन्य मतमा- हीरा, मोती, मुगा, नीर र पुखराज हुन्। **मतान्तरमा-** सुन, चाँदी, मोती, नीर र पुष्पराज यति पञ्चरत्नहरु हुन् *(सं. ने. वृहत् शब्दकोश पृ. ६९९)*

पञ्चपल्लव- आँप, पीपल, वर, पाखुरी, डुम्रीका पातहरु।

पञ्चामृत- गाईको दूध, दही, घिउ, मह र चिनी यति पाँचचिज पर्दछन्

पञ्चगव्य- गाईको दूध १४ भाग, गाईको दही ४ भाग, गाईकै घिऊ २ भाग, गाईको गहुँत १ भाग, गाईको गोबर एक चुट्की यी पाँच थरीको रस एकै ठाउँमा मिलाएर बनाएको पञ्चगव्य वस्तुलाई भनिन्छ।

अर्घको सामग्री- अर्घपात्र-१, जौ, तिल, कुश, चन्दन, फूल, दूबो, दूध, दही, घिऊ।

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

पुण्याहवाचन सामग्री- पहेंलो वस्त्र, जनै, सुपारीको टुक्रा, दुबो, तुलसीपत्र, द्रव्य, चन्दन, अक्षता र फूल।

सर्वौषधी- कूट, बेसार, जटामसी, चुत्रो, मुरा, श्रीखण्ड, शिलाजीत, बोझो, चाँप, मोथे मिलाएको औषधिको धुलो।

सप्तमृत्तिका- पूजाको काममा आउने सात ठाउँको माटो- हात्तिसार, तवेला, रथखाना, देवल (कमिला वा धमिराको माटोको थुप्रो), दोभान (दुई नदि मिसिएको ठाउँ), रह (पानी भएको ठूलो र गहिरो ठाउँ) र गोठको माटोहरू पर्दछन्।
(*हेर्नुहोस्- ने. सं. बृहत् शब्दकोश पृष्ठ १३५६*)

पञ्चकषायः- डुम्री, बेल, पलाँस, वर, पीपल यति पाँच थरीका पालुवाहरु हुन्। निघन्टुअनुसार पाँचथरी टर्रो हुने चिजहरु- जामुन, सिमल, खरौटो, मौलसिरी र बेलं हुन्।

पवित्र- १ कुरेतका २ कुशको टुप्पो मिलाएर ग्रन्थि बनाएको वस्तु

पञ्चपल्लव- पाँचथरी रुखका पातहरु पीपल, डुम्री, पाखुरी, आँप र बरका पातहरु।

पञ्चपुष्पाणि- आँप, चाँप, शमी, कमल र करवीर हुन्।

पञ्चोपचार- गन्ध, पुष्प, धुप, दीप र नैवेद्य (शब्दकोश पृष्ठ ७०२)

दशोपचार- जल, अर्घ, आचमनीय, स्नानं, वस्त्र, चन्द्रनाक्षता, फूल, धूप, दीप, नैवेद्य।

षोडशोपचार- आवाहन, आसन, अर्घ, आचमन, पञ्चामृत, स्नान, वस्त्र, यज्ञोपवित, चन्दन, अक्षता, फूल, धूप, दीप, नैवेद्य, ताम्बूल, प्रदक्षिणा, पुष्पाञ्जली र प्रणाम।

सप्तधान्य- धान, गहुँ, जौ, तिल, मास, मुँगी, कागुनु।

पूर्णपात्र- होमगर्दा छुटफूटकर्म पूराहोस् भनी दान गर्न फल द्रव्य र २५६ मुठी (तीन पाथी १ माना ६ मुठी) वा १ पाथी अथवा २ माना चामल डालो, प्याङ् वा टपरी कुनै पात्रमा हालेर जनै, वस्त्र, सुपारी, द्रव्यहरु समेत राखेर ब्रह्मालाई दिइने एक प्रकारको आमान्न दक्षिणालाई पूर्णपात्र भनिन्छ।

सप्तमातृका- ब्राह्मी, माहेश्वरी, कौमारी, वैष्णवी, वाराही, इन्द्रणी, चामुण्डा

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

in Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

सप्तद्वारमातृका– नन्दा, नन्दिनी, वाशिष्ठी, वासुदेवा, भार्गवी, जया, विजया।

नवग्रह समिधा– पलाश (चन्द्रमा), आँक (सूर्य), खयर (मंगल), अपामार्ग (बुध), पीपल (गुरु), डुम्री (शुक्र), शमी (शनि), दूर्वा (राहु), कुश (केतु)।

नवग्रह– सूर्य, चन्द्र, मंगल, बुध, बृहस्पति, शुक्र, शनि, राहु, केतु।

प्रणीतापात्र– यज्ञमा पानी हालेर राख्ने सिप्लिकानको चारकुने पात्र वा मन्त्र पढ्दै संस्कार गरेर राख्ने यज्ञपात्रको जल। यो १२ अंगुल लामो, ४ अंगुल चौडा, ४ अंगुल गहिरो १ अंगुल बींड भएको सिप्लिकान वा पलाँस आदि रुखको काठद्वारा बनाइने वस्तु। यसलाई होमगरिने अग्निको उत्तरतिर प्रोक्षणीपात्रदेखि पछाडि राखिन्छ। (सं. ने. शब्दकोश पृ. ८१५)

प्रोक्षणीपात्र– तीनकुने वा वींड भएको बाटुलो पात्र, यज्ञमा होम गरिने अग्निको उत्तरतिर प्रणीतादेखि अगाडि रहने सिप्लिकानको पात्र विशेष, यो १२ अंगुल लामो, ४ अंगुल चौडा, ४ अंगुल गहिरो १ अंगुल बींड भएको बाटुलो छाँटको र अगाडितिर कमलको कोपिलाझैं आकार परेको हुन्छ। (हरिहरादिमत) अन्य मतमा– यो मिहेलको काठको १ वित्ता लामो हाँसको ठूँड झैं परेको ४ अंगुल गहिरो वस्तु। (पृष्ठ ८६५–८६६)

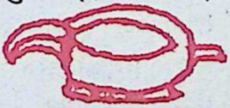

प्रोक्षणीपात्र

उद्वर्तनम्– विभिन्न प्रकारका चन्दन सुगन्धित वा द्रव्य लगाउनु।

भूस्वामी– भूमिपतिलाई दिइने अन्नको भाग (सिदा)

कुङ्कुम– सुगन्धित द्रव्य।

बर्हि– कुश वा कुशको बिच्छौना, अग्निप्रकाश (शब्दकोश. पृ. ८७६)

बर्हिहोम– होम गरिने कुण्ड वा वेदिको वरिपरि राखिने कुश (स्विष्टकृत पछि) अग्निमा होम गर्नु।

स्थण्डिलम्– भूँई/जमिन, तीनकुने वा चारकुने एकवित्ता. अग्लो र एकहात लम्बाई चौडाईको यज्ञवेदी (शब्दकोश पृ १४६४)

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

अग्निवास विचार

संस्कारेषु विचारोऽस्य न कार्यो नापि वैष्णवे ।
नित्ये नैमित्तिके कार्य न चाब्दे मुनिभिः स्मृतः ॥

अग्निवासको विचार निम्न कर्महरु गर्दा अग्नि जुराउनु पर्दैन ।

विवाहको होम, यात्राको होम, जन्मोत्सवको होम, गोचर ग्रहशान्ति गर्दाको होम, ग्रह कटाउदाको होम, व्रतबन्धको होम, दुर्गापूजाको होम, सूतकको होम, व्रतगर्दाको होम, साङ्गेताको होम, ग्रहको होम आदिमा अग्निजुराउनु आवश्यक हुँदैन । यस्तो कार्य गर्दा अग्नि नजुरे पनि दोष लाग्दैन भनी धर्मशास्त्रमा उल्लेख गरिएको छ । यसदेखि बाहेकका कर्महरुमा अग्निवास जुराउद निम्न कुरालाई लिनु अति जरुरी हुन्छ।

अग्निवास ज्ञान

सैका तिथिर्वारयुता कृताप्ता शेषे गुणेऽभ्रे भुवि वन्हिवासः ।
सौख्याय होमे शशियुग्मशेषे प्राणार्थनाशौ दिवि भूतले च ॥

अर्थः– शुक्लपक्षको प्रतिपदादेखि इष्टदिनको तिथिसम्म गणना गर्दा जति संख्या हुन्छ त्यसमा १ जोड्नु र सूर्यादिबारको संख्या जोड्नु योगमा ४ ले भाग गर्नु ३ र ० शेष भए अग्निको वास पृथ्वीमा हुन्छ। त्यसदिन आहुति दिंदा सुख प्राप्ति हुन्छ। १ शेष बचे स्वर्गमा अग्निको वास हुन्छ। त्यस दिनमा आहुति दिए प्राणको नाश हुन्छ। यदि २ शेष बचे अग्निको वास पातालमा हुन्छ । त्यसदिन (हवन) आहुति दिए धनको नाश हुन्छ।

सजिलोको लागि तलको तालिकाको सहयोग लिनुहोस् ।

शुक्लपक्षे   अग्निवाससारिणी   कृष्णपक्षे

तिथि	१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३	१४	१५	बार
आ	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	सो
सो	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	मं
मं	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	बु
बु	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	वि
वि	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	शु.
शु.	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	श.
श	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	*
*	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	स्व	पा	भू	भू	आ.

अग्निवास फलम्
स्वर्ग : प्राणनाश
पाताल : धननाश
भूलोक : सुखम्

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

पौराणिक शब्द र यसको अर्थ

पञ्चकन्या- अहिल्या,द्रौपदी, तारा, कुन्ती, मन्दोदरी।
पञ्चतत्व- पृथ्वी, जल, तेज, वायु आकाश
पञ्चवलि- राँगो, भेडो, बोको, हाँस, कुखुरो।
पञ्चमहायज्ञ- वेदपाठ, तर्पण, बलि, वैश्वदेव, अतिथि सत्कार।
पञ्चदेवता पाठ- गणेशसहस्रनाम, आदित्यहृदय, सप्तशती (चण्डी), शिवसहस्रनाम, विष्णुसहस्रनाम।
षड्शास्त्र- सांख्य, योग, वेदान्त, मीमांसा, न्याय, वैशेषिक।
षड्रस- गुलियो, अमिलो, नुनिलो, पीरो, तीतो, टर्रो।
षड्शत्रु- काम, क्रोध, लोभ, मोह, मद, मात्सर्य।
षद्वेदाङ्ग- शिक्षा, कल्प, व्याकरण, निरुक्त, ज्योतिष, छन्द।
षड्ऋतु- शिशिर, वसन्त, ग्रीष्म, वर्षा, शरद, र हेमन्त।
सप्तधान्य- धान, गहुँ, जौ, तिल, मास, मुँगी, कागुनु।
सप्तधातु- सुन, तामा, चाँदी, पित्तल, फलाम, राङ, शीसा।
सप्तऋषि- कश्यप, अत्रि, भारद्वाज, विश्वामित्र, जमदग्नि, वसिष्ठ।
सप्तपुरी- अयोध्या, मथुरा, माया, काशी, काञ्ची, अवन्तिका, द्वारावती।
सप्तद्वीप- जम्बू, प्लक्ष, शाल्मली, कुश, क्रौंच, शाक, पुष्कर।
सप्तसागर- दूधको, दहीको, घीउको, नूनको, उखुको रसको, मदीराको, निर्मल जलको।
सप्तनदी- गंगा, यमुना, सरस्वती, गोदावरी, नर्मदा, सिन्धु, कावेरी।
अष्टसुगन्ध- श्रीखण्ड, अगरु, कपूर, कस्तूरी, गोरोचन, कुंकुम, हात्तीको मद, लाक्षारस।
अष्ट्यङ्गप्रणाम- शिरले, दृष्टिले, छातिले, मनले, बचनले, हातले, पाउले, घुँडाले प्रणाम गर्नु।
अष्टमहादान- तिल, फलाम, सुवर्ण, कपास, नून, सप्तधान्य, गाई, भूमि
अष्टनाग- अनन्त, बासुकी, पद्म, महापद्म, तक्षक, कुलीर, कर्कट, शङ्ख।

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmar

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

अष्टपर्वत- सुमेरु, गन्धमादन, कैलाश, हिमालय, त्रिकूट, चित्रकूट, चन्द्रवर्त।

अष्टदिशा- पूर्व, आग्नेय, दक्षिण, नैऋत्य, पश्चिम, वायव्य, उत्तर, ईशान।

नवधाभक्ति- श्रवण (ईश्वरको नाममा कथा सुन्नु), कीर्तन (भजन गर्नु), अर्चन (पूजा गर्नु), वन्दना (नमस्कार), पादसेवा, स्मरण, आत्मनिवेदन, दासत्व र संख्य यी नौ प्रकारका भक्ति हुन्छन्

नवरत्न- माणिक्य, मोती, मूँगा, पन्ना, पुष्पराज, नीलम, गोमेद, बैदूर्य, सुवर्ण।

नवदुर्गा- शैलपुत्री, ब्रह्मचारिणी, चन्द्रघण्टा, कुष्माण्डा, स्कन्दमाता, कात्यायनी, कालरात्री, महागौरी, सिद्धिदात्री।

नवखण्ड- इलावृत्र, रम्यक, हिरण्मय, कुरु, हरि, भारत, केतमाल, भद्रा, किंपुरुष यी नौ पृथ्वीका खण्ड हुन्।

दशइन्द्रिय- काँन, छाला, आँखा, जिभ्रो, नाक यी ज्ञानेन्द्रिय, र वाक्, हात, गोडा, गुदा, लिङ्ग यी कर्मेन्द्रिय गरी दशइन्द्रिय हुन्

एकादशरुद्र- प्रथम रुद्र शम्भु, द्वितीय रुद्र पिनाकी, तृतीय रुद्र गिरीश, चतुर्थ रुद्र स्थाणु, पञ्चम रुद्र भर्ग, षष्ठ रुद्र सदाशिव, सप्तम रुद्र शिव, अष्टम रुद्र हर, नवम रुद्र शर्व, दशम रुद्र कपाली, एकादश रुद्र भव हुन्।

सौभाग्यद्रव्य-चूरा, पोते, टीका, सिन्दूर, गाजल, बट्टा, ऐना, काईयो, धागो, वस्त्र (देवीअनुसारका चढाउनु)।

षोडशकला (चन्द्रमाको)- अमृता, मानदा, पूषा, तुष्टि, रति, धृति, शशिनी, चन्द्रिका, कान्ति, ज्योत्स्ना, श्री, प्रीति, अङ्गदा, पूर्णा र अमृता।

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

in Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

अग्निस्थापनाको रंगबली निर्माण

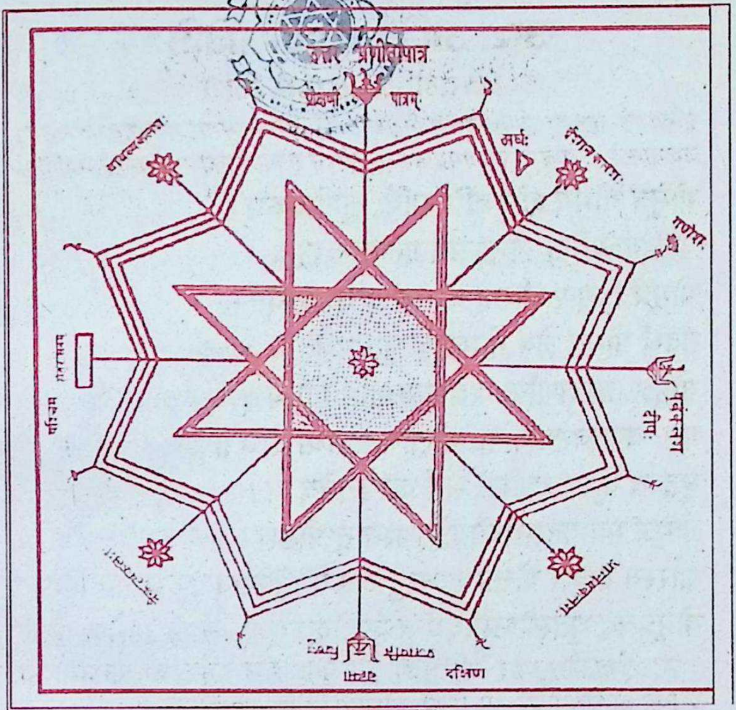

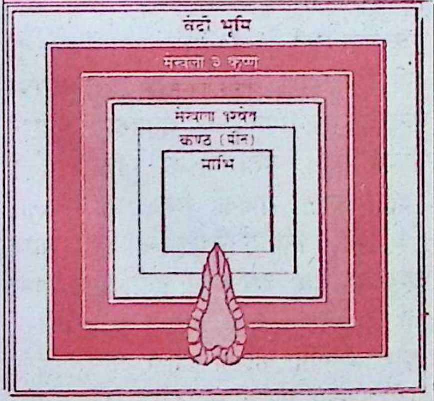

होम कुण्ड निर्माणको चित्र

योनि: १२ अंगुल अग्लो भई कुण्डको केन्द्रतिर अलिकति भिरालो भएको, १२ अंगुल लामो, ८अंगुल फराकिलो र रातो रंगको पीपलको पातको आकारको।

भित्रपट्टिको मेखला १: ४ अंगुल फराकिलो, ४ अंगुल अग्लो, र सेतो रंगको बनाउनुपर्छ।

बीचको मेखला २ : ३ अंगुल फराकिलो, ३ अंगुल अल्लो र रातो रंगको बनाउनुपर्छ।

बाहिरपट्टिको मेखला ३: २ अंगुल फराकिलो, २ अंगुल अल्लो र कालो रंगको। कंण्ठ पहेंलो रंगको बनाउनु पर्छ। स्रोत : अग्निस्थापनाविधि।

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmar

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

अथ अग्निस्थापनाविधिः

पञ्चगव्य बनाउने विधि

ब्राह्मणले–तलका सामग्रीहरुमा निरीक्षण गर्दै नियमअनुसार पञ्चगव्य बनाउने।
यजमानले – आवश्यक सामग्रीहरु जुटाईदिने र ब्राह्मणका समीपमा राखिदिने।

गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधि सर्पिः कुशोदकम्।
पञ्चगव्यमित प्रोक्तं सर्वपातकनाशन्॥
गोमूत्रं द्विगुणं क्षीरात् क्षीरार्धं दधि कथ्यते।
तदर्धं गोमयं ज्ञेयं गोमयार्ध घृतं भवेत्॥ *(हेमाद्रीः)*
गोमुत्रं ताम्रवर्णायाः श्वेतायाश्चापि गोमयम्।
पयः काञ्चनवर्णायाः नीलायाश्च तथा दधि॥
घृतं च कृष्णवर्णायाः सर्वं कपिलमेव च।
गोमूत्रं माषकास्त्वष्टौ गोमयस्य तु षोडश।
क्षीरस्य द्वादश प्रोक्ता दध्नस्तु दश कीर्तिताः।
गोमूत्रवद् घृतस्येष्टस्तदर्धन्तु कुशोदकम्॥ *(या. स्मृ. ३/३१४ मि. टी)*

हेमाद्रीअनुसार– दूधभन्दा दुई गुना कम गहुँत, आधाकम दही, दहीको आधा गोबर, गोबरको आधा घिउ मिलाइन्छ।

पुरश्चर्यार्णवअनुसार– एक पल (दुई सिपी) दूध, गहुँत, घिउ, दुई तोला गोबर र एक पसर दही मिलाइन्छ, अथवा पाँचै थरी बराबर मिलाउँदा पनि पञ्चगव्य बन्दछ। सान्तपनकृच्छ व्रतहरुमा बनाइने पञ्चगव्यको प्रकार राती गाईको गहुँत, सेती गाईको गोबर, पहेँलो गाईको दूध, नीली गाईको दही, काली गाईको घिउ, यी सबैलाई कपिलाको पञ्चगव्य जान्नु। यदि यिनीहरु नपाइएमा आठ मासा गहुँत, सोन्ह मासा गोबर, बान्ह मासा दूध, दश मासा दही, आठ मासा घिउ र चार मासा कुशको पानी मिलाउँदा पञ्चगव्य बन्न जान्छ।[♠]

पञ्चगव्यको प्रमाणः– गाईको दूध १४ भाग, गाईको दही ४ भाग, गाईकै घिऊ २ भाग, गाईको गहुँत १ भाग, गाईको गोवर एक चुट्की यी

[♠] *पं. एफ. पी. पाण्डेय, सं. ने. वृ. शब्दकोश, पृष्ठ ६९६।*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

पाँच थरी रसहरु एकै ठाउँमा मिलाएर पञ्चगव्य बनाइन्छ।[१]

पञ्चगव्य बनाउदा ब्राह्मणले निम्न मन्त्रोचारण गर्नेः–

ब्रह्माको ध्यान गर्दै गहुँत राख्ने र तलको मन्त्रले मन्त्रनेः–

ॐ भूर्भुवः स्वः तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य धीमहि धियो यो नः प्रचोदयात् ॥

अग्निलाई संझदै गोवर राख्ने र तलको मन्त्रले मन्त्रनेः–

ॐ गन्धद्वारान्दुराधर्षां नित्यपुष्यं करीषिणीम् । ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियम् ।

सोमलाई संझदै दूध राख्ने र तलको मन्त्रले मन्त्रनेः–

ॐ आप्यायस्व समेतु ते व्विश्वतः सोम व्वृष्ण्णयम् । भवा व्वाजस्य सङ्गथे ॥

वायुलाई संझदै दही राख्ने र तलको मन्त्रले मन्त्रनेः–

ॐ दधिक्राव्णो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः । सुरभि नो मुखा करत्प्र णऽ आयूंᳪषि तारिषत् ॥

सूर्यलाई संझदै घिउ राख्ने र तलको मन्त्रले मन्त्रनेः–

ॐ घृतं मिमिक्षे घृतमस्य योनिर्घृते श्रितो घृतम्वस्य धाम । अनुष्वधमा वह मादयस्व स्वाहाकृतं वृषभ वक्षि हव्यम् ॥

हरिलाई संझदै कुश–पवित्र र दूवो हाल्ने र तलको मन्त्रले मन्त्रनेः–

ॐ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । अग्नयेजुष्टं गृह्याम्यग्निषोमाभ्याञ्जुष्ट गृह्णामि ॥

तलको मन्त्र भन्दै पञ्चगव्य प्राशन गर्न दिने–

यत्त्वगस्थिगतं पापं देहे तिष्ठति मामके ।
प्राशनात् पञ्चगव्यस्य दहत्वग्निरिवेन्धनम् ॥

कर्ता र कर्ताका सपरिवार तथा ब्राह्मणले शुद्ध भएर पञ्चगव्य खाने र आचमन गर्ने।

---

[१] यस्तो किसिमको शास्त्रीय प्रमाण भए पनि व्यवहारमा गाईको दूध, दही, घिउ, गहुँत र गोवर राखी कुशले चलाउदै गायत्री मन्त्रले मन्त्रने चलन छ। पञ्चगव्य बनाउदा ब्रह्मा,अग्नि, सोम, वायु, सूर्य र हरिलाई सम्झनुपर्छ।

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

ॐ अच्युताय नमः स्वाहा । ॐ केशवाय नमः स्वाहा ॥ ॐ माधवाय नमः स्वाहा ॥। *यस मन्त्रले हात धुने* ॐ गोविन्दाय नम स्वाहा ।

कर्मपात्रनिर्माणविधिः

*कर्मपात्रनिर्माण सामग्री** – *कर्मपात्रका लागि तामाको थाली १, वा काँसको थाली–१, कुशका टुक्राहरु, शुद्धजल, चन्दन, सिन्दुर, अक्षता, जौ, तिल र फूल।*

कर्मपात्र राख्ने ठाउँमा फूलअक्षता लिई छुने–

तीन कुशकण्डिकाले आवाहन गर्ने मन्त्रः–

ॐ यद्देवा देवहेडनं देवासश्चकृमा वयम्। अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳ हसः । यदि दिवा यदि नक्तमेनाꣳ सि चकृमा वयम्। वायुर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳ हसः ॥ यदि जाग्रद्यदि स्वप्नऽ एनाꣳ सि चकृमा वयम्। सूर्यो मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳ हसः ॥ (यर्जु. २०।१४–१६)

कर्मपात्रमा पवित्र र कुशका टुक्राहरु राख्ने मन्त्र-

ॐ पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः । (शु.य. १।१२)

शुद्धजल राख्ने मन्त्र-

ॐ शं नो देवीरभिष्टयऽ आपो भवन्तु पीतये । शं योरभि स्रवन्तु नः ॥ (शु.य. ३६।१२)

तिलराख्ने मन्त्र-

ॐ तिलोसिसोमदैवत्यो गोसवोदेवनिर्मितः ॥ प्रत्नमद्भिपृक्तः स्वधया पितॄँल्लोकान्पृणाहिनः स्वाहा ॥

जौराख्ने मन्त्र-

ॐ यवोसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीर्दिवे त्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँल्लोकाः पितृँषदनाः पितृषदनमसि ॥

* *सजिलोहोस् भन्नाका लागि जुटाउनु पर्ने सामग्री ...ी नै राखिएको छ।*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

चन्दन राख्ने मन्त्र-

ॐ गन्धद्वारान्दुराधर्षान्नित्यपुष्टाङ्करीषिणीम् । ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥

अक्षता राख्ने मन्त्र-

ॐ अक्षन्नमीमदन्तह्यवप्रियाऽअधूषत ॥ अस्तोषतस्वभानवो विप्रा नविष्ठयामती योजान्विन्द्र ते हरी ॥ (शु.य. ३।५१)

फूल राख्ने मन्त्र-

ॐ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रुपमश्विनौ व्यात्तम् । इष्णन्निषाणामुं म ऽ इषाण सर्वलोकं म ऽ इषाण ॥ (शु.य. ३१।१२)

यजमानले– *अब दाहिने हातको बूढी औंला र साहिली औंलाले चलाई कर्मपात्रमा रहेका तीनवटा कुशको टुक्रा लिई जलले आफूलाई र पूजनसामग्रीलाई सेचन गर्ने–*

ॐ अपवित्रः पवित्रो वा सर्वावस्थाङ्गतोऽपि वा । यः स्मरेत् पुण्डरीकाक्षं स बाह्याभ्यन्तरः शुचिः ॥ ॐ पुण्डरीकाक्षः पुनातु–३ ॐ पुण्डरीकाक्षाय नमः ३ ।

(त्यसपछि कुशका तीनवटा टुक्राले आफूलाई सेचन (मार्जन) गर्ने।)

कर्मपात्रमा भएको पवित्रलाई धारण गर्ने–

ॐ पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः ॥ (शु.य. १।१२)

कुशको पवित्रधारणसम्बन्धी जानकारी-

कुशको पवित्री–लाई देवकार्य र ऋषिकार्य गर्दा दायाँ हातको अनामिका (काँहिली) औंलामा लगाउने र पितृकार्य गर्दा चोर औंला (तर्जनी) मा लगाउनु पर्ने शास्त्रीय मान्यता छ।

॥ इति कर्मपात्र निर्माण विधि ॥

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

पञ्चभूःसंस्कारः◆

भूमिसोधनम्– (पहिले वेदी बनाउने ठाउँमा भूमिको शोधन गर्ने)

ॐ भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री। पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृꣳह पृथिवीं मा हिꣳसीः ॥

मृत्तिकास्थापनम् – (वेदीमा माटो राख्ने)–

ॐ अश्मा च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे श्यामं च मे लोहं च मे सीसं च मे त्रपु च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥

यस मन्त्रले ३ वटा कुश (दर्भ)★ हातमा लिनु–

ॐ एष वः स्तोमो मरुतऽ इयं गीर्मान्दार्यस्य मान्यस्य कारोः। एषा यासीष्ट तन्वे वयां विद्यामेषं वृजनं जीरदानुम् ॥

यसमन्त्रले दाहिनेतिरबाट बढार्नु–

ॐ यद्देवा देवहेडनं देवासश्चकृमा वयम्। अग्निर्मा तस्मादेनसो विश्वान्मुञ्चत्वꣳहसः ॥ भनी ईशान दिशातिर फालि दिने।

यस मन्त्रले गाईको गोवरले लिप्नु–

ॐ मा नस्तोके तनये मा नऽ आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः। मा नो वीरान् रुद्र भामिनो वधीर्हविष्मन्तः सदमित् त्वा हवामहे ॥

स्फयेन♠ स्रुवेण कुर्यात्– तलको मन्त्रले सुरो वा कुशले वेदिको माटो कोट्याउनु –

ॐ त्वामिद्धि हवामहे सातौ वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः ॥

◆ *भूमिलाई शुद्धपार्न ५ वटा कर्महरु गर्नुपर्छ, कुशले बढार्नु, गाईको गोबरले लिप्नु, सुरोको टुप्पाले वेदीमा ३ वटा रेखा कोर्नु, रेखाबाट माटो झिक्नु र शुद्ध जलले सेचन गर्नु।*

★ *दर्भ भन्नाले – सानो जातको कुश वा नफूलेको कुशलाई जनाउँछ।*

♠ *यज्ञको वेदिमा रेखाकोर्ने तरवार आकारको एक काठको समान (वस्तु) लाई स्फयेन भनिन्छ।*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

अब हवन चौकीमा तीन रेखाहरु कोर्नु जसमा दक्षिणबाट उत्तरतिर र पूर्वबाट पश्चिमतिर सुरोले ३ वटा रेखा खिच्दा भन्ने मन्त्रः

ॐ प्रथमा द्वितीयैर्द्वितीयायैस्तृतीयाः सयेन सत्यं यज्ञेन यज्ञो यजुभिर्यजूꣳषिसामभिः सामान्यृग्भिर्ऋचः । पुरोनऽवाक्याभिः पुरोऽनुवाक्या याज्ज्याभिर्याज्ज्याव्वषट्कारै-र्व्वषट्काराऽआहुतीभिराहुतयो मे कामान्त्समर्धयन्तु भूः स्वाहा ॥ ॐ दक्षिणामारोहत्रिष्टुप्त्वाव तुबृहत्सामपञ्च-दशस्तोमोग्रीष्मऽऋतुः क्षत्रन्द्रविणं प्रतीची मारोह ॥ ॐ प्रतीचीमारोहजगतीत्त्वास्तु वैरुपꣳसामसप्त दशस्तोमोवर्षा-ऋतुर्विड्द्रविमुदीचीमारोह ॥ ॐ उदीचीमारोहानुष्टुप्त्वावतु वैराजꣳ सामैकविꣳ शस्तोमः शरदृतुः फलंद्रविणम् ।

अब साहिली र बुढी औंलाले अघि सुरोले खिचिएको माटो झिक्नु :-

ॐ सदसस्पतिमित्यनामिकाङ्गुष्ठाभ्यां यथोल्लिखि ताभ्यो रेखाभ्यस्त्रिरुद्धरणम् । व्रतङकृणुतेति वेद्यां स्रुवेणोद्धृत-वांसून नामिकाकाङगुष्ठाभ्यामुद्धृत्य तानैशान्यां क्षिपेत् ।

तलको मन्त्रले साहिंली र बूढी औंलाले अघि झिकिएको माटो वायाँ हातमा लिएर उत्तरतिर फ्याँकी दिनु –

ॐ व्वृतंकृणुत व्वृतंकृणुताग्निर्ब्रह्माग्निर्यज्ञो व्वनस्पर्तिर्यज्ञियः । दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसꣳ सुतीर्था नोऽअसद्वशे । ये देवा मनो जाता मनो युजो दक्षक्रतवस्ते नोऽवन्तु ते नः पान्तु तेभ्याः स्वाहा ॥ *(यस मन्त्र भन्दै उत्तरतर्फ फ्याँकी दिनुपर्छ)*

यसमन्त्रले जलले सेचन गर्नु–

ॐ शन्नोदेवीरभिष्टयऽआपो भवन्तुपीतये । शं योरभि स्रवन्तु नः ॥ *यसमन्त्रले घोप्टो हात पारी जलले वेदीमा सेचन गर्नू॥ यति पञ्चभूसंस्कार भयो॥*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmar

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

यज्ञस्थलमा रेखी हाल्ने–

रङ्गबलीको चित्र यसै पुस्तकको शुरुमा राखिएको छ।
रेखी रंगवली निर्माण गर्दा स्वस्तिवाचन गर्दै रेखी हाल्नुपर्छ।

स्वस्तिवाचनम्– (अब स्वस्तिवाचन गर्ने)

ॐ स्वस्ति नो मिमीतामश्विना भगः स्वस्ति देव्यदितिरनर्वणः । स्वस्ति पूषाऽअसुरो दधातु नः स्वस्ति द्यावापृथिवी सुचेतुना ॥ स्वस्तये वायुमुपब्रवामहै सोमं स्वस्ति भुवनस्य यस्पतिः । बृहस्पतिँ्सर्वगणँ्स्वस्तये स्वस्तयऽ आदित्यासो भवन्तु नः ॥ विश्वेदेवा नोऽअद्या स्वस्तये वैश्वानरो वसुरग्निः स्वस्तये। देवाऽअवन्त्वृभवः स्वस्तये स्वस्ति नो रुद्रः पात्वँ्हसः ॥ स्वस्ति मित्रावरुणा स्वस्ति पथ्ये न रेवति । स्वस्ति नऽइन्द्रचाग्निश्च स्वस्ति नोऽअदिते कृधि ॥ स्वस्ति पन्थामनुचरेम सूर्याचन्द्रमसाविव । पुनर्ददताघ्नता जानता सङ्गमेमहि ॥ स्वस्त्ययनं ताक्ष्र्यमरिष्टनेमिं महद्भूतं वायसं देवतानाम्। असुरघ्नमिन्द्रसखं समत्सु बृहद्यशो नावमिवारुहेम। अँ् होमुचमाङ्गिरसं गयं च स्वस्त्यात्रेयं मनसा च ताक्ष्र्यम्। प्रयतपाणिः शरणं प्रपद्ये स्वस्ति संबाधेष्वभयं नोऽअस्तु।

त्यसपछि आशुः शिशानलगायतका सबै मन्त्रहरु पढ्नें –

ॐ आशुः शिशानो वृषभो न भीमो घनाघनः क्षोभणश्चर्षणीनाम्। सङ्क्रन्दनोऽ निमिष एकवीरः शतँ् सेनाऽ अजयत्साकमिन्द्र॥ संक्रनदनेनानिमिषेण जिष्णुना युत्कारेण दुश्च्यवनेन धृष्णुना। तदिन्द्रेण जयत तत्सहध्वं युधो नरऽ इषुहस्तेन वृष्णा॥ सऽ इषुहस्तैः स निषङ्गिभिर्वशी

---

* *रेखीहाल्दा शुरुका ६ वटा मन्त्र र आशु शिशानः का १७ वटा मन्त्र गरी जम्मा २४ वटा मन्त्रहरु पढ्दै जौ वा चामलको पीठोले रेखी हाल्नु। वेदीलाई विभिन्न रंग फूलपाति र अविरले राम्रोसँग सिंगार्नु राम्रो मानिन्छ।*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

सꣳस्रष्ट्रा स युधऽ इन्द्रो गणेन। सꣳसृष्टजितसोमपा बाहुशर्ध्युग्रधन्वा प्रतिहिताभिरस्ता॥ बृहस्पते परि दीया रथेन रक्षोहामित्राँ२ऽ अपबाधमानः। प्रभञ्जन्त्सेनाः प्रमृणो युधा जयन्नस्माकमेध्यविता रथानाम्॥ बलविज्ञाय स्थविरः प्रवीरः सहस्वान्वाजी सहमानऽ उग्रः। अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ गोवित्॥ गोत्रभिदं गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्म प्रमृणन्तमोजसा। इमꣳ सजाताऽ अनु वीरयध्वमिन्द्रꣳ सखायो अनु सꣳ रभध्वम्॥ अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोदयो वीरः शतमुन्युरिन्द्रः। दुश्च्यवनः पृतनाषाडयुध्योस्माकꣳ सेना अवतु प्र युत्सु॥ इन्द्रऽ आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुरऽ एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम्॥ इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञऽ आदित्यानां मरुताꣳ शर्ध उग्रम्। महामनसां भुवनच्यवानां घोषो देवानां जयतामुदस्थात्॥

उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वनां मामकानां मनाꣳसि। उद्वृत्रहन् वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतां यन्तु घोषाः॥ अस्माकमिन्द्रः समृतेषु ध्वजेष्वस्माकं याऽ इषवस्ता जयन्तु। अस्माकं वीराऽ उत्तरे भवन्त्वस्माँ२ऽ उ देवाऽ अवता हवेषु॥ अमीषां चित्तं प्रतिलोभयन्ती गृहाणाङ्गान्यप्वे परेहि। अभि प्रेहि निर्दह हृत्सु शोकैरन्धेनामित्रास्तमसा सचन्ताम्॥ अवसृष्य परा पत शरव्ये ब्रह्मसꣳशिते। गच्छामित्रान्प्र पद्यस्व मामीषां कं चनोच्छिषः॥ प्रेता जयता नरऽ इन्द्रो वः शर्म यच्छतु। उग्रा वः सन्तु बाहवोऽ नाधृष्या यथासथ॥ असौ या सेना मरुतः परेषामभ्यैति नऽ ओजसा स्पर्धमाना। तां गूहत तमसापव्रतेन यथामी अन्यो अन्यं न जानन्॥ यत्र बाणाः सम्पतन्ति कुमारा विशिखाऽ इव। तन्नऽ इन्द्रो बृहस्पतिरदितिः शर्म यच्छतु विश्वाहा शर्म यच्छतु॥ मर्माणि ते वर्मणा छादयामि सोमस्त्वा राजामृतेनानु वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरुणस्ते कृणोतु जयन्तं त्वानु देवा मदन्तु॥

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmar

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

प्रतिज्ञा सङ्कल्प

ब्राह्मणले– प्रतिज्ञा सङ्कल्प मन्त्र भन्ने–

यसमानले– कर्मपात्रको जल कुश लिएर पानी समात्ने–

हरिः ॐ तत्सत् ३ ॐ विष्णुः ३ अद्येय श्रीद्धभगवतो महापुराणपुरुषस्य विण्णोराज्ञया प्रर्वतमानस्य सकलजगतः सृष्टिकारिणो ब्रह्मणो द्वितीये परार्धे श्रीश्वेतवाराहकल्पे प्रह्लादाधिपत्ये मनौ सप्तमे वैवस्वतमन्वन्तरे सत्यत्रेताद्वापरान्ते बौद्धावतारे अष्टाविंशतितमे कलियुगे तस्य प्रथमचरणे भूर्लोके जम्बूद्वीपे भारतवर्षे भरतखण्डे आर्यावर्ते गङ्गादेव्या उत्तरदिग्भागे हिमाचलस्य दक्षिणपार्श्वे नेपालदेशे पाशुपतक्षेत्रे पशुपतेः गुह्यकाल्याश्च (अमुक) दिग्भागे (अमुक) नगरे, ग्रामे वा इह पुण्य भूमौ षष्टिसंवत्सराणां मध्ये (अमुक) नाम्निसंवत्सरे श्रीसूर्य (अमुकायने) (अमुक) ऋतौ मासे (अमुक) पक्ष (अमुक) तिथौ (अमुक) वासरे (अमुक) राशिस्थिते श्रीसूर्य (अमुक) राशिस्थिते देवगुरौ (अमुक) राशिस्थिते चन्द्रमसि अन्येषु शेषेषु ग्रहेषु यथायथा राशिस्थानस्थितेषु सत्सु एवं ग्रहगणविशेषेण विशिष्टान्वितायां शुभपुण्यतिथौ (अमुक) गोत्रः (अमुक) प्रवरः सपत्नीकः पुत्रादिपरिवारसहितः (अमुक) शर्माहं (नामाहं) सकलपापक्षयपूर्वकं श्रीपरमेश्वरप्रीतये (अमुक) कर्म करिष्ये।

अथ प्रायश्चित्तगोदान*

(यजमानले– गाई भए गाईदान वा गाई नभए गाईको मूल्यसम्झेर गाईको मूल्य बराबरको पैसा (निष्क्रय), गोबर चाँदी एवं तामाका रूपियाँ पैसा टपरी/बोहोतामा राखी फूल अक्षताले पूजा गर्ने)

ब्राह्मणले– मन्त्रहरु भन्दै जाने।

गाईको पूजा गर्ने मन्त्र–

ॐ नमो गोभ्यः श्रीमतीभ्यः सौरभेयीभ्य एव च। नमो ब्रह्मासुताभ्यश्च पवित्राभ्यो नमो नमः। ॐ इरावती धेनुमतीहि भूतꣳ सुयवसिनीमनवेदशस्या। व्यस्कभ्ना

** कुनै पनि कर्म गर्दा कर्म गरिने कर्ता लगायत कर्ताका परिवारलाई समेत प्रायश्चित्तगोदान गर्न लगाएर उसको देह शुद्ध पार्नु अति आवश्यक हुन्छ। तसर्थ सजिलो होस् भन्नको लागि यहा प्रायश्चित्त गोदानको कर्म संक्षिप्तमा राखिएको छ।*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

रोदसी व्विष्णवेतेदाधर्त्थपृथिवीमभितो मयूखैः स्वाहा ॥ ॐ गवे नमः गौरुपद्रव्येभ्यो नमः गन्धाक्षतपुष्पाणि समर्पयामि नमस्करोमि ॥

अब यसमानले ब्राह्मणलाई टीका लगाइदिने र ब्राह्मणले भन्ने मन्त्र-

ॐ नमो ब्रह्मण्यदेवाय गोब्राह्मणहिताय च । जगद्धिताय कृष्णाय गोविन्दाय नमो नमः ॥ ॐ ब्राह्मणाय नमः ।

यजमानले- कुशका टुक्रा लिएर तलको मन्त्रले तर्पण गर्ने-

तर्पणम्- *(यजमानले- माथि गोदानमा छुट्ट्याइएको दुना/टपरीको पैसा कुशको टुक्राले त्यहींको जलले आफूलाई सेचन गर्नेः-*

ब्राह्मणले - तलको मन्त्र उच्चारण गर्ने-

ॐ मनोमेतर्पयत, वाचम्मेतर्पयत, प्राणम्मेतर्पयत, चक्षुर्मेतर्पयत, श्रोत्रम्मेतर्पयतात्मानंमेतर्पयत, प्रजां मे तर्पयत पशून्मे तर्पयेत, गणान्मे तर्पयत ॐ गणा मे मा वितृषन् ॥ (शु.य. ६।३१)

यजमानले- कुशका टुक्रा लिएर तलको मन्त्रले मार्जन गर्ने।

ॐ आपो हिष्ठामयोभुवः । ॐ स्तान ऽ उर्जे दधातन ॥ ॐ महेरणाय चक्षसे । ॐ यो वः शिवतमो रसः ॥ ॐ तस्य भाजयतेह नः । ॐ उशतीरिव मातरः ॥ ॐ तस्मा ऽअरं गमाम वो यस्य क्षयाय जिन्वथ । ॐ आपो जनयथा च नः ॥ (शु.य. ११।५०-५२)

अथ गोदान संकल्पः-

(यजमानले (कर्ता) जलसहित कुशका तीन्टुक्रा जौ, तिल र जललिएर दुना वा बोहोतालाई छोइराख्ने र ब्राह्मणले गोदान संकल्प भन्ने)-

हरिः ॐ तत्सत् ३ः ॐ विष्णुः ३ इत्यादि देशकालौ स्मृत्वा अमुक गोत्रः, अमुक शर्मा अहं मम इह जन्मनि कायिक, वाचिक, मानसिक, सांसर्गिक ज्ञाताज्ञात स्पर्शास्पर्श आसन शयन भोज्या अभोज्य गम्या अगम्य चोष्या अचोष्य लेह्य अलेह्यादि कृतकर्म दोषनिरासद्वारा त्रिविध तापोऽ पशमनार्थ यथालब्धोपचारैः कृतस्य पूजनहवनकर्मणः यथोक्त फलप्राप्तिपूर्वक अमुकदेवता प्रीतये इमां गां रुद्रदेवतां

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

तत्प्रत्याम्नायीभूतं द्रव्यं रजतं चन्द्रदैवतं, ताम्रं सूर्यदैवतम् यथा नामगोत्राय शर्मणे ब्राह्मणाय इदं प्रायश्चित्त गोदानत्वेन तुभ्यं अहं संप्रददे ॥ *(कर्ताले ब्राह्मणलाई कुशको टुक्रा हातमा राखि दिने र ब्राह्मणले - ॐ स्वस्ति भनी कुश लिने)*

गाईको प्रार्थना- *(यजमानले- फूलअक्षता लिएर गाईको प्रार्थना गर्ने)-*

ब्राह्मणले- तलको मन्त्र भन्ने-

ॐ कपिले सर्वदेवानां पूजनीयासि रोहिणि । सर्वदेवमयी यस्मात् तस्मात् शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ ॐ गावो ममाग्रतः सन्तु गावो मे सन्तु पृष्ठतः गावो मे हृदये सन्तु गवां मध्ये वसाम्यहम् ॥ (यसपछि यजमानलाई जलले सेचन गरिदिनुपर्छ) ।

दानप्रतिष्ठा- *(जलकुशको टुक्रा लिएर प्रतिज्ञा संकल्प गर्ने) (अब आफूले अर्पण गरेको पैसालाई भुइँमा राखी फूलअक्षताले पूजा गर्ने:-*

ॐ स्वर्ण धर्मः स्वाहा स्वर्णार्कः स्वाहा स्वर्ण शुक्रः स्वाहा स्वर्ण ज्योतिः स्वाहा स्वर्ण सूर्य स्वाहा ॥ (शु.य. १८।५०) भनी पूजा गर्ने ।

त्यसपछि कुशको टुक्रा लिएर संकल्प गरिएको पैसालाई हातमा लिने

ॐ अद्यकृतैतत् गोदानप्रतिष्ठासाङ्गतासिद्ध्यर्थं इमां दक्षिणां यथा नामगोत्राय शर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे ॥

अब ब्राह्मणले **ॐ स्वस्ति इति प्रतिवचनम्** *भनी गोदान प्रतिष्ठा लिनू ।*

गाईको प्रदक्षिणा (जलले प्रदक्षिणा गर्दै मन्त्र भन्ने)-

(यसमानले- माथि गोदानमा राखेको टपरी/दुनाको पैसालाई गाईको प्रतिकस्वरूप सम्झेर तीनपटक पानी घुमाउने)-

ब्राह्मणले तलको मन्त्र भनिदिने-

ॐ यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च । तानि सर्वाणि नश्यन्तु प्रदक्षिणः पदेपदे ॥ *(जन्मजन्मान्तरमा गरिएका जुनसुकै पापहरू भए पनि । प्रदक्षिणाको पाउपाउमा सबै पापहरु नासिऊन् ।)*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

अब गोदान°लाई अलि परसारेर नमस्कार गर्ने-

ॐ नमस्ते कपिले देवि संसारार्णवतारिणि ।
द्विजेन्द्राय ददामि त्वा प्रसन्नो भव सर्वदा ।

ब्राह्मणले- कर्तालाई टपरीमा राखेको गोबर जलबाट तीन्टुक्रा कुशलिई जलले अभिषेक गरिदिने-

ॐ कोदात्कस्माऽअदात्कामोदात्कामायादात् । कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामैतत्ते । (शु.य. ७४८)

अभिषेक स्वास्तिवाचन- *ब्राह्मणले तलको मन्त्रले स्वस्तिवाचन गर्ने-*

ॐ द्यौः शान्तिरन्तरिक्षꣳ शान्तिः पृथिविशान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः । वनस्पतयः शान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्मशान्तिः सर्वꣳ शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि ॥ यतो यतः समीहसे ततो नोऽभयं कुरु । शं नः कुरु प्रजाभ्यो भयन्नः पशुभ्यः ॥ सुशान्तिर्भवतु ॥ (शु.य. ३६।१७) **ॐ सर्वारिष्टशान्तिरस्तु । उत्तरोत्तरवृद्धिरस्तु ।**

अथ स्वस्तिवाचन- *ब्राह्मणले तलको मन्त्र भनी दिने-*

आ नो भद्राः क्रतवो यन्तु विश्वतोऽ दब्धासो अपरीतासऽ उद्भिदः । देवा नो यथा सदमिद्वृधे असन्नप्रायुवो रक्षितारो दिवे दिवे ॥१॥ (शु.य. ३६।१४) **देवानां भद्रा सुमतिर्ऋजूयतां देवानाꣳ रातिरभि नो नि वर्तताम् । देवानाꣳ सख्यमुप सेदिमा वयं देवा नऽ आयुः प्र तिरन्तु जीवसे ॥२॥** (शु.य. ३६।१५) **तान्पूर्वया निविदा हूमहे वयं भगं मित्रमदितिं दक्षमस्रिधम् । अर्यमणं वरुणꣳ सोममश्विना सरस्वती नः सुभगा मयस्करत् ॥३॥** (शु.य. ३६।१६) **तन्नो वातो मयोभु वातु भेषजं तन्माता पृथिवी तत्पिता द्यौः । तद्ग्रावाणः सोमसुतो मयोभुवस्तदश्विना शृणुतं धिष्ण्या युवम् ॥४॥** (शु.य. ३६।१७) **तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियञ्जिन्वमवसे हूमहे वयम् । पूषा नो यथा वेदसामसद् वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये ॥ ५॥** (शु.य. ३६।१८) **स्वस्ति नऽ इन्द्रो वृद्धश्रवाः**

° *गोदान प्रतिष्ठालाई उचाल्न हुँदैन, अधिकांश (यजमान) कर्तालि अन्जानमा उचाल्ने गर्दछन् ।*

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्ताक्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतर्दधातु॥ ६॥ (शु.य. ३६।१९) पृषदश्वा मरुतः पृश्निमातरः शुभंयावानो विदथेषु जग्मयः। अग्निजिह्वा मनवः सूरचक्षसो विश्वे नो देवाऽ अवसागमन्निह॥ ७॥ (शु.य. ३६।२०) भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः। स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाꣳसस्तनूभिर्व्यशेमहि देवहितं यदायुः ८॥ (शु.य. ३६।२१) शतमिन्नु शरदो अन्ति देवा यत्रा नश्चक्रा जरसं तनूनाम्। पुत्रासो यत्र पितरो भवन्ति मा नो मध्या रीरिषतायुर्गन्तोः॥ ९॥ (शु.य. ३६।२२) अदितिर्द्यौरदितिरन्तरिक्षमदितिर्माता स पिता स पुत्रः। विश्वे देवाऽ अदितिः पञ्च जनाऽ अदितिर्जातमदितिर्जनित्वम्॥१० ॥(शु.य. ३६।१४) द्यौः शान्तिरन्तरिक्षꣳ शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः। वनस्पतयः शान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्वꣳ शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि॥११॥ (शु.य. ३६।१७) यतो यतः समीहसे ततो नो अभयं कुरु। शं नः कुरु प्रजाभ्योभयं नः पशुभ्यः॥१२॥ (शु.य. ३६।२२) सुशान्तिर्भवतु॥

ॐ गणानान्त्वा गणपतिꣳ हवामहे प्रियाणान्त्वा प्रियपतिꣳ हवामहे निधिनान्त्वा निधिपतिꣳ हवामहे वसो मम। आहमजानि गर्ब्भधमात्वमजासिगर्ब्भधम्॥ (शु.य. २३।१९)

सर्वदेव पूजन, नमस्कार र आवाहन गर्ने मन्त्र-

ब्राह्मणले- तलको मन्त्र भन्दै सर्वदेवको आवाहन गर्ने-

यजमानले- फूलअक्षता लिएर जुम्लाहात गर्दै बस्ने-

अभीप्सितार्थ सिद्ध्यर्थं पूजितो यः सुरासरैः।
सर्वविघ्नहर स्तस्मै गणाधिपतये नमः॥१॥
सर्वमङ्गल माङ्गल्ये शिवे सर्वार्थ साधिके।
शरण्यैः त्र्यम्बके गौरि नारायणि नमोस्तुते॥२॥
शुक्लाम्बरधरं देवं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये॥ ३॥
सर्वदा सर्वकार्येषु नास्ति तेषाममङ्गलम्।

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

येषां हृदिस्थो भगवान मंगलायतनं हरिः ॥४॥
विनायकं गुरुं भानुं ब्रह्मा विष्णु महेश्वरान्।
सरस्वतीं प्रणम्यादौ शान्ति कार्यार्थ सिद्धये ॥५॥
मंगलं भगवान विष्णु मंगलं गरुडध्वजः।
मंगलं पुण्डरीकाक्षो मंगलायतनो हरिः ॥६॥
त्वं वै चतुर्मुखी ब्रह्मा सत्यलोक पितामहः।
आगच्छ मण्डले चास्मिन् मम सर्वार्थ सिद्धये ॥७॥
शान्ताकारं भुजगशयनं पद्मनाभं सुरेशं विश्वाधारं गगन सदृशं मेघवर्णं शुभांगम्। लक्ष्मीकान्तं कमलनयनं योगभिर्ध्यानगम्यम्। बन्दे विष्णुं भवभयहर सर्वलोकैकनाथम् ॥८॥
वन्दे देवमुमापति सुरगुरुं वन्दे जगत्कारणम् वन्दे पन्नगभूषणं मृगंधरं वन्दे पशूनाम्पतिम् वन्दे सूर्यशशांक वह्नीनयनं वन्दे मुकुन्दप्रियम् वन्दे भक्त जनाश्रयं च वरदं वन्दे शिवंशङ्करम् ॥९॥
ॐ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्।
ऊर्वारुकमिव बन्धनात्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात् ॥१०॥
दुर्गे स्मृता हरसि भीतिमशेष जन्तोः स्वस्थेः स्मृता मतिमतीव शुभां ददासि दारिद्रय दुःख भय हारिणि का त्वदन्या। सर्वोपकारकर्णाय सदार्द्रचित्ता ॥११॥
शुक्लां ब्रह्मविचार सारपरमामाद्यां जगद्व्यापिनीं वीणा पुस्तक धारणी मभयदां जाड्यान्धकारापहाम् हस्तेस्फाटिक मालिकां विद्धतीं पद्मासने संस्थिताम् ॥ वन्दे तां परमेश्वरीं भगवतीं बुद्धिप्रदां शारदां ॥१२॥
आर्द्रां पुष्करणीं पुष्टिं सुवर्णां हेममालिनीम्।
सूर्यां हिरण्यमयीं लक्ष्मीं जातवेदो म आवहे ॥१३॥
कालिकां तु कलातीतां कल्याण हृदयां शिवाम्।
कल्याण जननी नित्यं कल्याणी पूजयाम्यहम् १४॥
विष्णुपदाब्ज सम्भूते गंगे त्रिपथगामिनी।

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

धर्म द्रवेति विख्याते पापं मे हर जाह्नवी ॥१५॥
पुष्करादीनि तीर्थानि गंगादिः सरितस्तथा ।
आगच्छन्तु पवित्राणि पूजाकाले सदा मम ॥१६॥
ब्रह्मामुरारीस्त्रिपुरान्तकारी भानुः शशी भूमि सुतो बुधश्च ।
गुरुश्च शुक्रः शनि राहु केतवः सर्वेग्रहाशान्तिकरा भवन्तु ॥१७ ॥
गौरी पद्मा शची मेधा सावित्री विजया जया ॥
देवसेना स्वधा स्वाहा मातरो लोक मातरः ॥१८॥
धृतिः पुष्टिस्तथा तुष्टिरात्मनः कुलदेवता ॥
गणेशेनाधिका ह्येता वृद्धौ पूज्याश्च षोडश ॥१९॥
कीर्ति लक्ष्मी धृतिर्मेधा सिद्धिः प्रजा सरस्वती ।
मांगल्येषु प्रपूज्याश्च सप्तैताः दिव्यमातरः ॥२०॥
नागपृष्ठं समारुढं शूलहस्तं महाबलम् ।
पाताल नायकं देवं वास्तुदेवं नमाम्यहम् ॥२१॥
क्षेत्रपालान्नमस्यामि सर्वारिष्ट निवारकान् ।
अस्य आगस्य सिद्ध्यर्थ पूजयाराधितानमया ॥२२॥

ॐ श्रीमन्महागणाधिपतये नमः । ॐ लक्ष्मीनारायणाभ्यां नमः ।
ॐ उमामहेश्वराभ्यां नमः । ॐ वाणी हिरण्य गर्भाभ्याम् नमः ।
ॐ गुरुभ्यो नमः । ॐ सरस्वत्यै नमः ।
ॐ वेदाय नमः । ॐ वेदपुरुषाय नमः ।
ॐ इष्टदेवताभ्यो नमः । ॐ कुलदेवताभ्यो नमः ।
ॐ ग्रामदेवताभ्यो नमः । ॐ स्थानदेवताभ्यो नमः ।
ॐ वास्तुदेवताभ्यो नमः । ॐ एतत्कर्म प्रधानदेवताभ्यो नमः ।
ॐ सर्वेभ्य स्तीर्थेभ्यो नमः । ॐ सर्वेभ्यो ब्राह्मणेभ्यो नमः ।
ॐ नारायणाय नमः । ॐ पुण्यम् पुण्याहम्
दीर्घमायुरस्तु ॥ अविघ्नमस्तु ।

भनेपछि नमस्कार गरी फूल अक्षता यज्ञको सबैतिर छर्की दिने ।

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

अथ रेखीपूजा-

वेदी कुण्डमेखलादि पूजन विधि

ब्राह्मण- पूर्वतिर फर्केर पश्चिमतिर बस्नु

कर्ता- उत्तरतिर फर्केर दक्षिणतर्फ बस्नु

तलको मन्त्रले सङ्कल्प लिनु-

ॐ अद्येय यथोक्त विशेषेण विशिष्टयां शुभ पुण्यतिथौ, अमुक कर्मणि, अग्निस्थापनं तदङ्ग तया कुण्ड मेखलादिनां सम्मार्जन पूजनादिकं च करिष्ये।

अब जुम्लाहात गरेर आवाहन गर्नु-

ॐ आवाहयामि तत्कुण्डं विश्वकर्म विनिर्मितम्। शरीरं यञ्च तैर्दिव्यमन्यधिष्ठानमद्भुतम्। ॐ भूर्भवः स्वः कुण्डाय नमः। आवाहयामि पूजयामि।

अब चन्दन, अक्षता र फूलले वेदीको पूजा गरी प्रार्थना गर्नु-

ब्राह्मणले- तलको मन्त्र पाठ गर्नु।

ॐ ये च कुण्डे स्थिता देवा कुण्डांगे ये च संस्थिता।
ऋदिं यच्छन्त ते सर्वे यज्ञसिद्धिं मुदान्विता॥
हे कुण्ड ! तव निर्माणं रचितं विश्वकर्मणा।
निहत्य कर्मणश्छिद्रं यज्ञसिद्धं ददातु भोः॥

अब कुण्डको बीचमा विश्वकर्माको पूजा गर्न आवाहन गर्नु- कुण्डमध्ये विश्वकर्मा पूजा-

ब्राह्मणले- तलको मन्त्र भन्नु :

ॐ भूर्भुवः स्वः विश्वकर्मन् इहागच्छ इह तिष्ठ इत्यादि। ॐ विश्वकर्मणे नमः आवाहनं समर्पयामि।

यजमानले- अब विश्वकर्मको प्रार्थना गर्ने

ब्राह्मणले- तलको मन्त्र भन्ने:

ॐ अज्ञानाज्ज्ञानतो वापि दोषास्युः खननोद्भवाः नाशयत्वं हि तान्सर्वान् विश्वकर्मन् नमोस्तु ते।

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

अथ मेखला पूजा-

प्रथमं श्वेत रंग मेखलायाम्

(पहिलो मेखलालाई सेतो रंगले पूजा गर्ने र विष्णुको आवाहन गर्ने)

ॐ विष्णो यज्ञपते देव दुष्ट दैत्य निषूदन। प्रभो यज्ञस्य रक्षार्थ कुण्डे सन्निहतो भव ॥ ॐ भूर्भुवः स्वः विष्णो आवाहनपूजनम् ॥

सेता अक्षता र सेतो फूलले पूजा गर्नु–

ॐ इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्। समूढमस्य पाᳬसुरे स्वाहा॥ ॐ प्रथम मेखलायै नमः। विष्णुदैवत्ये श्वेतवर्णायै नमः।

द्वितीय मेखलापूजा तत्र ब्रह्माणं पूंजयेत् –

अब रातो रंगले दोस्रो मेखलामा ब्रह्माको पूजा र आवाहन गर्ने–

ॐ हसपृष्ठ समारुढ देवगणावृत्र । रक्षार्थं मम यज्ञस्य कुण्डेऽस्मिन्सन्निधो भव। ॐ भू० ब्रह्मनिन्हागच्छ०, ब्रह्मणे नमः।

त्यसपछि राता अक्षता चन्दन र रातो फूलले पूजागर्ने–

ॐ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेनऽ आवः। स बुध्न्याऽ उपमाऽ अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः। ॐ मध्यम मेखलायै नमः रक्तवर्णायैलंकृतायै ब्रह्मदैवत्यै नमः।

तृतीय मेखलायाम्–रुद्रावाहनम् (अब कालो वर्णको तेस्रो मेखलामा रुद्रको आवाहन गर्नु)–

ब्राह्मणले तलको मन्त्र भन्नु–

ॐ गङ्गाधर महादेव बृषारुढ महेश्वेर। आगच्छ भगवन् रुद्र कुण्डेऽस्मि् सन्निधो भव। ॐ भूर्भुवः स्वः रुद्राय नमः।

यसरी आवाहन गरेपछि चन्दन अक्षता, र फूलले रुद्रको पूजा गर्नु–

ॐ नमस्ते रुद्र मन्यवऽउतो तऽइषवे नमः। बाहुभ्यामुत ते नमः॥ या ते रुद्र शिवा तनूरघोरापापकाशिनी। ॐ भूर्भुवः स्वः रुद्राय नमः। ॐ तृतीय मेखलायै रुद्रदैवत्यै कृष्णवर्णालंकृतायै

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

नमः ॥

योनिपूजा:- *अब योनिको आवाहन गर्नु-*

ॐ भूर्भुवः स्वः योने इहागच्छेहतिष्ठ० जगदुत्पत्ति हेतुकायै योन्यै नमः

यसमन्त्रले चन्दन अक्षता र फूलले पूजा गर्नु-

ॐ क्षेत्रस्य योनिरसि क्षत्रस्यानाभिरसि मात्वाहिꣳसीन्मामाहिꣳसीः ॥

यसमन्त्रले योनिको प्रार्थना गर्नु-

ॐ सेवन्ते महतीं योनि देवर्षि सिद्धमानवाः । चतुरशीति लक्षाणि पन्नगाद्याः सरीसृपाः । पशवः पक्षिणः सर्वे संसरन्ति यतो भुवि । योनिरित्येव विख्याता जगदुत्पत्ति हेतुका ॥ मनोभवयुतादेवी रति सौख्य प्रदायिनी । मोहयन्ति सुरान् सर्वान् जगद्धात्रि नमोनमः ।

कुण्डभित्रको कण्ठपूजा:

यसमन्त्रले कण्ठको आवाहन गर्नु-

ॐ जीवनं सर्वभूतानां स्रगादि स्थानमुत्तमम् । उत्तमाङ्गस्य चाधारं कण्ठमावाहमाम्यहम् । ॐ भूभुर्वः स्वः कण्ठाय नमः ॥

यसपछि कण्ठको प्रार्थना गर्नु-

ॐ कण्ठं मङ्गलरुपेण सर्वकण्ठ प्रतिष्ठितः परितो मेखलास्त्वत्तो रचितं विश्वकर्मणा ॥

नाभिपूजा-

अब नाभि पूजाको लागि तलको मन्त्रले आवाहन गर्नु-

ॐ पद्माकाराथवा कुण्डसद्दृशाकृतिबिभ्रति आधारः सर्वकुण्डानां नाभिमावाहयाम्यहम् । ॐ भूभुर्वः स्वः नाभे इहागच्छ० ।

अब नाभिको तलको मन्त्रले पूजा गर्नु-

ॐ नाभिमे चित्तं विज्ञानं पायुर्मे पाचितिर्भसत् । आनन्दनन्दावाण्डौ मे भगः सौभाग्यं यसः । जङ्घाभ्यां पद्भ्यां धर्मोऽस्मि विशिराजा प्रतिष्ठितः । ॐ नाभये नमः ॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

अब तलको नाभिको प्रार्थना गर्ने :-

ॐ नाभे त्वं कुण्डमध्ये तु देवैः सहप्रतिष्ठिता। अतस्त्वं पूजिता देवि शुभदा ऋद्धिदा भव।

कुण्ड नैर्ऋत्यकोणे वास्तुपुरुषं पूजयेत् (यसपछि कुण्डको नैऋत्यकोणमा वास्तुपुरुषको आवाहन गर्नु)-

ॐ आवाहयामि देवेशं पुरुषं च महाबलम्। देवदेवं गणाध्यक्ष पातालातलवासिनम्॥ ॐ वास्तोष्पतये नमः॥ ॐ भूर्भुवः स्वः वास्तोस्पते इहागच्छ इह तिष्ठ ०॥

अब यथाशक्तिले वास्तुपुरुषको पूजा गर्नु-

ॐ वास्तोस्पते प्रतिजानी ह्यस्मान् त्स्वावेवशो अनमीवो भवतः। यत्त्वमहे प्रतिन्नो जुषष्व शन्नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे। ॐ वास्तोष्पतये नमः॥

अब वास्तुपुरुषलाई मास, दही, अक्षताको बलि दिनु-

ॐ वास्तोष्पतये माषदध्यक्षताभावे एष दध्यक्षतबलिनं मम॥

अब तलको मन्त्रले प्रार्थना गर्नु-

ॐ यस्य देहे स्थिताक्षोणी ब्रह्माण्डं विश्वमण्डलम्। व्यापितं भीमरुपं च सुरुपं विश्वरुपिणम्। पितामह सुती मुख्यस्तुभ्य वास्तुपते नमः।

इति कुण्डमेखलादि पूजाविधि समाप्ता॥

वेदिपूजनम् (अष्टदिशामा)

अब आठै दिशामा पूर्व दिशाबाट पूजागर्दै गएर वेदीको मध्ये भागसम्म पूजा♥ गर्नु-

पूर्वे- (पूर्व दिशामा पूजागर्ने)-

ॐ पृथिव्याः सधस्थादग्नि पुरीष्यमङ्गिरस्वदाभराग्नि पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छे मोऽग्निं पुरीष्यमङ्गिरस्वद् भरिष्यामः॥

♥ *पूजाभन्नासाथ चन्दन, अक्षता, फूलपाती धुप, दीपलाई संभनुपर्छ।*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

दक्षिणे- (दक्षिण दिशामा पूजागर्ने)

ॐ अग्निश्च पृथिवी च सन्नते ते मे सन्नमतामदो वायुश्चान्तरिक्षञ्च सन्नते ते मे सन्नमतामदऽ आदित्यश्च द्यौश्च सन्नते ते मे सन्नमतामदऽआपश्च व्वरुणश्च सन्नते ते मे सन्नमतामदः सप्तसꣳसदोऽअष्टमी भूतसाधनी सकामाँ २ऽ अध्वनस्कुरु संज्ञानमस्तु मेऽमुना ॥

पश्चिमे-(पश्चिम दिशामा पूजागर्ने)

ॐ वायो ये ते सहस्रिणे रथासस्तेभिरागहि । नियुत्वान्त्सोमपीतये ।

उत्तरे-(उत्तरदिशामा पूजागर्ने)

ॐ सोमो धेनुꣳ सोमोऽ अर्वन्तमासुꣳसोमो व्वीरं कर्मण्यं ददाति । सादन्यं व्विदथ्यꣳसभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै ॥

आग्नेये- (आग्नेय दिशामा पूजागर्ने) (पूर्व+दक्षिणको बीचभाग)

ॐ अग्निन्दूतं पुरोदधे हव्यवाहमुपब्रुवे । देवाँऽ आसादयादिह ।

नैऋत्य- (नैऋत्य दिशामा पूजागर्ने) (पश्चिम+दक्षिणको बीचभाग)

ॐ कया नश्चित्रऽआ भुवदूती सदावृधः सखा । कया शचिष्ठया व्वृता ॥

वायव्ये- (वायव्य दिशामा पूजागर्ने) (पश्चिम+उत्तरको बीचभाग)

ॐ व्वायुरनिलममृत मथेदं भस्मान्तꣳशरीरम् । ॐ क्रतोस्मरक्लीबेस्म रकृतꣳस्मर ।

ईशान- (ईशान दिशामा पूजागर्ने) (पूर्व+उत्तरको बीचभाग)

ॐ ईशावास्यामिदꣳ सर्वं यत्किञ्चजगत्यांजगत् । तेन त्यक्तेन भुञ्जीञ्जथा मा गृधः कस्यस्विद्धनम् ।

मध्ये- (अब वेदीको माझमा पूजागर्ने)-

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

ॐ सूर्यरश्मिर्हरिकेशः पुरस्तात्सविता ज्योतिरुदयाँ २ऽअजस्रम् । तस्य पूष प्रसवे याति विद्वान्त्संपश्यन् विश्वाभुवनानि गोपाः ।

ॐ प्रजापते न त्वदेवतान्यन्न्यो व्विश्वारुपाणिपरि ता वभूव । यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नोऽअस्तु व्वयछंस्याम पतयो रयीणाम् । ॐ सदसस्पतिमद्भूतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम् । सनिं मेधामयासिषछंस्वाहा ॥

अब समिधा शुद्ध गराउने (कर्मपात्रको जलले सेचन गरी शुद्ध गराउने)

ॐ कस्त्वा सत्यो मदानां मछंहिष्ठो मत्सदन्धसः दृढाचिदारुजे व्वसु ॥

अब समिधालाई नियमअनुसार वेदीमा राख्नु–

ॐ त्वामिद्धि हवामहे सातौ व्वाजस्य कारवः । त्वां व्वृत्रेष्यिन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां काष्ठास्वर्वतः ॥

***समिधा स्थापन विधि–* पञ्च त्रीणि तथा त्रीणि पुनः पञ्च विधानतः । दारुकं स्थापयित्वा च योनिमुपरि कारयेत् ।** *(समिधा स्थापना गर्दा जम्मा २९ वटा समिधा मध्ये ५+५+५+३+३+३+५= २९ वटा हुनुपर्छ।)*

अन्य मतेन :– पञ्च त्रीणि तथा त्रीणि त्रीणि योनिं च कारयेत् *(५+५+५+३+३+३+३=२७ वटा)*

अग्निसंस्कारः

अग्निशोधनम्:– *(अब अग्निशोधन गर्ने)*

काँसको पात्रमा काँसकै पात्रले ढाकी अग्नि ल्याएर आग्नेयदिशातिर राखी ॐ क्रव्यादाय नमः *भनेर नैऋत्यदिशातिर अलिकति फालिदिएर त्यसपछि अग्निलाई शोधन गर्नु –*

ॐ अग्नावाग्निश्चरति प्रविष्टऽऋषीणां पुत्रोऽअभि शस्तिपावा । स नः स्योनः सुयजा यजेह देवेभ्यो हव्यछं संदमप्रयुच्छन्त्स्वाहा ॥

यसमन्त्रले अग्निलाई काँसको पात्रमा राखेर ल्याउनु–

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding.

ॐ मयि गृह्णाम्यग्ने ऽअग्निर्ठं रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्ष्याय । मामु देवताः सचन्ताम् ।

अग्ने गर्भाधानम्– *(यसमन्त्रले अग्निको गर्भाधान गर्नु यसपछि कुनै पात्र, भाँडो वा टपरीले छोप्नु)*–

ॐ गभोऽअस्योषधीनां गर्भौ व्वनस्पतीनाम् । गर्भो व्विश्वस्य भूतस्याग्ने भर्गोऽअपामसि ॥

अग्ने पुंसवनम्– *(यसमन्त्रले अग्निको पुंसवन गर्नु)*

ॐ व्विवस्वन्नादित्यैष ते सोपीथस्तस्मिन्मत्स्व । श्रदस्मै नरो व्वचसे दधातन यथाशीर्दा दम्पती वाममश्नुतः । पुमान् पुत्रो जायते व्विन्दते व्वस्वधा व्विश्वाहारपऽएधते गृहे ॥

सीमान्तोन्नयनम्– *(यसमन्त्रले अग्निको सीमान्तोनयन गर्नु)*

ॐ अजाजनोहिपवमान सूर्यविधारेशक्मनापयः । गोजीरयारँ हमाणः पुरन्थ्या । अग्नेः सीमन्तोन्नयनं करोमि ॥

जातकर्म– (यसमन्त्रले जातकर्म गर्नु)

ॐ एजतुदशमास्योगर्भोजरायुणासह । यथायंयुरेजतिय थासमुद्रऽ एजति । एवायंदशमास्योऽ अस्रज्जरायुणासह ॥

नामकरण– *(यस मन्त्रले अग्निको नामकरण)*–

ॐ यदा पिपेष मातरं पुनः प्रमुदितो धयन् । एतत्तदग्नेऽअनृणो भवाम्यहतौ पितरौ मया । सम्पृचस्थ सं मा भद्रेण पृङ्क्त विपृच स्थ व्वि मा पाप्मना पृङ्क्त ॥

निष्क्रमण–*(यस मन्त्रले अग्निको निष्क्रमण गर्नु)*–

ॐ पूषापञ्चाक्षरेण पञ्चादिशऽउदजयत्ताऽउज्जेष्मर्ठं सविता षडक्षरेण षड्तूनुदजयत्तानुज्जेषं मरुतः सप्ताक्षरेण सप्त ग्राम्यान्पशूनुदजयँस्तानुज्जेषं बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गात्रीमुदज यत्तामुज्जेषम् ॥

अन्नप्राशनम्– (यस मन्त्रले अग्निको अन्नप्राशन (पास्नी) गर्नु)–

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

ॐ अन्नपतेन्नस्य नो देहचनमीवस्य शुष्मिणः । प्रप्रदातारं तारिषऽऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे ॥

चूडाकरणम्- (यस मन्त्रले अग्निको चूडाकरण (कपाल क्षौर गर्ने कर्म) गर्नु)-

ॐ अग्नऽआयाहि वीतये गृणानो हव्यदातये । निहोता सत्सि बर्हिष ॥

कर्णवेधः– *(यस मन्त्रले अग्निको कर्णवेद कान छेड्ने कर्म गर्नु)*

ॐ भद्रंकर्ण्णेभिः श्रृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः । स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाँ᳘सस्त नूभिर्व्य-शेमहि देवहितंयदायुः ॥

उपनयनम- (यस मन्त्रले अग्निको उपनयन व्रतबन्ध गर्नु)

ॐ अग्निरेकाक्षरेण प्राणमुदजयत्तमुज्जेषमश्विनौ द्व्यक्षरेण द्विपदो मनुष्यानुदजयतां तानुज्जेषं विष्णुस्त्र्यक्षरेण त्रींल्लोकानुदजयत्तानुज्जेषᳫ सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः पशूनुदजयत्तानुज्जेषम्पूषापञ्चाक्षरेण ।

गायत्री श्रवणम्- (यस मन्त्रले अग्निलाई गायत्री सुनाउनु)

ॐ भूर्भुवः स्वः व्वैश्वानराय विद्महे सप्तजिह्वाय धीमहि । तन्नोऽअग्निः प्रचोदयात् ॥

समावर्तनम्- (यस मन्त्रले अग्निको समावर्तन- गृहस्थाश्रममा प्रवेश गराउने काम गर्नु)

ॐ व्रतं कृणुताग्निर्ब्रह्माग्निर्यज्ञो वनस्पतिर्यज्ञियः । दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसᳫ सुतीर्था नोऽ असद्वशे । ये देवा मनोजाता मनोयुजो दक्षक्रतवस्ते नोवन्तु ते नः पान्तु तेभ्यः स्वाहा ॥

गोदान कर्म- (यस मन्त्रले अग्निको गोदान कर्म गर्नु)

ॐ गावऽ उपावतावतं मही यज्ञस्य रप्सुदा । उभा कर्णा हिरण्यया ॥

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

विवाह- (यस मन्त्रले अग्निको विवाह कर्म गरिदिनु)-

ॐ भगऽ एव भगवाँ२ऽ अस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्याम। तं त्वा भग सर्वऽ इज्जोहवीति स नो भग पुरऽ एता भवेह॥

अब तलको तीन मन्त्रले अग्निलाई कुण्ड (वेदी) मा राखी आगो प्रवेश गराउने-

ॐ ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम् । अजस्रं घर्ममीमहे उपयामगृहीतोऽसि व्वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्व्वैश्वानराय त्वा ॥ ॐ व्वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामभि श्रीः । इतो जातो व्विश्वामिदं व्विचष्टे व्वैश्वानरो यतते सूर्येण । उपयामगृहीतोऽसि व्वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्व्वैश्वानराय त्वा ॥ ॐ वैश्वानरो नऽऊतयऽआप्रयातु परावतः । अग्निरुक्थेन वाहसा । उपयामगृहीतोऽसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा ॥ ॐ अग्निर्मुर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽअयम् । अपाꣳरेताꣳसि जिन्वति ॥

यसमन्त्रले अग्निलाई बालिदिने-

ॐ स्थिरो भव व्वीड्वङ्ऽआशुर्ब्भवव्वाज्यर्वन् ॥ पृथुर्ब्भव सुखदस्त्वमग्नेः परीषवाहणः ॥

प्रार्थना- *(यसमन्त्रले अग्निको प्रार्थना गर्नु)-*

ॐ आवाहये त्वां पुरुषं महान्तं सुरासरैर्वन्दित-पादपद्मम् । ब्रह्मादयो यस्य मुखे वसन्ति विशस्व कुण्डे सुरलोकनाथ ॥

यसमन्त्रले अग्निको दक्षिणातिरं ब्रह्माको नजिकै ६ वटा कुशको आसन दिनु र पचास कुशले ब्रह्म बनाउनु -

ॐ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकऽआसीत् । स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

तलको मन्त्रले ब्रह्मालाई उत्तर फर्काएर बसाल्नु–

ॐ आ ब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्यः शूरऽ इषव्योतिव्याधी महारथो जायतां दोग्ध्री धेनुर्वोढानड्वा- नाशुः सप्तिः पुरन्धिर्योषा जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो जायतां निकामे निकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलवत्यो नऽ ओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम्।

(अब कुशको ब्रह्मा बनाइसकेपछि अग्निको वरिपरि घुमाएर दक्षिणदिशातिर उत्तरतिर फर्काएर राख्ने)

यसमन्त्रले होता[१] लाई आसन दिने–

ॐ यस्य कुर्मो गृहे हविस्तमग्ने वर्धया त्वम्। तस्मै देवाऽ अधि ब्रुवन्नयं च ब्रह्मणस्पतिः ॥

यसमन्त्रले अग्निको उत्तरतिर यजमानको आसन दिने–

ॐ अग्ने प्रेहि प्रथमो देवयतां चक्षुर्देवानामुत मर्त्यानाम्। इयक्षमाणा भृगुभिः सजोषाः स्वर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति ॥

यसमन्त्रले अग्निको उत्तरतर्फ प्रणीताको लागि पूर्वतिर टुप्पो पारी ३ वटा कुशको आसन राखिदिनु प्रणीता र अग्निको बीचमा **प्रोक्षणीपात्र**[२] *को लागि पनि ३ वटा कुशको आसन राखी दिनु–*

ॐ परीत्य भूतानि परीत्य लोकान् परीत्य सर्वाः प्रदिशो दिशश्च। उपस्थाय प्रथमजामृतस्यात्मनात्मानमभि सं विवेश ॥

त्यसपछि यस मन्त्रले चार अंगुल लामो, चार अंगुल गहिरो ब्रान्ह अंगुल लामो प्रणीतापात्र बायाँ हातमा लिएर दाहिने हातमा राख्नु)*

---

[१] *होता भन्नाले–घिउ चरु अग्निमा चढाउने ब्राह्मण।*

[२] प्रोक्षणीपात्र– तीनकुने वा बींड भएको वाटुलो पात्र, यज्ञमा होम गरिने अग्निको उत्तरतिर प्रणीतादेखि अगाडि रहने सिप्लिकानको पात्र विशेष, यो १२ अंगुल लामो, ४ अंगुल चौडा, ४ अंगुल गहिरो १ अंगुल बींड भएको वाटुलो छीँटको र अगाडितिर कमलको कोपिलाझैं आकार परेको हुन्छ। (हरिहरादि मत)
अन्य मतमा– यो मिहेलको काठको १ वित्ता लामो हाँसको ठूँड झैं परेको ४ अंगुल गहिरो वस्तु। (स. ने. शब्दकोश पृष्ठ ८६५–८६६)

* **प्रणीतापात्र–** *यज्ञमा पानी हालेर राख्ने सिप्लिकानको चारकुने पात्र वा मन्त्र पढ्दै संस्कार गरेर राख्ने यज्ञपात्रको जल। यो १२ अंगुल लामो, ४ अंगुल चौडा, ४ अंगुल गहिरो १ अंगुल*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ इन्द्रऽआसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुरऽएतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम्।

अब दाहिने हातले पञ्चपात्रको जलहाली वायव्यासनमा राखि कुशले ढाकेर ब्रह्माको मुखतिर हेर्दै उत्तरतिर प्रणीताको आसन माथि यस मन्त्र पढेर राखिदिनु।

ॐ उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमथ्ं श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानागसो अदितये स्याम॥

प्रणीतापात्रलाई आसनमा राखी सकेपछि तलको मन्त्रले यज्ञको वरिपरि कुश ओछ्याउने गर्नुः- यस मन्त्रले कुश हातमा कुशको टुप्पो पूवतिर पारेर चार भाग गरी एक भाग आग्नेयदेखि ईशानसम्म उत्तराग्र पारेर राख्नु। ब्रह्मादेखि अग्निसम्म पूर्वाग्र पार्नु, नैऋत्यदेखि वायव्यसम्म उत्तराग्र पार्नु र अग्निदेखि प्रणीतासम्म पूर्वाग्र पारेर बिच्छाउने।

ॐ ये ते शतं व्वरुणं ये सहस्रं यज्ञियाः पाशा वितता महान्तः। तेभिर्नोऽअद्य सवितोत विष्णुर्व्विश्वे मुञ्चन्तु मरुतः स्वर्काः स्वाहा॥

अब तलको मन्त्रले पात्रासाधन गर्ने- (पात्र र सामग्रीहरुलाई यथास्थानमा राख्नु)

ॐ तत्त्वायामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः। अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशथ्ं स मा नऽ आयुः प्र मोषीः॥

यस मन्त्रले पवित्रछेदन गर्नका लागि तीनवटा कुशहातमा लिनु -

ॐ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्। ऊर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात्।

यसमन्त्रले २ वटा गुभो नभएको कुशहरु हातमा लिनु-

ॐ पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण

बींड भएको सिप्लिकान वा पलास आदि रुखको काठद्वारा बनाइने वस्तु। यसलाई होम गरिने अग्निको उत्तरतिर प्रोक्षणीपात्र देखि पछाडि राखिन्छ। (सं. ने. बृ. शब्दकोश पृ. ८१५)

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः। देवीरापो अग्रेगुवो अग्रेपुवोग्रऽ- इममद्य यज्ञं नयताग्रे यज्ञपतिर्थ्ठ सुधातुं यज्ञपतिं देवयुवम्॥

यसमन्त्रले प्रोक्षणीपात्र बनाउने- त्यसैबाट टुप्पा भएको दुई कुश पवित्र बनाउन यस मन्त्रले लिनु।

ॐ इमं मे वरुण श्रुधी हवमद्या च मृडय। त्वामवस्युरा चके॥

यसमन्त्रले प्रणिता र प्रोक्षणी नजिक आज्यथाली (घिउको थाली) राख्ने-

ॐ घृतवती भुवनानामभिश्रियोर्वी पृथ्वी मधुदुघे सुपेशसा। द्यावापृथिवी वरुणस्य धर्मणा विष्कभिते अजरे भूरिरेतसा॥

यसमन्त्रले चरु थाली पनि नजिकै राख्नु-

ॐ अन्नपतेन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्र दातारं तारिषऽऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे॥

सम्मार्जनका लागि ३/३ वटा कुश राख्नु- (यसमन्त्रले तीनवटा कुश लिने सम्मार्जन गर्ने)

ॐ शादं दद्भिरवकां दन्तमूलैर्मृदं वर्स्वैस्तेगान्दर्थ्ठ राष्ट्राभ्यार्थ्ठ सरस्वत्याऽ अग्रजिह्वं जिह्वायाऽ उत्सादमवक्रन्देन तालु वाजर्थ्ठ हनुभ्यामपऽ आस्येन वृषणमाण्डाभ्यामादित्याँ श्मश्रुभिः पन्थानं भ्रूभ्यां द्यावापृथिवी वर्तोभ्यां विद्युतं कनीनकाभ्यार्थ्ठ शुक्लाय स्वाहा कृष्णाय स्वाहा पार्याणि पक्ष्माण्यवार्याऽ इक्षवोवार्याणि पक्ष्माणि पार्याऽ इक्षवः॥

यसमन्त्रले उपयमनको लागि १३ वटा कुश राख्नु-

ॐ उपयामगृहीतोस्यन्तर्यच्छमघवन् पाहि सोमम्। उरुष्य रायऽएषो यजस्व।

यसमन्त्रले पलासको ३ वटा समिधा भूइँमा छुट्याएर बेग्लै राख्ने-

ॐ समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम्। आस्मिन् हव्या

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

जुहोतन ॥

अब खयर काठको १ हात लामो सुरो फराकिलो टुप्पामा बाटुलोमुख बनाई घोप्टाएर राख्नु, गाईको घिउ, चरु, तिल, चामल, दक्षिणा, भेटी, द्रव्य, पूणपार्त्र २५६ मुठी चामल वा हवनका लागि चाहिने सामग्रीहरु आदि ल्याएर अग्निको उत्तरतिर राख्नु चरुलाई ३ पटक पखाल्नु –

त्यसपछि तलको मन्त्र पढेर अघि छुट्याइएका ३वटा कुशहरु मध्ये २ पाते कुश काटेर १ कुरेतका २ वटा पवित्र बनाउनु ती कुशले प्रणीताको जलले प्रोक्षणीपात्रमा छर्कनु–

ॐ पवित्रे स्थो वैष्णव्यौ सवितुर्वः प्रसव उत्पुनाम्यच्छिद्रेण पवित्रेण सूर्यस्य रश्मिभिः । (शु.य. १।१२।)

यसमन्त्रले प्रणीतापात्रमा पवित्र राख्ने–

ॐ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । अग्नये जुष्टं गृह्णाम्यग्नीषोमाभ्यां जुष्टं गृह्णामि ॥

अब यस मन्त्र पढेर घिउ र चरु थालीमा राख्ने–

प्रोक्षणी पात्र प्रणीताको उत्तरतिर राख्नु, अनि प्रणीतामा जल हालेर पवित्रले जल उफार्नु र पवित्र पात्रमा राखी प्रोक्षणी पात्र बायाँ हातमा लिनु, अनि त्यसको जल दाहिने हातको साहिली र बूढी औंलाले तीनपल्ट मास्तिर छर्कनु, अनि घोप्टो पारेर राखिएका सबै पात्रहरु उत्तानो पारिदिनु । अनि घिउको पात्र अग्निको चारैतिर घुमाएर आफ्नु सामुन्ने राख्नु । चरु पनि चरुको पात्रमा राखेर प्रणीताको जलले सेचन गरिदिनु । चरुका सामान भिन्नाभिन्दै भए मिसाएर राखिदिनु । यी सबै कर्मगर्दा ॐ घृताच्यसि० भन्ने मन्त्र पढ्नु–

ॐ घृताच्यसि जुहूर्नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रियथं सदऽ आसीद घृताच्यस्युपभृन्नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रियथं सदऽ आसीद घृताच्यसि ध्रुवा नाम्ना सेदं प्रियेण धाम्ना प्रियथं सदऽ आसीद प्रियेण धाम्ना प्रियथं सदऽ आसीद। ध्रुवा असदन्नृतस्य योनौ ता विष्णो पाहि पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञन्यम् ॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

निम्न मन्त्रले घिउ आगोमा तताउनु र चरु अग्निमा सेकाइ अग्निमा घुमाएर यथास्थानमा राख्नु–

ॐ तेजोसि शुक्रमस्यमृतमसि धाम नामासि प्रियं देवानामनाधृष्टं देवयजनमसि ॥

निम्नमन्त्रले अगुल्टोमा[१] कुश बालेर घिउ र चरुमाथि घुमाएर आगोमा होम गरिदिनु गरिदिनु–

ॐ धृष्टिरस्यपाग्ने अग्निमामादं जहि निष्क्रव्यादꣳसेधा देवयजं वह। ध्रुवमसि पृथिवीं दृꣳह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृव्यस्य वधाय ॥

अथ स्रुवसंस्कारः

यसमन्त्रले सुरोलाई दाहिने हातमा लिने–

ॐ स्रुचश्च मे चमसाश्च मे वायव्यानि च मे द्रोणकलशश्च मे ग्रावाणश्च मेधिषवणे च मे पूतभृच्च मऽ आधवनीयश्च मे वेदिश्च मे बर्हिश्च मेवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥

यस मन्त्रले सुरो घोप्टो पारी तीन पल्ट अग्निमा तताउनु –

ॐ पुनन्तु मां देवजनाः पुनन्तु मनसा धियः। पुनन्तु विश्वा भूतानि जातवेदः पुनीहि मा ॥

अब यस मन्त्रले वायाँ हातमा उत्तानो पारेर सुरो लिएर सम्मार्जन गर्नु कुशको अग्रभागले वा टुप्पोले सुरोको मूलदेखि टुप्पासम्म प्रोक्षण गर्नु वा मुसार्नु। अगाडि अगाडिकै भागले पछाडि पछाडिकै भागले र बीचमा बीचकै भागले शुद्ध पार्नु –

ॐ प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टाऽ अरातयो निष्टप्तꣳ रक्षो निष्टप्ताऽ अरातयः। उर्वन्तरिक्षमन्वेमि ॥

यसपछि तलको मन्त्रले सुरोलाई मार्जन गर्नु– (सुरोको जरादेखि टुप्पासम्म सम्मार्जन गर्नु)

---

[१] *अगुल्टोमा भन्नाले बलिरहेको दाउरामा कुशलाई सल्काएर अग्निमा होम गरिदिने भन्ने आसय हो।*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

ॐ अनिशितोसि सपत्नक्षिद्वाजिनं त्वा वाजेध्यायै सम्मार्ज्मि ।

यसमन्त्रले सुरोलाई पुनः आगोमा तताउनु)-

ॐ पुनन्तु मां देवजनाः पुनन्तु मनसा धियः । पुनन्तु विश्वा भूतानि जातवेदः पुनीहि मा ॥

यसमन्त्रले सुरोलाई प्रणीताको जलले सेचन गराउनुः-

ॐ शं नो देवीरभिष्टयऽ आपो भवन्तु पीतये । शं योरभि स्रवन्तु नः ॥

यस मन्त्रले सुरोलाई पुनः अग्निमा तताउनु -

ॐ तत्त्वायामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदा शास्ते यजमानो हविर्भिः । अहेडमानो वरुणेह बोध्युरुशꣳस मा नऽ आयुः प्र मोषीः ॥

यसले सुरोलाई उत्तरतर्फ मुख फर्काएर राख्नु-

ॐ तमु त्वा दध्यङ्ङृषिः पुत्रऽ ईधे अथर्वणः । वृत्रहणं पुरन्दरम् ॥

यस मन्त्रले घिउको भाँडो उचालेर चरुको पूर्वबाट अग्निको उत्तरतिर राख्नु र चरुको भाँडो उचालेर अग्निमा तताई सोही ठाउँमा राख्नु-

ॐ तेजोसि शुक्रमस्यमृतमसि धाम नामासि प्रियं देवानामनाधृष्टं देवयजनमसि ॥

यस मन्त्रले चरुलाई प्रदक्षिणा गरेर घिउको उत्तरतिर राख्नु -

ॐ पशुभिः पशूनाप्नोति पुरोडाशैर्हवीꣳष्या ॥ छन्दोभिः सामिधेनीर्याज्याभिर्व्वषट्कारान् ॥

यसमन्त्रले आज्यपात्रमा रहेको घिउको जाँच गर्नु (हेर्नु)-

ॐ आपवस्व हिरण्यवदश्ववत्सोम वीरवत् । वाजं गोमन्तमाभर स्वाहा ॥

यसमन्त्रले पवित्रद्वारा घिउलाई तीनपल्ट माथितिर छर्किदिनु -

ॐ प्रत्युष्टꣳ रक्षः प्रत्युष्टाऽ अरातयो निष्टप्तꣳ रक्षो

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

निष्टप्ताऽ अरातयः। उर्वन्तरिक्षमन्वेमि॥

तलको मन्त्रले घिउमा केही परेको भए झिकेर बाहिर फालिदिनु–

ॐ आत्वाऽऽहार्षमन्तरभूर्धुवस्तिष्ठाविचाचलिः। व्विशस्त्वा सर्वा बान्छन्तु मा त्वद्राष्ट्रमधिभ्रसत्।

यसमन्त्रले घिउ र चरुमा पनि पवित्र हाल्नु–

ॐ विष्णो रराटमसि विष्णोः श्नप्त्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवोसि। वैष्णवमसि विष्णवे त्वा॥

यसमन्त्रले प्रोक्षणीपात्रमा राखिएको १पवित्र लिई प्रणीताकोजलले प्रोक्षणीपात्रलाई र अर्को पवित्रले घिउ लगायत त्यहाँ रहेको वस्तुमा सेचन गरिदिने–

ॐ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम्। अग्नीसोमाभ्यां जुष्टं नियुनज्मि। अद्भ्यस्त्वौषधीभ्योनु त्वा माता मन्यतामनु पितानु भ्राता सगर्भ्योनु सखा सयूथ्यः। अग्नीषोमाभ्यां त्वा जुष्टं प्रोक्षामि।

यस मन्त्र पढेर बल्दो काठको सहायता लिई कुशलाई बालेर घिउ र चरुमाथि घुमाएर अग्निमा अग्निमा होमिदिनु–

ॐ धृष्टिरस्यपाग्ने अग्निमामादं जहि निष्क्रव्यादं सेधा देवयजं वह। ध्रुवमसि पृथिवीं दृंह ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सजातवन्युपदधामि भ्रातृव्यस्य वधाय॥

अर्घपात्र स्थापन विधिः

त्रिकोणमन्डलमाथि चतुष्कोणमण्डल बनाएर त्यसमाथि अर्घपात्र राख्ने (जौ, तिल, कुश, चन्दन, अक्षता, फूल, दूबो, सर्स्यू, फल, दही) अर्घपात्रमा धेनुमुद्रा देखाएर मत्स्यमुद्राले छोपी तथा अंकुशमुद्राले छोएर तलको मन्त्र पढ्ने।

ॐ दशकलात्मने वह्निमण्डलाय नमः। ॐ द्वादशकलात्मने सूर्यमण्डलाय नमः। ॐ षोडशकलात्मने चन्द्रमण्डलाय नमः॥

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmar

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

जलम्– यसमन्त्रले जल राख्ने

ॐ गङ्गे च यमुने चैव गोदावरी सरस्वति । नर्मदे सिन्धु कावेरि जलेऽस्मिन् सन्निधिं कुरू ॥

चन्दन– यसमन्त्रले जल राख्ने

ॐ गन्धद्वारान्दुराधर्षान्नित्यपुष्टाङ्करीषिणीम् । ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपव्ह्ये श्रियम् ॥

अक्षता– यस मन्त्रले जल राख्ने

ॐ अक्षन्नमीमदन्तह्यव प्रियाऽअदूषत ॥ अस्तोषत स्वभानवो विप्रानविष्ठयामती योजान्विद्र ते हरी ॥

फूल– यस मन्त्रले जल राख्ने

ॐ श्रीश्च तेलक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रेपार्श्वे नक्षत्राणिरुप मश्विनौ व्यात्तम् । इष्णन्निषाणा मुम्मऽइषाण सर्वलोकम्म ऽइषाण ॥ (शु.य. ३१।२२)

दूबो – यस मन्त्रले दूवो राख्ने–

ॐ काण्डात्काण्डात् प्ररोहन्ती परुषः परुषस्परि । एवानो दूर्वे प्रतनु सहस्रेण शतेन च । (शु.य. १३।२०)

द्रव्य– यस मन्त्रले द्रव्य राख्ने

ॐ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकऽआसीत् । सदाधारपृथिवींद्यामुते माङ्गस्मै देवाय हविषाविधेम् ॥ (शु.य. १३।४)

फल– यस मन्त्रले द्रव्य राख्ने–

ॐयाऽफलिनीर्याऽअफलाऽअपुष्पाय।श्चपुष्पिणीः बृहस्पतिप्रसूतास्ता नो मुञ्चत्वँहसः ॥ (शु.य. १२।८९) *माथिको मन्त्रले फल चढाउने र भगवान सूर्यलाई अर्घ दिने)*

ब्रह्माविष्णुप्रजापतीनां पूजनम्–

(माथि स्थापना गरेको अर्घलाई तलका मन्त्रहरु पढ्दै क्रमैले पूजा गर्दै जाने।)

यस मन्त्रले अर्घको स्थापना गरेर ब्रह्मालाई पूजा गर्ने–

ॐ आ ब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्यः

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

शूरऽ इषव्योतिव्याधी महारथो जायतां दोग्ध्री धेनुर्वोढानड्वानाशुः सप्तिः पुरन्धिर्योषा जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो जायतां निकामे निकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलवत्यो नऽ ओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम् ॥ (षोडशोपचारले पूजागर्ने)

यसमन्त्रले विष्णुको पूजा गर्नु–

ॐ इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्। समूढमस्य पाᳬसुरे स्वाहा ॥ (षोडशोपचारले पूजागर्ने)

प्रजापतिपूजनम्– यसमन्त्रले प्रजापतिको पूजा गर्ने–

ॐ प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्त्वयममुष्य पितासावस्य पिता वयᳬ स्याम पतयो रयीणाम्। (षोडशोपचारले पूजागर्ने)

यसमन्त्रले सबै ठाउँमा दक्षिणा (भेटी) राखिदिनु–

ॐ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥

अग्निपूजनम्–

यस मन्त्रले अग्निको पूजागर्ने :–

ॐ तदेवाग्निस्तदादित्यस्तद्वायुस्तदु चन्द्रमाः। तदेव शुक्रं तद् ब्रह्म ता आपः स प्रजापतिः ॥ (षोडशोपचारले पूजागर्ने)

यस मन्त्रले अघि राखेको ३ वटा समिधा बाहेक अर्को तीन वटा समिधा घिउमा चोभेर अग्निमा होमिदिनु।

ॐ समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम्। आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥

चतुर्वेदपूजा :–

अब चतुर्वेदको पूजा गर्दै जाने– जसमध्ये:

पूर्वे– पूर्वमा ऋग्वेदको पूजा गर्ने–

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ अग्निमीडे पुरोहितं यज्ञस्य देवमृत्विजम् । होतारं रत्नधातमम्। ॐ पूर्वे ऋग्वेदाय नमः।

दक्षिणमा यजुर्वेदको पूजा गर्ने –

ॐ इषे त्वोर्जे त्वा वायव स्थ देवो वः सविता प्रार्पयतु श्रेष्ठतमाय कर्मणऽ आप्यायध्वमघ्न्याऽ इन्द्राय भागं प्रजावतीरनमीवाऽ अयक्ष्मा मा व स्तेनऽ ईशत माघशꣳसो ध्रुवाऽ अस्मिन् गोपतौ स्यात बह्वीर्यजमानस्य पशून्पाहि॥ ॐ दक्षिणे यजुर्वेदाय नमः।

पश्चिममा सामवेदको पूजागर्ने–

ॐ अग्नऽआयाहि व्वीतये गृणानो हव्यदातये । निहोता सत्सि बर्हिषि ॐ पश्चिमे सामवेदाय नमः।

उत्तरमा अथर्ववेदको पूजागर्ने–

ॐ शं नो देवीरभिष्टयऽ आपो भवन्तु पीतये। शं योरभि स्रवन्तु नः॥ ॐ उत्तरे अथर्ववेदाय नमः।

यसमन्त्रले चरु ब्रह्मालाई (होतालाई अर्पण गर्नु–

ॐ आप्यायस्व समेतु ते व्विश्वतः सोमवृष्ण्यम्। भवा व्वाजस्य सङ्गथे।

यस मन्त्रले अग्निको प्रार्थना गर्ने –

ॐ चत्वारीत्यस्य वामदेवऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दो यज्ञपुरुष वैश्वानर परमात्मा देवता अग्निप्रार्थने विनियोगः । ॐ चत्त्वारिश्रृङ्गोत्रयोऽअस्य पादाद्द्वेशीर्षे सप्तहस्तासोऽअस्य । स्त्रिधाबद्धोव्वृषभोरोरवीति महोदेवोऽमर्त्याँ२ ऽआविवेशः। ॐ नमो यज्ञपुरुष वैश्वानर परमात्मादेवता ब्रह्मा ऋषिः कपिलवर्ण उष्णिक् छन्दो रुद्रो देवता होमे विनियोगः।

॥ नारद उवाच ॥

ॐ प्राङ्मुखस्तु स्थितो वन्हिः प्राङ्मुखा एव ऋत्विजः। प्राङ्मुखा देवताः सर्वाः कथं प्रत्यङ्मुखो भवेत्॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

॥ ब्रह्मोवाच ॥

आवाहयेत्ततो वन्हिं मन्त्रपूतेन वारिणा । अनलश्च जलं दृष्ट्वा भीतः प्रत्यङ्मुखो भवेत् ॥

॥ नारद उवाच ॥

पावकस्य तु किं रुपं को वर्णः किञ्च लक्षणम् । शिरोबाहूदराङ्घ्रीणां चक्षुः श्रोतमुखस्य च ॥

॥ ब्रह्मोवाच ॥

पावकं द्विजरुपं च त्रिनेत्रं च चतुर्भुजम् । त्रिशिखं सप्तजिह्वं च पञ्चलक्षणसंयुतम् ॥ त्रिभागं तु मुखं तस्य अधिकं वक्त्रमुच्यते । उत्तरास्ये स्थितो विष्णुर्दक्षिणास्ये प्रजापतिः ॥ मध्येवक्त्रे तु ईशान एवं ब्रह्माप्रभाषितम् । मूर्ध्नि चैव तवहं ब्रह्मा मुखे चैव तु शङ्कर ॥ जिह्वायां संस्थितो विष्णुर्दष्ट्रायां च ग्रहाः स्मृताः । नासायां देवताः सर्वाश्चक्षुषीन्दुदिवाकरौ ॥ ऋग्वेदो हृदयस्थाने बाह्वङ्गुल्योर्यजुस्तथा । उदरे कटिगुह्ये च सामवेदः प्रकीर्तितः ॥ अथर्वा जङ्घपादौ च ग्रीवौङ्कारस्थतैव च । पृष्ठे चैव तु गायत्री एवं स्यात्तु षडङ्गकम् ॥ हरकमल पिङ्गललोचन लोहिताक्षः सर्वपापप्रणाशन । इति वैश्वानरलक्षणम् ।

कस्य पुत्रः, कस्य कुलोत्पन्नः, किं गोत्र, कः पिता, का माता इति कात्यायनवचनात् । श्रृङ्गीगोत्रम्, शण्डिल्यः पिता, अरणिर्माता, उदानकुक्षिमूर्ध्वमुखंललाटम् । काली कराली च मनोजवा च सुलोहिता चैव सुधूम्रवर्णा । स्फुलिङ्गिनी विश्वधरा च चण्डी लोलायमाना इति सप्तजिह्वाः ॥ त्रिशिखं च चक्रधरं साक्षसूत्रकमण्डलुन । व्याघ्रहस्तं दिव्यपुष्यगन्धाभरणभूषितम् । अजास्कन्धसमारुढं कृष्णाजिनोत्तरीयकम् । ऋग्यजुः सामाथर्वाख्यवेदानां ध्वनिभूषितम् । होमार्थं प्रार्थयेऽहं त्वां चर्वाज्याभ्यां हुताशन । (अमुककर्मणि) अमुकनामन् दिव्यरुप आवहितो भव । तावत्तिष्ठात्र मे ब्रह्मन् यावत्कर्म समाप्यते ॥

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ चत्वारीति वैश्वानरमन्त्रस्य वामदेवऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दो वैश्वानरो देवता अग्निप्रार्थने विनियोगः। ॐ चत्वारि शृङ्गा त्रयो अस्य पादा द्वे शीर्षे सप्त हस्तासो अस्य। त्रिधा बद्धो वृषभो रोरवीति महो देवो मर्त्यांऽ आ विवेश॥

॥ इति अग्निप्रार्थना॥

कर्म विशेषले अग्निका नाम निम्नानुसार उच्चारण गर्नुपर्छ :–

अग्निश्च भरतो नाम गर्भाधाने विधीयते। तथा पूंसवने चैव सीमन्ते जाकर्मणिणी॥
नाम्नि वै पार्थिवो वन्हिः प्राशने तु शुचिः स्मृतः। चूडायां मङ्गलो नाम व्रतदाने समुद्भवः।
गोदाने सूर्यनामा च विवाहे योजकस्तथा। शान्तिके दारुणो नाम पौष्टिके बलवर्धनः॥
आवसथ्ये भवेदग्निरग्निष्येमे प्रदायकः वनदाहे दूतकाख्यः प्रकोष्ठे जठरः स्मृतः॥
वायव्ये वरुणो नाम स्थावरे पावको भवेत्। ऋव्यादो मृतदाहे च समुद्रे वडवानलः॥
युगान्ते चाक्षंयो नाम वत्सरे प्रलयं गतः॥

त्यस्तै : वाचस्पतौ संहिताअनुसार

लौकिके पावको ह्यग्निः प्रथमः परिकीर्तितः।
अग्निस्तु मारुतो नाम गर्भाधाने प्रकीर्तितः॥
पुंसवे चमसो नाम शोभनः शुभकर्मसु।
सीमन्ते ह्यनलो नाम प्रगल्भो जातकर्मणि॥
पार्थिवो नामकरणे प्राशनेऽन्नस्य वै शुचिः।
सभ्यनामा तु चूडायां व्रतादेशे समुद्भवः।
गोदाने सूर्यनामा स्यात् केशान्ते याज्ञिकः स्मृतः।
वैश्वानरो विसर्गे स्यात् विवाहे बलदः स्मृतः॥
चतुर्थीकर्मणि शिखी धृतिरग्निस्तथापरे।
आवसथ्यस्तथाधाने वैश्वदेवे तु पावकः॥
ब्रह्माग्निर्गार्हपत्ये स्याद् दक्षिणाग्निरथेश्वरः।
विष्णुराहवनीये स्यादग्निहोत्रे त्रयो मताः॥
लक्षहोमेऽभीष्टदः स्यात्कोटिहोमे महाशनः।
एके घृतार्चिषं प्राहुरग्निध्यानपरायणाः॥
रुद्रादौ तु मृडो नाम शान्तिके शुभकृत्तथा।
आदिशब्दाल्लुघुरुद्रशतरुद्रातिरुद्रा लक्ष्यन्ते॥
पौष्टिके वरदश्चैव क्रोधागिनश्चाभिचारिके।
वश्यार्थे वशकृत्प्रोक्तो वनदाहे तु पोषकः॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

in Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

उदरे जठरो नाम क्राव्याद: शवभक्षके ।
समुद्रे वाडवो ह्यग्निर्लये संवर्तकस्थता ॥
सप्तविशनिसंख्यातां अग्नय: कर्मसु स्मृता: ॥

त्यसपछि चन्दन अक्षता फूलले अग्निको सबैतिर पूजागर्नें:

आग्नेये– ॐ ब्रह्मणे नम: । नैऋत्ये– ॐ पौष्टिकाय नम: । वायव्ये– ॐ बलवर्धनाय नम: । ऐशान्ये– ॐ प्रजापतये नम: । *बीचमा–* **ॐ विष्णवे नम: ।** भनी पूजा गर्ने ।

अथ ब्राह्मणवरणम्

ब्राह्मणवरण सामग्री – धोती १, आसनी १, पञ्चपात्र १, आचमनी १, जलपात्र १, चन्दन, अक्षता, फूल, माला, औंठी १, फेटा १, पान, सुपारी, दक्षिणा आदि ।

(ब्राह्मणवरण गर्नका लागि कर्मपात्रको जौ, तिल, कुश, जल, चन्दन, अक्षता, ताम्बुल, सुपारी, वस्त्र, द्रव्य पात्रमा राखी पूर्व फर्केर संकल्प गरी वरण गर्ने, वरण गर्दा सर्वप्रथम पुण्याहवाचन गरिदिनुहोस् भनी ब्राह्मणलाई आग्रह गर्ने ।)

सङ्कल्प:–

हरि: ॐ तत्सत् ३ ॐ विष्णु: ३ इत्यादिदेशकालादीन् संङ्कीर्त्य (अमुक) गोत्र: (अमुक) प्रवर: (अमुक) शर्माहं मम (अमकु) कर्मणि कृताकृतावेक्षणादिरुपब्रह्मकर्मकर्तुं तथा च (अमुक) कर्मणि प्रतिदेवतानां मुखे साज्यभागान्तमाहवनीयद्रव्य युतहोमकर्मकर्तुं तथा च (अमुक) कर्मणि तत्तत्कर्मविहितोप योग्याचारकर्मकर्तुं तथा च (अमुक) कर्मणि चतुर्वेदोक्तमन्त्र जपपाठकर्मकर्तुं नानानामगोत्रान् नानानामशर्मणो ब्राह्मणानेभिश्च चन्दनपुष्पाक्षतताम्बूलपूगीफलवासोद्रव्य सोद्रव्याभरणादि भिर्गणपतिब्रह्माहोत्राचार्यत्वेन जापकपाठकत्वेन ऋत्विक्त्वेन च युष्मानहं वृणे । ॐ वृता: स्म इति ब्राह्मणा: ब्रूयू: । यथा विहित

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

कर्म कुरुत । करवामः । *त्यसपछि ब्राह्मणहरूले-* ॐ वृताः स्म (वरण गरियौं) भन्ने ।

ब्रह्माप्रार्थनाः (फूलअक्षता लिएर ब्रह्माको प्रार्थना गर्ने)-

ॐ यथा चतुर्मुखो ब्रह्मा सर्ववेदाविशारदः । तथा त्वं मम यज्ञेऽस्मिन् ब्रह्मा भव द्विजोत्तम ॥

फूलअक्षता लिएर होताको प्रार्थना गर्ने-

ॐ भगवन् ! सर्वधर्मज्ञ सर्वधर्मविदांम्बर ! वितते मम यज्ञेऽस्मिन् होतृत्वं मे मखे कुरु ॥

आचार्य प्रार्थना : (आचार्यको प्रार्थना गर्ने)-

ॐ आचार्यस्तु यथा स्वर्गे शक्रादीनां बृहस्पतिः ।
तथा त्वं मम यज्ञेऽस्मिन्नाचार्यो भव सुव्रत ॥

पूर्वदिशामा ऋग्वेद पाठ गर्नेको प्रार्थना गर्ने-

ॐ ऋग्वेदः पद्मपत्राक्षः गायत्रः सोमदैवतः । अत्रिगोत्रस्तु विप्रेन्द्र ऋत्विक्त्वं मे मखे भव ॥

दक्षिणदिशामा यजुर्वेद पाठ गर्नेको प्रार्थनाः

ॐ कातराक्षो यजुर्वेदस्त्रैष्टुभो विष्णुदैवतः । काश्यपेयस्तु विप्रेन्द्र ऋत्विक्त्वं मे मखे भव ॥

पश्चिमदिशामा सामवेद पाठ गर्नेको प्रार्थनाः

ॐ सामवेदस्तु पिङ्गाक्षे जागतः शक्रदैवतः । भारद्वाजस्तु विप्रेन्द्र ऋत्विक्त्वं मे मखे भव ॥

उत्तरदिशामा अथर्ववेद पाठ गर्नेको प्रार्थनाः

ॐ बृहन्नेत्रोऽथर्ववेदोऽनुष्टुभो रुद्रदैवतः । वैशंपायन विप्रेन्द्र ऋत्विक्त्वं मे मखे भव ॥ ॐ मम (अमुक) कर्मणि (अमुक) देवताया अमुकमन्त्रजपकर्मकर्तुं त्वामहं वृणे ॥

अब वरणपछि सबै ब्राह्मणहरुलाई पूजागरि हात जोरेर प्रार्थना गर्ने -

ॐ ब्राह्मणाः सन्तु शास्तारः पापात्पान्तु समाहिताः ।
वेदानां चैव दातारः पातारः सर्वदेहिनाम् ॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

जपयज्ञैस्तथा होमैर्दानैश्च विविधैः पुनः ।
देवानां च ऋषीणां च तृप्त्यर्थं याजकाः स्मृताः ॥
येषां देहो स्थिता वेदा पावयन्ति जगत्त्रयम् ।
रक्षन्तु सततं ते मां जपे यज्ञे व्यवस्थिताः ॥
ब्राह्मणा जङ्गमं तीर्थं त्रिषु लोकेषु विश्रुतम् ।
तेषां वाक्योदकेनैव शुद्ध्यन्ति मलिना जनाः ॥
पावनाः सर्ववर्णानां ब्राह्मणाः ब्रह्मरूपिणः ।
सर्वकर्मरता नित्यं वेदशास्त्रार्थकोविदाः ।
श्रोतियाः सत्यवाचश्च देवध्यानरताः सदा ।
यद्वाक्यामृतसंसिक्ता वृद्धिं यान्ति नरद्रुगाः ॥
अङ्गीकुर्वन्तु कर्मैतत् कल्पद्रुमसमाशिषः ।
यथोक्तनियमैर्युक्ता मन्त्रार्थे स्थिरबुद्धयः ॥
यत्कृपालोचनात्सर्वा ऋद्धय सिद्धिमाप्नुयुः ।
मम यज्ञे सदा पूज्याः सन्तु ते नियमान्विताः ॥
अक्रोधनास्तथा नित्यं प्रसन्नमनसः सदा ।
अदुष्टभाषिणः सन्तु मा सन्तु परनिन्दकाः ।
ममापि नियमा ह्येते भवन्तु भवतामपि ॥
ऋत्विजश्च यथा पूर्व शक्रदीनां मखेऽभवन् ।
यूयं तथा मे भवत ऋत्विजोऽर्हणसत्तमाः ॥
अस्मिन्कर्मणि ये यत्र वृता गुरुमुखादयः ।
सावधानाः प्रकुर्वन्तु स्वं स्वं कर्म यथोदितम् ॥
अस्य यागस्य निष्पत्तौ भवन्तोऽभ्यर्चिता मया ।
सुप्रसन्नै प्रकर्तव्यं कर्मेदं विधिपूर्वकम् ॥

यजमानले–ॐ यथाविहितं कर्म कुरूत– (जे गर्नुपर्ने कर्म हो गर्नुहोस्)
ब्राह्मणले ॐ यथाज्ञानं करवामः *(आफूले जानेअनुसारको हवस गर्छौं) भन्नु।*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmar

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

अथ पुण्याहवाचनम्◈

अब कर्ताले पुण्याहवाचन गर्न ब्राह्मणलाई चन्दन, अक्षता, फूल, ऋतुअनुसारका फल, सुपारी वस्त्र, दूबो र संकल्पको पैसा राखेको दुना/वोहोताको एक भाग लिई तीन, चार वा पाँच ब्राह्मणहरूलाई वरण गर्न तलको मन्त्रोच्चारण गर्ने :-

हरि ॐ तत्सत्-३, ॐ विष्णुरित्यादि देशकालौ स्मृत्वा अद्येहामुकगोत्रस्यामुकशर्मणो मम गृहेऽमुककर्मणि भो ब्राह्मणाः

ॐ पुण्याहं भवन्तो ब्रुवन्तु (३ पटक भन्ने।)

ब्राह्मणले भन्ने- ॐ पुण्याहम् इति त्रिर्वदेयुः । यति ३ पटक भन्ने।

ततो ब्राह्मणाः- ॐ पुनन्तु मा देवजनाः पुनन्तु मनसा धियः । पुनन्तु विश्वा भूतानि जातवेदः पुनीहि मा ।

यजमानले भन्नेः- पूर्ववत्सङ्कल्पमुच्चार्य- (अमुक) कर्मणि मम गृहे भो ब्राह्मणाः ।

ॐ स्वस्ति भवन्तो ब्रुवन्तु (३ पटक भन्ने।)

ब्राह्मणले भन्ने- ॐ स्वस्तिः ३ पटक भनेर यो मन्त्र पढ्ने।

ॐ स्वस्ति नऽइन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः । स्वस्ति नस्ताक्ष्योंऽअरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्द्दधातु ॥

यजमानले भन्नेः- पूर्ववत्सङ्कल्पमुच्चार्य- (अमुक) कर्मणि मम गृहे भो ब्राह्मणाः ।

ॐ ऋद्धिं भवन्तो ब्रुवन्तु ३ पटक भन्ने।

ब्राह्मणले भन्ने- ॐ ऋद्धिः ऋध्यन्ताम् (३ पटक भनेर तलको मन्त्र पढ्ने।)

ॐ सत्रस्य ऋद्धिरस्यगन्म ज्योतिरमृताऽअभूम । दिवं पृथिव्याऽअध्यारुहामा विदामदेवान्त्स्वर्ज्योतिः ॥

यजमानले भन्नेः- पूर्ववत्सङ्कल्पमुच्चार्य- (अमुक) कर्मणि मम गृहे भो ब्राह्मणाः ।

◈ *पुण्याहवाचन भन्नाले- चार वा पाँच ब्राह्मणद्वारा शुभदिन होस् भनी यजमानलाई मन्त्र पढेर आशीर्वाद दिनलाई भनिन्छ।*

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

ॐ वृद्धिं भवन्तो ब्रुवन्तु ३ पटक भन्ने।

ब्राह्मणले भन्ने- ॐ वृद्धिः वृद्धयन्ताम् ३ पटक भनेर तलको मन्त्र पढने।

ॐ ज्यैष्ठ्यं च मऽआधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेश्च मेम्भश्च मेजेमा च मेमहिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा च मे वर्षिमा च मे द्राघिमा च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥

यजमानले भन्नेः– पूर्ववत्सङ्कल्पमुच्चार्य- (अमुक) कर्मणि मम गृहे भो ब्राह्मणाः ।

ॐ कल्याणं भवन्तो ब्रुवन्तु ३ पटक भन्ने ।

ब्राह्मणले भन्नेः-ॐ कल्याणम्: ३ पटक भनेर तलको मन्त्र पढ्ने।

ॐ यथेमा वाचं कल्याणीमावदानि जनेभ्यः । ब्रह्मराजन्याभ्याꣳशूद्राय चार्याय च स्वाय चारणाय च । प्रियो देवानां दक्षिणायै दातुरिह भूयासमयम्मे कामः समृद्धयतामुपमादो नमतु ॥

यजमानले भन्नेः– पूर्ववत्सङ्कल्पमुच्चार्य- (अमुक) कर्मणि मम गृहे भो ब्राह्मणाः ।

ॐ शान्तिं भवन्तो ब्रुवन्तु ३ पटक भन्ने।

ब्राह्मणले भन्नेः- ॐ शान्तिः ३ पटक भनेर तलको मन्त्र मन्त्र पढ्ने

ॐ द्यौः शान्तिरन्तरिक्ष ꣳ शान्तिः पृथिविशान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः वनस्पतयः शान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्मशान्तिः सर्वꣳशान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि ॥

यजमानले भन्नेः– पूर्ववत्सङ्कल्पमुच्चार्य- (अमुक) कर्मणि मम गृहे भो ब्राह्मणाः । .

ॐ श्रियं भवन्तो ब्रुवन्तु ३ पटक भन्ने ।

ब्राह्मणले भन्नेः- ॐ श्रीः ३ पटक भनेर तलको मन्त्र पढ्ने

ॐ मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीय । पशूनाꣳरुपमन्न्स्य रसो यसः श्रीः श्रयताम् ।

(यति भनेर आफूले लिएको फूल अक्षता गणेशजीलाई चढाइदिने ।)

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

अब ब्राह्मणले यजमानलाई आर्शिवाद दिदै टीका लगाइदिने मन्त्र–

श्रीर्वर्चस्वमायुस्यमारोग्माभिधात् पवमानं महीयते । धनं धान्यं पशुं बहुपुत्रलाभं शतसंवत्सरं दीर्घमाऽऽयुः ॥

त्यसपछि ब्राह्मणले सुपारी, दूबो, तुलसीपत्रलाई वस्त्रमा गाँठो पारी कर्ताको दाहिने हातमा लगाई दिनु ॥ ॥ यति पूण्याहवाचन भयो ॥

अथ कलशपूजनम्

(अब कलशको स्थापना र पूजा गर्ने विधि)[१]

पूर्व, आग्नेय, नैऋत्य, वायव्य र ईशानमा ५ वटा + १ मासदेवताको कलश स्थापना गर्ने। जुन कलशलाई ईशानदिशा (पूर्व–उत्तरको बीचमा) राखी पूजा गर्ने।

भूमिशोधनम्– (हातमा फूल अक्षता लिएर तलको मन्त्र पढी भूमि छुने)

ॐ भूरसि भूमिरस्यदितिरसि विश्वधाया विश्वस्य भुवनस्य धर्त्री। पृथिवीं यच्छ पृथिवीं दृꣳह पृथिवीं मा हिꣳसीः ॥(शु.य. १३। १८॥

धानराख्ने मन्त्र– (सप्तधान्य वा धानचामल राख्नु)

ॐ धान्यमसि धिनुहि देवान् प्राणाय त्वोदानाय त्वा व्यानाय त्वा। दीर्घामनु प्रसितिमायुषे धां देवो वः सविता हिरण्यपाणिः प्रतिगृभ्णात्वच्छिद्रेण पाणिना चक्षुषे त्वा महीनां पयोसि ॥ (शु.य. १।२०)

कलश राख्ने मन्त्र– (धान चामल माथि कलश राख्नु)

ॐ आजिघ्र कलशं मह्या त्वा विशन्त्विन्दवः । पुनरुर्जा निवर्तस्व सानः सहस्रं धुक्ष्वोरुधारा पयस्वती पुनर्माविशताद्रयिः । (शु.य.८।४२)

---

[१] *कलशस्थापनासम्बन्धी केही जानकारी– कलशलाई वेदिको ईशानदिशा (पूर्व–उत्तरदिशाको बीचमा) तिर आफूसँग जेजस्ता कलशहरु जुटाउन सकिएको छ तिनै कलशलाई केसरी, अविर, चन्दनले सिंगारेर धान चामल माथि राखेर चन्दन, अक्षता, फूलपाती भूमिको पूजा गर्नुपर्छ। कलशहरु नचुहिने हुनु अनिवार्य छ। वेदिको लागि खासगरी ५ वटा कलशहरु पूर्व, आग्नेय, नैऋत्य, वायव्य र ईशान दिशामा स्थापना गर्नुपर्छ। साथै मासअनुसारको प्रधानदेवता पूजा गर्नको लागि एउटा कलश पूर्वदिशामा स्थापना गर्नुपर्छ।*

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

तीर्थजल/गंगाजल राख्ने- (यसमन्त्रले कलशमा जल भर्ने कार्य गर्नु)

ॐ वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनीस्थो वरुणस्य ऋतसदन्यसि वरुणस्य ऋतसदनमसि वरुणस्य ऋतसदनमासीद ॥ (शु.य.४।३६)

सर्वौषधी राख्ने- (यसमन्त्रले सर्वौषधी राख्नु)*

ॐ याऽओषधीः पूर्वा जाता देवेभ्यस्त्रियुगं पुरा । मनैनु बभ्रूणामहꣳशतं धामानि सप्त च ॥ (शु.य.१२।७५)

तलको मन्त्रले पञ्चरत्न राख्ने-*

ॐ हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेकऽआसीत् । स दाधार पृथिवीं द्यामुते माङ्कस्मै देवाय हविषा विधेम ॥ (शु.य.११।४)

तलको मन्त्रले फल चढाउने मन्त्र- (फल वा सिंगो सुपारी राख्ने)

ॐ याः फलानीर्याऽअफलाऽअपुष्पा याश्च पुष्पिणीः बृहस्पतिप्रसुतास्तनो मुञ्चन्त्व ꣳ हसः । (शु.य.१२।८९)

तलको मन्त्रले जौराख्ने-

ॐ यवोऽसि यवयास्मद्द्वेषो यवयारातीर्दिवेत्वान्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धन्ताँल्लोकाः पितृषदनाः पितृषदनमसि ॥

तलको मन्त्रले गन्ध (श्रीखण्ड चन्दन) राख्ने-

ॐ गन्धद्वारान्दुराधर्षां नित्यपुष्टां करीषिणीम् ।
ईश्वरीं सर्वभूतानां तामिहोपह्वये श्रियम् ॥

तलको मन्त्रले दूवोराख्ने-

ॐ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती परुषः परुषस्परि ।
एवानो दूर्वे प्रतनु सहस्रेण शतेन च । (शु.य.१३।२०)

* सर्वौषधी भन्नाले कूट, वेसार, जटामसी, चुत्रो, मुरा, श्रीखण्ड, शिलाजीत, वोझो, चाँप मोथे मिलाएको औषधिको धुलोलाई भनिन्छ ।

* पञ्चरत्न भित्र सुन, चाँदी, मूगा, पुंवालो र मोती पर्दछन् ।

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

सप्तमृत्तिका (सातठाउँको माटो) राख्ने –*

ॐ स्योना पृथिवी नो भवा नृक्षरा निवेशनी । यच्छा नः शर्म सप्रथाः । (शु.य. ३६।१३)

*पञ्चपल्लव** राख्ने मन्त्र–*

ॐ अश्वत्थे वो निषदनं पर्णे वो वसतिष्कृता ।
गोभाजऽइत्किलासथयत्सनवथ पूरुषम् ॥ (शु.य.१२।७९)

वस्त्र (कपडा) चढाएर बेरि दिने–

ॐ बृहस्पतेऽअति यदर्योऽअर्हाद्द्युमद्विभातिक्रतुमज्जनेषु । यद्दीदयच्छ वसऽऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् ॥ उपयामगृहीऽतोसि बृहस्पतयेत्वैषते योनिर्बृहस्पतये त्वा ॥ (शु.य.२३।३६)

यसमन्त्रले कलशको मुखमा आँप चाँप पिपलको पात राख्ने–

ॐ अम्बेऽअम्बिकेम्बालिके न मानयति कश्चन ।
ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकाङ्काम्पीलवासिनीम् ।

कलशमा वरुण देवताको आवाहन गरी पूजा गर्ने–

ॐ तत्वायामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः । अहेडमानो वरुणेहवोद्धयुरुशꣳस समानऽआयुः प्रमोषी ॥ (शु.य.१८।४९)

ॐ साङ्गसपाशसपरिवार वरुण इह आगच्छ इह तिष्ठ मम पूजां गृहाण यावत् पूजां करोमि तावत् त्वं सुस्थिरो भव सुप्रसन्नो भव सुवरदो भव ॥ अहेडमानो वरुणेह बोद्धयुरुशꣳस समानऽआयुः प्रमोषी ॥

---

* *सप्तमृत्तिका भन्नाले– पूजाको काममा आउने सात ठाउँको माटो– हात्तिसार, तवेला, रथखाना, देवल (कमिला वा धमिराको माटोको थुप्रो), दोभान (दुई नदि मिसिएको ठाउँ), रह (पानी भएको ठूलो र गहिरो ठाउँ) र गोठको माटोहरू पर्दछन् । (ने. सं. शब्दकोश पृष्ठ १३५६)*

** *पञ्चपल्लवभित्र वर, पीपल, आँप, डुम्री र पाखुरीका पातहरू पर्दछन् ।*

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

वरुणको प्रार्थना गर्ने मन्त्र-

वरुण त्वं महाभाग सर्वदेवप्रपूजित ।
वितते मम यज्ञेस्मिन्नविघ्नं कुरु सर्वदा ॥

गंगादि तीर्थहरूको आवाहन गर्ने -

ॐ सर्वे समुद्राः सरितस्तीर्थानि जलदा नदाः ।
आयान्तु यजमानस्य दुरितक्षयकारकाः ।

अभिमन्त्रण गर्ने :- (कलशको मुखदेखि पिंधसम्म छुनलगाएर भन्ने)

ॐ कलशस्य मुखे विष्णुः कण्ठे रुद्रः समाश्रितः । मूलेत्वस्य स्थितो ब्रह्मामध्ये मातृगणाः स्मृताः ॥ कुक्षौ तु सागराः सप्तसप्तद्वीपा वसुन्धरा । ऋग्वेदोऽथयजुर्वेदः सामवेदोऽप्यथर्वणः ॥ अंगैश्चसहिता सर्वेकलशं तु समाश्रिताः ।

पञ्चोपचार वा षोडशोपचारले पूजा गर्ने-

इदम् आसनं, पाद्यम्, अर्घम्, आचमनीयम्, पञ्चामृत-स्नानम्, शुद्धोदकस्नानम्, वस्त्रम्, गन्धम्, अक्षतान्, सिन्दूरम्, यवतिलान, पुष्पं, माल्यं, धूपं, दीपं, नैवेद्यं, ताम्बूलम्, द्रब्याभरणा-दीनि च समर्पयामि- ॐ साङ्गायसपरिवाराय सायुधाय सवाहनाय स्वशक्तिसहिताय वरुणाय नमः ।

कलश प्रार्थना गर्ने-

ॐ देवदानवसंवादे मथ्यमाने महोदधौ । उत्पन्नोऽसि तदा कुम्भ विधृतो विष्णुना स्वयम् ॥ त्वत्तोये सर्वतीर्थानि देवाः सर्वे त्वयि स्थिताः । त्वयि तिष्ठन्ति भूतानि त्वयि प्राणाः प्रतिष्ठिताः ॥ शिवः स्वयं त्वमेवासि विष्णुस्त्वं च प्रजापतिः । आदित्या वसवो रुद्रा विश्वेदेवाः सपैतृकाः ॥ त्वयि तिष्ठन्ति सर्वेऽपि यतः कामफलप्रदाः । र्वत्प्रसादादिमं यज्ञं कर्तुमीहे जलोद्भव । सान्निध्यं कुरु मे देव प्रसन्नो भव सर्वदा ॥

अब माथि स्थापना गरिएका ६ वटा कलशहरुमध्ये हरेक कलशलाई भिन्दाभिन्दै रुपमा ॐ पूर्व, आग्नेय, नैर्ऋत्य, वायव्य, ईशान मासप्रधान (अमुक) कलशाधिष्ठातृ सकल देवता ***इहागच्छ इह तिष्ठ***

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmar

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

मम पूजां गृहाण यावत्पूजां करोमि तावत्त्वं सुस्थिरो भव सुप्रसन्नो भव वरदो भव ॥ *भनी प्रत्येक ६ वटै कलशलाई पञ्चोपचार/षोडशोपचारले पूजा गर्ने।*

अथ दीपपूजनम्

तलको मन्त्रले दीयो बाल्ने–

ॐ स्थिरोभव व्वीड्वङ्गऽआशुर्ब्भव व्वाज्ज्यव्वन् । पृथुर्ब्भव सुषदस्त्वमग्नेः पुरीषाबाहणः ॥

दीपकको पूजा गर्ने मन्त्र– (चन्दन अक्षता फूलपातीले दियोको पूजा गर्ने)

ॐ पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा स रिषस्पातु नक्तम् ॥ (शु. य. १८।७३) भनी पूजा गर्ने। **कर्मसाक्षिणे दीप नारायणाय नमः** *भनी शुद्धजल, अर्घ, चन्दन, पञ्चामृत, वस्त्र, सिन्दूर, तिल, जौ, धूप, फूलअक्षता समर्पयामि ॐ दीपनारायणाय नमः* ***भनी चढाउने।***

कर्ताले फूलअक्षता लिएर दीयोको प्रार्थना गर्ने आचार्यले मन्त्र मन्ने

सुप्रकाशो महादीप्तः सर्वतस्तिमिरापहः ।
स बाह्यभ्यन्तरज्योतिर्दीपोऽयं प्रतिगृह्यताम् ।
ॐ नमः कमलनाभाय नमस्ते जलशायिने ।
नमस्ते केशवानन्त वासुदेव नमोऽस्तुते ॥
वासनाद्वासुदेवस्य वासितं भुवनत्रयम् ।
सर्वभूतनिवासोऽसि वासुदेव नमोऽस्तुते ॥
ॐ शुभं भवतु कल्याणं आरोग्यसुखसम्पदम् ।
सर्वशत्रुविनाशाय दीपज्योतिर्नमोऽस्तु ते ॥ यसमन्त्रले प्रार्थना गर्ने।

अथ गणेशपूजनम्

अब गणेशको पूजा गर्ने हातमा जौ, तिल, कुश र कर्मपात्रको जल लिएर सङ्कल्प गर्ने–

हरि ॐ तत्सत् ३ ॐ विष्णु ३ पूर्वसङ्कल्पमुच्चार्य, अमुक गोत्राय अमुक शर्माहं मम कमर्णः निर्विघ्न–

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

परिसमाप्त्यर्थं यथा संपादितोपचारै श्रीमन्महा गणपति-पूजनमहं करिष्ये ॥

गणेशको आवाहन गर्ने- (फूलअक्षता लिएर आवाहन गर्ने)

ॐ गणानान्त्वा गणपति꣡ँ हवामहे प्रियाणान्त्वा प्रियपति꣡ँ हवामहे निधिनान्त्वा निधिपति꣡ँ हवामहे वसोमम । आहमजानि गर्ब्भधमात्वमजासि गर्ब्भधम् ॥ (शु.य. २३।१९) ॐ हे हेरम्ब त्वमेह्येहि अम्बिका न्त्र्यंवकात्मज । सिद्धिबुद्धिपते न्त्र्यक्ष लक्षलाभयुतः शिव । नागस्य नागहार त्वं गणराज चतुर्भुज भूषित्त स्वायुधैर्दिव्यैः पाशाङ्कुशपरश्वधैः ॥ आवाहयामि पूजार्थं रक्षार्थं च मम क्रतोः । इहागत्य गृहाण त्वं पूजां कर्तुं च रक्षा माम् ॥ ॐ भुर्भूवः स्वः गणपतयेसिद्धिवुद्धि सहिताय सायुधाय सवाहनाय सपरिवारय इदमासनं श्रीमन्महागणाधिपते ! इहागच्छ इह तिष्ठ मम पूजां गृहाण यावत्पूजां करोमि तावत्त्वं सुस्थिरो भव ।

गणेशको पूजा गर्ने-

ॐ नमः सिद्धिबुद्धिसहिताय साङ्गाय सायुधाय सवाहनाय सपरिवाराय श्रीमते महागणाधिपतये- इदमासनम्, पाद्यम्, अर्घम्, आचनीयम्, पञ्चामृतम्, स्नानीयम्, पुनराचमनीयम्, वस्त्रम्, यज्ञोपवीतम्, चन्दनम्, अक्षतान्, पुष्पाणि, दूर्वाङ्कुराणि, धूपम्, नैवेद्यम्, पूगीफलम्, फलम्, दक्षिणाम्, पादवन्दनम्, प्रदक्षिणाम् च समर्पयामि ।

फल, वस्त्र, नरिवल लिएर हातजोड्ने

ॐ रक्षारक्ष गणाध्यक्ष रक्ष त्रैलोक्यरक्षक ।
भक्तानामभयं कर्ता त्राता भव भवार्णवात् ।
द्वैमातुर कृपासिन्धो षाण्मातुराग्रज प्रभो ।
वरदस्त्ववरं देहि वाञ्छितं वाञ्छितार्थद ।

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmar

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

इदं फलं पियं तुभ्यं अर्पयामि गणाधिप।
अनेन फलदानेन फलदोऽस्तु सदा मम।
वक्रतुण्ड महाकाय कोटिसूर्य समप्रभ।
अविघ्नं केरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥
भनी फल चढाउने।

दूबो चढाउने मन्त्र–

ॐ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती परुषः परुषस्परि। एवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन च॥

गणेशको प्रार्थनागर्ने (फूल अक्षता हातमा लिएर प्रार्थना गर्ने):–

ॐ विघ्नेश्वराय वरदाय सुरप्रियाय लम्बोदराय सकलाय जगद्धिताय। नागाननाय श्रुतियज्ञ विभूषिताय गौरीसुताय गणनाथ नमो नमस्ते॥ अविरलमदजलनिवहं भ्रमरकुलानेक सेवितक–पोलम्। अभिमतफलदातारं कामेशं गणपतिं वन्दे। वक्रतुण्ड महाकाय कोटिसूर्यसमप्रभ। निर्वि नं कुरु मे देव सर्वकार्येषु सर्वदा॥ पुष्पाञ्जलीं समर्पयामि श्रीमन्महागणाधिपतये नमः। द्रव्य दक्षिणा समपर्यामि गणपतये नमः॥

अब फूलअक्षता लिई गणेशजीको ध्यानगर्ने मन्त्रः-

यजमानले- फूलअक्षता लिई नमस्कार गरिरहने–

ब्राह्मणले– तलको मन्त्रोच्चारण गर्ने–

ॐ सुमुखश्चैकदन्तश्च कपिलो गजकर्णकः।
लम्बोदरश्च विकटो विघ्ननाशो विनायकः॥
धूम्रकेतुर्गणाध्यक्षो भालचन्द्रो गजाननः।
द्वादशैतानि नामानि यः पठेच्छृणुयादपि॥
विद्यारम्भे विवाहे च प्रवेशे निर्गमे तथा।
संग्रामे सङ्कटे चैव विघ्नस्तस्य न जायते॥
शुक्लांम्बरधरं देवं शशिवर्णं चतुर्भुजम्।
प्रसन्नवदनं ध्यायेत्सर्वविघ्नोपशान्तये॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding

अभीप्सितार्थसिध्यर्थ पूजितो यः सुरासुरैः ।
सर्वविघ्नहरस्तस्मै गणाधिपतये नमः ॥
भनी गणेशलाई फूल अक्षता चढाउने ॥

अथ रक्षाबन्धन पूजा[८]

जौ, कुश, दूवो, सस्र्युँ, चन्दन, गोबर, बेसार दहीसहित रक्षाबन्धन तामाका भाडामा वा दुनामा राखी फूल अक्षता लिएर सो पात्र छोएर नारायणकवचं पढ्नें[♠] ।

यसपछि तलको मन्त्रद्वारा रक्षादेवीको पूजा प्रार्थना गर्नु–

ॐ पूर्वे रक्षतु गोविन्द आग्नेयं धरणीधरः ।
याम्यां रक्षतु वाराहो नारसिंहस्तु नैर्ऋते ॥
वारुण्यां केशवो रक्षेद्वायव्यां मधुसूदनः ।
उत्तरे श्रीधरो रक्षेदधस्तात्तु महीधरः ॥
ऊर्ध्वं गोवर्धनो रक्षदधस्तात् तु महेश्वरः ।
एवं दशदिशो रक्षेद्वासुदेवो जर्नादनः ।
यज्ञाग्रे रक्षताच्छङ्खः पृष्ठे वै पद्ममुत्तमम् ॥
वामपार्श्वे गदा रक्षेद्दक्षिणे तु सुदर्शनः ।
उपेन्द्र पातु ब्रह्माणमाचार्यं पातु वामनः ॥
ऋग्वेदमच्युतो रक्षेद्यजुर्वेदमधोक्षजः ।
कृष्णो रक्षतु सामानमथर्वाणञ्च माधवः ॥
उपविष्टांश्च विप्रांस्ताननिरुद्धोऽभिरक्षतु ।
यजमानं सपत्नीकं पुण्डरीकाक्ष एव तु ।
रक्षाहीनं तु यत्स्थानं तत्सर्वं रक्षताद्धरिः ।

---

[८] *रक्षाबन्धनको लागि आफैले बाटेको धागो वा काँचो धागोलाई तेब्र्याएर (तीनवटा धागोको डोरालाई एकै ठाउँमा मिसाठने) गोलो पारी मुठो बनाउनु त्यसपछि बेसार वा पहेंलो रंगले रंगाएर तामाको भाँडो वा दुनामा राख्नु । त्यसपछि जौ, कुश, दूबो, सस्र्युँ, चन्दन, गोबर, कुश, अक्षता, तुलसीपत्र, बेसार र दही राखेर नारायण कवच पढीसकेपछि रक्षादेवीको पूजा गर्नु भन्ने यसको विधान छ।*

[♠] *यदि नारायण कवच पाठ गर्न नपर्ने हो भने पुस्तकमा किन नारायण कवच पाठगर्नु भन्ने उल्लेख गरिएको हो ? तर अधिकांश अग्निस्थापनाका पुस्तकहरूमा यसलाई समावेश गरिएको छैन। समावेश नगरिदा अर्के पुस्तक खोजी रहनुपर्ने झन्झट भएकाले सजिलो होस् भन्नाका लागि नारायण कवचलाई यसै पुस्तकको पछाडि राखिएको छ, कृपया पछाडि हेरेर पाठ गर्नुहोला। –संकलनकर्ता।*

pal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

वेदमन्त्रैश्च कर्तव्या रक्षा शुभ्रैस्तु सर्षपैः ॥
कृत्वा पोटलिकां पूर्वं बध्नीयाद्दक्षिणे करे ॥

रक्षादेवीको पूजाप्रार्थनापछि अब पञ्चोपचारले पूजा गर्ने –

पाद्यम्, अर्घम्, आचनीयम्, पञ्चामृतम्, चन्दनम्, अक्षतान्, रक्तपुष्पाणि, सिन्दूरम्, दूर्वाङ्कुराणि, फलम्, प्रदक्षिणाम् च समर्पयामि। ॐ रक्षासूत्राय नमः भनी नमस्कार गर्ने।

तलको मन्त्र ब्राह्मणले वाचन गरिञ्जेल पूजा गरिरहने–

ॐ रक्षोहणं व्वलगहनं व्वैष्णवीमिदमहन्तं व्वलगमुत्किरामि यं मे निष्ट्यो यममात्यो निचखानेदमहन्तं व्वलगमुत्किरामि यं मे समानो यमसजातो निचखानेदमहन्तं व्वलगमुत्किरामि यं मे समानो यमसमानो निचखानेदमहन्तं व्वलगमुत्किरामि यं मे सबन्धुर्यमसबन्धुर्निचखानेदमहन्तं व्वलगमुत्किरामि यं मे सजातो यमसजातो निचखानोत्कृत्या-ङ्किरामि ॥ (शु.य. ५।२३)

ॐ स्वराडसि सपत्नहा सत्रराडस्यभिमातिहा जनराडसि रक्षोहा सर्वराडस्य मित्रहा ॥ ॐ रक्षोहणो वो वलगहनः प्रोक्षामि वैष्णवान्नंक्षोहणौ वां वलगहनाऽउपदधामि वैष्णवी रक्षोहणौ वां वलगनौ पर्य्यहामि वैष्णवी वैष्णवमसि वैष्णवाःस्थ ॥ ॐ सप्तऽऋषयः प्रतिहिताः शरीरे सप्त रक्षन्ति सदमप्रमादम् । सप्तापः स्वपतो लोकमीयुस्तत्र जागृतोऽअस्वप्नजा सत्रसदौ च देवौ । (शु.य.५।२५) ॥ *यति रक्षाबन्धनको पूजा सकियो ॥*

अब क्रमैसँग नाममात्रले चन्दन, अक्षता, पुष्प, धूप, दीप आदिले यथासक्य कलशको पूजागर्ने– ***कलशस्कन्धप्रदेशे–*** *(ईशान कलशको स्कन्धप्रदेशमा चन्दन, धूप, दीप, फूल, अक्षता लिएर नाम मात्रैले पूजागर्ने यसमा* ***गणपतये नमः*** *देखि* ***सर्वेभ्योदेवेभ्यो नमः*** *भन्दा सम्म पूजा गरिरहने–*

ॐ गणपते इहागच्छ इह तिष्ठ गणिपतिं आवाहयामि स्थापयामि पूजयामि ॐ गणपतये नमः । ॐ सूर्य इहागच्छ,

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

इह तिष्ठ सूर्यम् आवाहयामि स्थापयामि पूजयामि ॐ सूर्याय नमः । ॐ देव्यै नमः । ॐ शिवाय नमः । ॐ विष्णवे नमः । ॐ विनायकाय नमः । ॐ दुर्गाय नमः । ॐ वायवे नमः । ॐ आकाशाय नमः । ॐ अश्विनीकुमाराभ्यां नमः । ॐ सूर्याय नमः । ॐ सोमाय नमः । ॐ भौमाय नमः । ॐ बुधाय नमः । ॐ बृहस्पतये नमः । ॐ शुक्राय नमः । ॐ शनये नमः । ॐ राहवे नमः । ॐ केतुभ्यो नमः । ॐ ईश्वराय नमः । ॐ उमाय नमः । ॐ स्कन्दाय नमः । ॐ हरये नमः । ॐ ब्रह्मणे नमः । ॐ इन्द्राय नमः । ॐ यमाय नमः । ॐ कालाय नमः । ॐ चित्रगुप्ताय नमः । ॐ अग्नये नमः । ॐ अद्भ्यो नमः । ॐ भूम्यै नमः । ॐ विष्णवे नमः । ॐ इन्द्राय नमः । ॐ इन्द्राण्यै नमः । ॐ प्रजापतये नमः । ॐ सर्पाय नमः । ॐ ब्रह्मणे नमः । ॐ इन्द्राय नमः । ॐ अग्नये नमः । ॐ यमाय नमः । ॐ निर्ऋतये नमः । ॐ वरुणाय नमः । ॐ वायवे नमः । ॐ सोमाय नमः । ॐ ईशानाय ॐ ब्रह्मणे नमः । ॐ अनन्ताय नमः । ॐ ध्रुवाद्यष्टवसुच्यने नमः । ॐ धात्रादिद्वादशादित्येभ्यो नमः । ॐ वीरभद्राद्येकादशरुद्रेभ्यो नमः । ॐ गौर्यादिषोडशमातृभ्यो नमः । ॐ आवहादि सप्तमरुद्भ्यो नमः । ॐ विनायकाय नमः । ॐ ब्रह्मणे नमः । ॐ विष्णवे नमः । ॐ रुद्राय नमः । ॐ अर्काय नमः । ॐ वनस्पते इहागच्छ इह तिष्ठ वनस्पतिं आवाहयामि स्थापयामि पूजयामि ॐ वनस्पतये नमः ॥ ॐ कुलदेवताभ्यो नमः । ॐ स्थानदेवताभ्यो नमः । ॐ ग्रामदेवताभ्यो नमः । ॐ सर्वेभ्योदेवेभ्यो नमः । *यसमा पञ्चोपचारले पूजा गर्ने।*

नवग्रहपूजा :–

१. सूर्यको पूजा –मध्येभागमा रातो अक्षता र रातोफूलले पूजागर्ने– सूर्यको आवाहन गर्ने–

ॐ जपाकुसुमसङ्काशं काश्यपेयं महाद्युतिम् । तमोऽरिं सर्वपाघ्नं सूर्यमावाहयाम्यहम् ॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन्॥ ॐ सूर्याय न मम ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः कलिङ्गदेशोद्भव काश्यप गोत्र रक्तवर्ण भो सूर्य ! इहागच्छ, इह तिष्ठ ॐ सूर्याय नमः श्रीसूर्यमावाहयामि ॥ स्थापयामि ॥

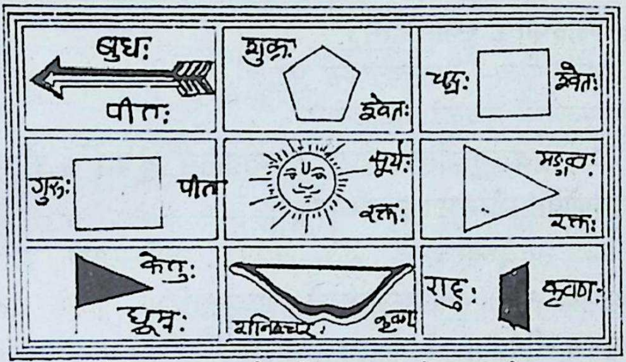

(चित्रः नवग्रह पूजनमण्डल)

२. चन्द्रमाको पूजा– (आग्नेय दिशामा अर्धचन्द्र, श्वेत)
सेता अक्षता र सेतोफूलले पूजागर्ने–चन्द्रमाको आवाहन गर्ने–

ॐ दधिशङ्खतुषाराभं क्षीरोदार्णवसम्भवम्। ज्योत्स्यानापतिं निशानाथं चन्द्रमावाहयाम्यहम् ॥

ॐ इमं देवाऽ असपत्नꣳ सुवध्वं महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय। इममुष्य पुत्रममुष्यै पुत्रमस्यै विशऽएष वोऽमी राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाꣳ राजा ॥ ॐ सोमाय न मम ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः यमुनातीरोद्भव आत्रेयगोत्र शुक्लवर्ण भो सोम ! इहागच्छ, इह तिष्ठ ॐ सोमाय नमः सोममावाहयामि, स्थापयामि ॥

३. मङ्गलको पूजा– (दक्षिणमा दिशाको कोठामा)
मङ्गलको आवाहन गर्ने–रातो फूल र राता अक्षता लिएर पूजागर्ने –

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ धरणीगर्भसम्भूतं विद्युतत्तेजसमप्रभम् । कुमारं शक्तिहस्तं च भौममावाहयाम्यहम् ।

ॐ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽअयम् । अपाꣳ रेताꣳसि जिन्वति ॥ ॐ भौमाय न मम ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः अवन्तिकापुरोद्भवभारद्धाजसगोत्र रक्तवर्ण भो भौम ! इहागच्छ, इह तिष्ठ ॐ भौमाय नमः भौममावाहयामि, स्थापयामि ।

४. बुधको पूजा– ईशानकोणमा पहेंलो वा हरियो फूल अक्षता लिएर पूजागर्ने–बुधको आवाहन गर्ने–

ॐ प्रियङ्गुकलिकाभासं रुपेणाप्रतिमं बुधम् । सौम्यं सौम्यगुणोपेतं सौम्यमावाहयाम्यहम् ॥

ॐ उद्बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्ते सꣳसृजेथामयं च। अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥ ॐ बुधाय न मम ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः मगधदेशोद्भव आत्रेय गोत्र पीत वा हरितवर्ण भो बुध ! इहागच्छ, इह तिष्ठ ॐ बुधाय नमः बुधमावाहयामि, स्थापयामि ॥

५. बृहस्पतिको पूजा– उत्तर दिशामा पहेलो अक्षता र फूलले पूजा गर्ने– बृहस्पतिको आवाहन गर्ने–

ॐ देवानां च ऋषीणाश्च गुरुं काश्चनसन्निभम् । बन्धुभूतं त्रिलोकानां गुरुमावाहयाम्यहम् ॥ ॐ बृहस्पतये नमः ॥

ॐ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्द्युमद्विभाति ऋतुमज्जनेषु । यद्दीदयच्छ्वस ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम् ।

ॐ भूर्भुवः स्वः सिन्धुदेशोद्भव आङ्गिरसगोत्र पीतवर्ण भो गुरो ! इहागच्छ, इह तिष्ठ ॐ बृहस्पतये नमः बृहस्पतिमावाहयामि, स्थापयामि ॥ ॐ बृहस्पतये न मम ।

६. शुक्रको पूजा गर्ने– पूर्वमा रहेको सेतो अक्षता र सेतोफूलले

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

पूजागर्ने– शुक्रको आवाहन गर्ने–

ॐ हिमकुन्दमृणालाभं दैत्यानां परमं गुरुम् । सर्वशास्त्रप्रवक्तारं शुक्रमावाहयाम्यहम् ॥

ॐ अन्नातपरिस्रुतो रसं ब्रह्मणा व्यपिबत् क्षत्रं पयः सोमं प्रजापतिः। ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धसऽ इन्द्रस्येन्द्रियमिदं पयोमृतं मधु ॥ ॐ शुक्राय न मम।

ॐ भूर्भुवः स्वः भोजकटदेशोद्भव भार्गव गोत्र शुक्लवर्ण भो शुक्र ! इहागच्छ, इहतिष्ठ ॐ शुक्राय नमः शुक्रमावाहयामि, स्थापयामि ॥

७. शनिको पूजागर्ने (पश्चिममा) कालो अक्षता र कालो फूलले पूजागर्ने– शनिको आवाहन गर्ने–

ॐ नीलाम्बुजसमाभासं रविपुत्रं यमाग्रजम् । छायामार्तण्डसम्भूतं शनिमावाहयाम्यहम् ॥

ॐ शं नो देवीरभिष्टयऽ आपो भवन्तु पीतये। शं योरभि स्रवन्तु नः ॥ ॐ शनैश्चराय न मम ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः सौराष्ट्रदेशोद्भव काश्यप गोत्र कृष्णवर्ण भो शनैश्चर ! इहागच्छ, इह तिष्ठ ॐ शनैश्चराय नमः शनैश्चरमावाहयामि, स्थापयामि ॥

८. राहुको पूजागर्ने (नैर्ऋत्यकोणमा) कालो अक्षता र कालो फूलले राहुको आवाहन गर्ने–

ॐ अर्धकार्य महावीर्य चन्द्रादित्यविमर्दनम् । सिहिंकागर्भसम्भूतं राहुमावाहयाम्यहम् ॥

ॐ कया नश्चित्रऽ आ भुवदूती सदावृधः सखा। कया शचिष्ठया वृता ॥ ॐ राहवे न मम ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः राठिनपुरोद्भवपैठीन गोत्र कृष्णवर्ण भो राहो ! इहागच्छ, इह तिष्ठ ॐ राहवे नमः राहुमावाहयामि, स्थापयामि ॥

९. केतुको पूजागर्ने– (वायव्यकोणमा) धूवाजस्तो अक्षता र फूल लिएर केतुको आवाहन र पूजा गर्ने–

ॐ पलालाधूम्रसङ्काशं तारकाग्रहमस्तकम् । रौद्रं रौद्रात्मकं

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

घोरं केतुमावाहयाम्यहम् ॥

ॐ केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्याऽ अपेशसे। समुषद्भिरजायथाः ॥ ॐ केतवे न मम ॥

ॐ भूर्भुवः स्वः अन्तर्वेदिसमुद्भव जैमिनि गोत्र धूम्रवर्ण कृष्णवर्ण भो केतो ! इहागच्छ, इह तिष्ठ ॐ केतवे नमः केतुमावाहयामि, स्थापयामि ॥

अथ अष्टयोगिनी पूजा:-

अब मङ्गलादि अष्टयोगिनीहरुको आवाहन र पूजागर्ने–

ॐ मंगला, पिंगला धान्य, भ्रामरी, भद्रिका, उल्का, सिद्धा, संकटा सकल अष्टयोगिनी देवता ***इहागच्छ इह तिष्ठ मम पूजां गृहाण यावत्पूजां करोमि तावत्त्वं सुस्थिरो भव सुप्रसन्नो भव वरदो भव ॥*** *भनी प्रत्येकको पूजागर्ने । अष्टयोगिनीहरुको मन्त्रमा नमः भनेपछि चन्दन, अक्षता, फूलपाती चढाउने।*

अष्टयोगिनी मन्त्र-

मंगला– *ॐ ह्रीं मंगले मंगलायै नमः ।* ***पिंगला–*** *ॐ ग्लौं पिंगले वैरिकारिणी प्रसीद नमः* ***धान्य–*** *ॐ श्री धनदे धान्यै नमः ।* ***भ्रामरी–*** *ॐ क्लीं भ्रामरी जगतामधीश्वरी नमः ।* ***भद्रिका–*** *ॐ भद्रिके भद्रं देहि अभद्रं नाशय नमः ।* ***उल्का–*** *ॐ उल्के मम रोगं नाशाय (जृम्भय) नमः ।* ***सिद्धा–*** *ॐ ह्रीं सिद्धे मे सर्वमानसं साधय नमः ।* ***संकटा–*** *ॐ संकटे मम रोगं नाशाय नमः ।*

अष्टचिरञ्जीवि पूजा

अब अष्टचिरञ्जीविको लागि छोटो संकल्प भन्ने आवाहन र पूजागर्ने–

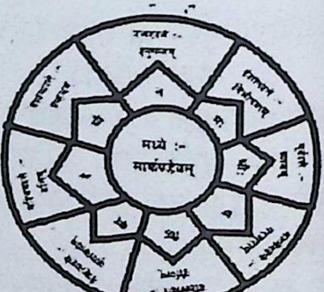

ततोऽष्टदलेषुः– पूर्वे– व्यासम्, आग्नेय– परशुरामम्, दक्षिणे– द्रौणिम्, नैर्ऋत्य– कृपाचार्यम्, पश्चिमे– बलिम्, वायव्य– प्रल्हालम्, उत्तरे–हनुमन्तम्, ऐशान्ये–

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

विभीषणम्, मध्ये मार्कण्डेयम्, मध्ये षष्ठिका च स्थापयित्वा पूजयेत्। तत- मध्ये मार्कण्डेयम् आवाहयामि, स्थापयामि पूजयामि भो मार्कण्डेय इहागच्छ इहतिष्ठ मम पूजां गृहाण इत्यावाह्य, आसनम्, पाद्यम्, अर्घम्, आचमनीयम्, स्नानीयम्, पञ्चामृतम्, पुनराचमनीयम्, चन्दनम्, अक्षतान्, पुष्पाणि, समर्पयामि, मार्कण्डेय नमः भनी सबै *अष्टचिरञ्जीवीदेवतालाई पञ्चोपचार/षोडशोपचारले पूजागर्ने।*

त्यसपछि अष्टचिरञ्जीवीहरुको प्रार्थनागर्ने–

अब आवाहन र स्थापनपछि हातमा अक्षता लिएर ॐ मनो जूति ०.... मन्त्रले नवग्रहमण्डलमा अक्षता छोडिदिने।

अस्मिन नवग्रहमण्डले आवाहिताः सूर्यादिनवग्रहा देवाः सुप्रतिष्ठिता वरदा भवन्तु *भन्ने।*

यसरी पूजा गरिसकेपछि ॐ आवाहितसूर्यादिनवग्रहेभ्यो देवेभ्यो नमः भनि नमस्कार गर्ने।

आचार्यले– तलको मन्त्र भन्ने–

कर्तालि–फूलअक्षता लिएर जुम्लाहात गर्ने –

ॐ ब्रह्मामुरारिस्त्रिपुरान्तकारी भानुःशशी भूमिसुतो बुधश्च। गुरुश्च शुक्रः शनिराहुकेतवः सर्वेग्रहा शान्तिकरा भवन्तु ॥ सूर्यः शौर्यमथेन्दुरुच्चपदवीं सन्मङ्गल मंगलः सद्बुद्धि च बुधो गुरुश्च गुरुतां शुक्रः सुखं शं शनिः। राहुर्बाहुबलं करोतु सततं केतुः कुलस्योन्नतिं नित्यं प्रीतिकरा भवन्तु मम ते सर्वेऽनुकूला ग्रहाः ॥

मन्त्र भनी फूलअक्षता चढाईदिने।।

॥ इति नवग्रह, अष्टयोगिनी, अष्यचिरञ्जीवी पूजा विधि समाप्ता ॥

अथ होम सङ्कल्प

अब होम सङ्कल्प गर्नका लागि हातमा जौ, तिल, कुश लिने :–

हरिः ॐ तत्सत् ३ ॐ विष्णुः ३ इत्यादिदेशकालादीन् संङ्कीर्त्य (अमुक) गोत्रस्य, (अमुक) प्रवरस्य (अमुक) शाखान्तर्गत (अमुक) वेदाध्यायिनो (अमुक) शर्माणो वर्मणो, गुप्तस्य दास्य वा मम (अमुक) कर्मणि आराज्यभागपञ्च

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

वारुणिहोमपूर्वकप्रधानभूतेभ्यो देवेभ्यो गणपत्यादि पञ्चायतनेभ्यो विनायकादिपञ्चलोकपालेभ्यः सूर्यादि नवग्रहेभ्य ईश्वराद्यधिदेवेभ्योऽग्न्यादिप्रत्यधिदेवेभ्य इन्द्रादि दशदिक पालेभ्यो ध्रुवाद्यष्टवसुभ्यो धात्रादिद्वादशदित्येभ्यो वीरभद्राद्येकादश रुद्रभ्यो गौर्यादिषोडशमातृभ्य आवहादिसप्तमरुद्भ्यो विनायकब्रह्म रुद्रार्कवनस्पतिभ्यः प्रधानदेवेभ्यः तथा चतुः स्वस्तिभ्यः पयः पञ्चभ्यः षडविष्णुभ्यो द्वादशदेवताभ्योः द्वादशशान्तिभ्यः षट्प्रातभ्यः षड्वातेभ्य स्न्यनडुद्भ्यः पञ्चभगेभ्यः पञ्चेन्द्रियेभ्यो पञ्चवरुणेभ्यो गायन्त्र्यै सावित्र्यै सरस्वत्यै गृहमात्रेऽन्नपूर्णाये महालक्ष्म्यै महारिष्टविनाशिन्यै चण्ड्यै द्यौराल्यै वास्तुदेवाय भूमिदेवाय गैडुदेवाय क्षेत्रपालाय ग्रामदेवाय स्वर्गेन्द्राय पातालवासुकिभ्यो मित्रलोकपालय मान्धात्रे तीर्थराजाय व्रतराजाय पुनर्दिक्पालेभ्यस्तिथिभ्यो नक्षत्रेभ्यो वारेभ्यः करणेभ्य वातेभ्यो मेघेभ्यः समुद्रेभ्यो नदीभ्य स्थानविशेषाधिपतिदेवताभ्यः सर्वदेवेभ्यः सर्वहोमपूरणार्थेभ्यः पञ्चपाण्डवेभ्यो भीमसेनाय पितृभ्यो वैश्वानराय तथोत्तराङ्गत्वेन भूर्भुवः स्वः अग्निवरुणसवितृविष्णु विश्वेदेव मरुत्स्वर्कप्रजापतिस्विष्टकृद्देवेभ्यश्च इद माज्यादिद्रव्य होमं यथासंख्येन ब्राह्मणद्वारा हवनं करिष्ये ॥ *भनी होमसङ्कल्प गर्ने ॥*

त्यसपछि उपनयन कुश वायाँ हातमा लिने र उठेर प्रजापतिलाई मनमनै ध्यान गर्ने र पहिले स्थापित गरेको तीनटुक्रा समिधा ध्यूमा चोबेर आगोमा हाल्दा तलको मन्त्र भन्ने ।

ॐ समिधाग्निं दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम् । आस्मिन् हव्या जुहोतन ॥ *भनी समिधा हवनगर्ने ।*

पूर्व स्थापित गरेको पवित्रले प्रोक्षणीपात्रको जल दाहिने हातमा लिएर अभिमन्त्रण गर्ने ।

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ पृष्टो दिवि पृष्टो अग्निः पृथिव्यां पृष्टो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा पृष्टो अग्निः स नो दिवा स रिषस्पातु नक्तम् ॥

त्यसपछि त्यही प्रोक्षणीको जलले अग्निलाई वरिपरी सेचन गर्ने र तलको मन्त्र भन्ने–

ॐ सुसमिद्धाय शोचिषे घृतं तीव्रं जुहोतन। अग्नये जातवेदसे ॥

पातितदक्षिणजानुः कुशेन ब्रह्मणन्वारब्धः समिद्धतमेऽग्नौ स्रुवेणाज्याहुतीर्जुहोति तत्राघारादारभ्य द्वादशाहुतिषु तत्तदाहुत्यन्तरं स्रुवावस्थितहुतशेषघृतस्य प्रोक्षणीपात्रे प्रक्षेपः।

अब पवित्रसहित प्रोक्षणीको जलले अग्निको प्रदक्षिणा गर्नु। त्यसपछि प्रणीतापात्रमा पवित्र राखेर वायाँ घुँडा मारेर कुशले ब्रह्मालाई छोई अग्निमा सूरोले घिउको आहुति दिने। यी १२ आहुतिसम्म घिउ हवन गर्दा हरेक पटकको आहुतिमा सुरोको टुप्पामा रहेको घिउ प्रोक्षणी पात्रमा हाल्नुपर्छ।

अथ प्रजापत्यादिवनस्पत्यन्तहोमः-

अब होम घिउको होम गर्नुपर्छ (ब्राह्मणले स्वाहा भनेपछि कर्ताले घिउको होम दिने गर्नुपर्छ)

यसमन्त्रले प्रजापतिलाई घिउको आहुति दिनु– (पहिलो आहुति मनमनै भनेर दिने)

ॐ प्रजापतय इति प्रजापतिऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दः प्रजापतिर्देवता आज्यहोमे विनियोगः। ॐ प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये न ममः। प्रोक्षणीपात्रेऽपि।

यसमन्त्रले इन्द्रलाई आहुति दिनु–

ॐ इन्द्रायेति प्रजापतय प्रजापतिऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दः इन्द्रो देवता आज्यहोमे विनियोगः ॐइन्द्राय स्वाहा इदंमिन्द्राय न मम। इति आधारौ प्रोक्षणीपात्रेऽपि। (घिउ चुहाउँदै लगेर *प्रोक्षणीपात्रमा सुरो चोभेर हाल्नु)*

यसमन्त्रले अग्निलाई आहुति दिनु–

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ अग्नये इति प्रजापतिर्ऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दः ऽग्निर्देवता आज्यहोमे विनियोगः । ॐ अग्नये स्वाहा इदमग्नये न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि । (प्रोक्षणीपात्रमा सुरो चोभेर हालिदिने)

यसमन्त्रले अग्निको उत्तरतिरको ज्वालामा आहुति दिनु–

ॐ सोमायेति प्रजापतिर्ऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दः सोमो देवता आज्यहोमे विनियोगः । ॐ सोमाय स्वाहा इदं सोमाय न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि । *(प्रोक्षणीपात्रमा सुरोको टुप्पा चोभिदिने र कुशले पुछ्ने)*

तलको मन्त्रले सुरोमा बाकी रहेको घिउ प्रोक्षणी पात्रमा हालिदिनु–

ॐ भूर्भुवः स्वरिति महाव्याहृतीनां प्रजापतिर्ऋषिरग्नि-वायुसूर्या देवता गायत्र्युष्णिगनुष्टुभश्छन्दांसि अग्न्याधाने विनियोगः । ॐ भूः स्वाहा इदमग्नये न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि । ॐ भुवः स्वाहा । इदं वायवे न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि । ॐ स्वः स्वाहा । इदं सूर्याय न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि ।

पञ्चवारुणिहोम:-

अब महाव्याहृतिमा अग्नि, वायु र सूर्यलाई विनियोग पढेर आहुति दिनु)

यसमन्त्रले अग्नि र वरुणलाई आहुति दिनु–

ॐ त्वं नो अग्ने इति वामदेवऋषिरग्नीवरुणौ देवते त्रिष्टुप्छन्दः प्रायश्चित्तहोमे विनियोगः । ॐ त्वं नो अग्ने वरुणस्य विद्वान्देवस्य हेडो अव यासिसीष्ठाः । यजिष्ठो वह्नितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषाꣳसि प्र मुमुग्ध्यस्मत् स्वाहा । इदमग्नीवरुणाभ्यां न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि । (बाकी सुरोमा रहेको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा हालिदिने)

फेरि पहिले जस्तै गर्नु–

ॐ स त्वन्न इति वामदेवऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दः अग्नीवरुणौ देवते आज्यहोमे विनियोगः । ॐ स त्वं नो अग्नेवमो भवोती नेदिष्ठो अस्याऽ उषसो व्युष्टौ । अव यक्ष्व नो वरुणꣳ रराणो वीहि मृडीकꣳ सुहवो नऽ एधि स्वाहा ॥ इदमग्नीवरुणाभ्यां न मम ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

प्रोक्षणीपात्रेऽपि । *(बाकी सुरोमा रहेको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा हालिदिने)*
अब तलको मन्त्र पढेर केबल घिउको मात्र आहुति दिनु–

ॐ अयाश्चाग्न इति वामदेवऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दोऽग्निर्देवता प्रायश्चित्तहोमे विनियोगः । ॐ अयाश्चाग्नेस्यनभिशस्तिपाश्च सत्यमित्त्वमयाऽअसि । अया नो यज्ञं व्वहास्यया नो धेहि भेषजस्वाहा ॥ इदमग्नये न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि । (बाकी सुरोमा रहेको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा हालिदिने)
तलको मन्त्रले वरुण, सूर्य, विष्णु विश्वदेव, मरुत् र अर्कलाई आहुति दिनु–

ॐ ये ते शतमिति वामदेवऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दो वरुणः सविता विष्णुर्विश्वदेवा मरुतः स्वर्का देवता प्रायश्चित्तहोमे विनियोगः ॥ ॐ ये ते शतं व्वरुणं सहस्रं यज्ञियाः पाशा व्वितता महान्तः । ते भिर्नोऽअद्य सवितोत व्विष्णुर्व्विश्वे मुञ्चन्तु मरुतः स्वर्काः स्वाहा ॥ इदं वरुणाय सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्यो देवेभ्यो मरुद्भ्यः स्वर्केभ्यो न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि । (बाकी सुरोमा रहेको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा हालिदिने)
तलको मन्त्रले बाकी रहेको सुरोको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा हालिदिने।

ॐ उदुत्तमिति शुनः शेप ऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दो वरुणो देवता पाशान्मोचने विनियोगः । ॐ उदुत्तमं व्वरुण पाशमस्यदवाधमं व्विमध्यमश्रथाय । अथा व्वयमादित्यव्रते तवानागसोऽअदितये स्याम स्वाहा इदं वरुणाय न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि । (बाकी सुरोमा रहेको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा हालिदिने)

एताः प्रायश्चित्तसंज्ञकाः ॥ यी प्रायश्चित संज्ञकका हवनहरु हुन्।

॥ यति पञ्चवारुणी हवन भयो ॥

अथ प्रधानदेवता होमः

(अब प्रधानदेवताको होम शुरु हुन्छ)
ब्राह्मणले– तलको श्लोकहरु पढ्ने।
कर्ताले– चन्दन फूलअक्षता लिएर जुम्लाहात गर्ने।

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

गणेशो भास्करो देवी शिवो विष्णुश्च पञ्चमः ।
पञ्चायतननामानि कथिताः पञ्चदेवताः ॥१॥
विनायकस्तथा दुर्गा वायुराकाश एव च ।
नासत्यौ चेति पञ्चैते लोकपाला प्रकीर्तिताः ॥२॥
सूर्यः सोमश्च भौमश्च बुधो जीवश्च भार्गव ।
शनी राहुश्च केतुश्च कथिताश्च नवग्रहाः ॥३॥
ईश्वरश्च उमा स्कन्दो विष्णुर्ब्रह्मा शचीपतिः
यमः कालश्चित्रगुप्त इत्येता अधिदेवता ॥४॥
अग्निरापो धरा विष्णुरिन्द्र ऐन्द्री प्रैजापतिः
सर्पा ब्रह्मा क्रमात्प्रोक्ता नव प्रत्येधिदेवता : ॥५॥
इन्द्राग्नि यमनिर्ऋती वरुणो मरुतों विधुः
ईशो ब्रह्मा तथानन्तो दिक्पालाः दश कीर्तिताः ॥६॥
ध्रुवाद्यष्टवसुर्ज्ञेयो धात्रादित्यास्तु द्वादश
वीरभद्राद्येकादश गौर्यादिमातृषोडश ॥७॥
आवहादिमरुत्सप्त विनायकविधी हरिः
रुद्रश्चार्कस्तथा प्रोक्तो वनस्पतिः क्रमेण हि ॥८॥
चतुः स्वस्तिः पयःपञ्च षड्विष्णुर्देव द्वादश ।
शान्तिर्द्वादश षट्प्रातः षड्वातास्तु क्रमेण हि ॥९॥
अनड्डुत्संज्ञको ज्ञेयो होमकर्मणि वै ध्रुवम् ।
पञ्चभगेन्द्रियाः पञ्च वरुणाः पञ्च एव च ॥१०॥
गायत्री चैव सावित्री वाग्देवी गृहमातृकाः ।
अन्नपूर्ण महालक्ष्मी महारिष्यविनाशिनी ॥११॥
चण्डी द्यौराली विज्ञेया वास्तुभूम्यस्तथैव च
गैड्श्च क्षेत्रपालश्च ग्रामदेवास्ततः परम् ॥१२॥
स्वर्गेन्द्रो वासुकिश्चैव मित्रलोकस्तथैव च ।
माध्धाता तीर्थराज्श्च व्रतराजस्ततः परम् ॥१३॥
पुनर्दिक्पालका ज्ञेयास्तिथिनक्षत्रयोगकाः ।
वारश्च करणश्चैव वायुमेधसमुद्रकाः ॥१४॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

नदीष्टकुलदेवाश्च स्थापिता देवताः क्रमात् ।
भैरवो भैरवी विन्ध्यवासिनी स्थानदेवताः ॥१५॥
एषोह सर्वैदेवाश्च शुक्रज्योतिस्तथैव च ।
पाण्डवाः पितरश्चैव वैश्वानरः क्रमेण च ॥१६॥
पूर्णपात्रं ततो दद्याद्बहिर्होमस्ततः परम् ।
गोभूरत्नहिरण्यादि रौप्यवस्त्राणि चैव हि ॥१७॥
देयानि द्विजमुख्येभ्यो यजमानै र्विशेषतः ।

इति होमसूत्राणि ॥

अब गणपत्यादि पाञ्चायन देवताहरुलाई हवन गर्नेः–(गणेश, सूर्य, देवी, शिव र विष्णु)

यहाबाट घिउको साथमा चरु पनि हवन गर्नुपर्छ–

ॐ गणानान्त्वा गणपतिꣳ हवामहे प्रियाणां त्वा प्रियपतिꣳ हवामहे निधीनान्त्वा निधिपतिꣳ हवामहे वसो मम। आहमजानि गर्ब्भधमा त्वमजासि गर्ब्भधम्॥ ॐ गणपतये स्वाहा इदं गणपतये न मम ॥

ॐ आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् ॐ सूर्याय स्वाहा इदं सूर्याय न मम ॥

ॐ देवीर्द्वारऽ इन्द्रꣳ सङ्घाते वीड्वीर्यामन्नवर्धयन्। आ वत्सेन तरुणेन कुमारेण च मीवतापार्वाणꣳ रेणुककाटं नुदन्तां वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥ ॐ देव्यै स्वाहा इदंदेव्यै न मम॥

ॐ नमः शम्भवाय च मयोभवाय च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥ ॐ शिवाय स्वाहा इदं शिवाय न मम । अत्र प्रणीतोदकस्पर्शः । (सुरोलाई प्रणीतापात्रको जलमा चोभ्ने)

ॐ विष्णो रराटमसि विष्णोः श्नप्त्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवोसि। वैष्णवमसि विष्णवे त्वा ॐ विष्णवे स्वाहा इदं

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

विष्णवे न मम।

इति पाञ्चायनाः। (यति पाञ्चायन देवताको हवन भयो)

पञ्चलोकपालाः पाँचलोकपालहरु- विनायक, दुर्गा, वायु, आकाश र अश्विनीकुमार)

अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने-

(अब पञ्चलोकपालहरुको घिउ र चरुले हवन गर्नुपर्छ)

ॐ गणानां त्वा गणपतिॅं हवामहे प्रियाणां त्वा प्रियपतिॅं हवामहे निधीनां त्वा निधिपतिॅं हवामहे वसो मम। आहमजानि गर्ब्भधमा त्वमजासि गर्ब्भधम्॥ ॐ विनायकाय स्वाहा इदं विनायकाय न मम॥

ॐ आम्बेऽ अम्बिकेम्बालिके न मानयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकां काम्पीलवासिनीॅं॥ ॐ दुर्गायै स्वाहा इदं दुर्गायै न मम॥

ॐ व्वायो ये ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरागहि। नियुत्वान्त्सोमपीतये॥ ॐ वायवे स्वाहा इदं वायवे न मम।

ॐ ऊर्ध्वाऽअस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोचीॅंष्यग्नेः। द्युमत्तमाः सुप्रतीकस्य सूनोः॥ ॐ आकाशाय स्वाहा इदमाकाशायन मम॥

ॐ अश्विनोर्भैषज्येन तेजसे ब्रह्मवर्चसायाभिषिञ्चामि सरस्वत्यै भैषज्येन वीर्यायान्नाद्यायाभिषिञ्चामीन्द्रस्येन्द्रियेणे बलाय श्रियै यशसेभिषिञ्चामि॥ ॐ अश्विनीकुमाराय स्वाहा इदंमश्विनीकुमाराभ्यां न मम।

इति पञ्चलोकपालाः॥ (यति पञ्चलोकपालहरुको हवन भयो)

नवग्रहाः *अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने-*

(नवग्रहहरुको होम प्रारम्भ हुन्छ)-

ॐ आ कृष्णेन रजसा वर्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन्॥ ॐ सूर्याय स्वाहा इदं सूर्याय न मम॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ इमं देवाऽ असपत्नꣳ सुवध्वं महते क्षत्राय महते ज्यैष्ठ्याय महते जानराज्यायेन्द्रस्येन्द्रियाय। इमममुष्य पुत्रममुष्यै पुत्रमस्यै विशऽएष वोमी राजा सोमोस्माकं ब्राह्मणानाꣳ राजा ॥ॐ सोमाय स्वाहा इदं सोमाय न मम ॥

ॐ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत्पतिः पृथिव्याऽअयम्। अपाꣳ रेताꣳसि जिन्वति ॥ ॐ भौमाय स्वाहा इदं भौमाय न मम।

ॐ उद्बुध्यस्वाग्ने प्रति जागृहि त्वमिष्टापूर्ते सꣳ सृजेथामयं च। अस्मिन्त्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन् विश्वे देवा यजमानश्च सीदत ॥ ॐ बुधाय स्वाहा इदं बुधाय न मम ॥

ॐ बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्द्युमद्विभाति क्रतुमज्जनेषु। यद्दीदयच्छवस ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। उपयाम गृहीतोषि बृहस्पतये त्वैष ते योनिर्बृहस्पतये त्वा ॥ ॐ बृहस्पतये स्वाहा इदं बृहस्पतये न मम।

ॐ अन्नातपरिस्रुतो रसं ब्रह्मणा व्यपिबत् क्षत्रं पयः सोमं प्रजापतिः। ऋतेन सत्यमिन्द्रियं विपानꣳ शुक्रमन्धसऽ इन्द्र-स्येन्द्रियमिदं पयोमृतं मधु ॥ ॐशुक्राय स्वाहा इदंशुक्राय न मम।

ॐ शं नो देवीरभिष्टयऽ आपो भवन्तु पीतये। शं योरभि स्रवन्तु नः ॥ ॐ शनैश्चराय स्वाहा इदं शनैश्चराय न मम ॥

ॐ कया नश्चित्रऽ आ भुवदूती सदावृधः सखा। कया शचिष्ठया वृता ॐ राहवे स्वाहा इदं राहवे न मम ॥

ॐ केतुं कृण्वन्नकेतवे पेशो मर्याऽ अपेशसे। समुषद्भिरजायथाः ॥ ॐ केतवो स्वाहा। इदं केतवे न मम ॥

॥ इति नवग्रहाः होम समाप्ता ॥

अधिदेवता⊗ : *अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने–*

अब अधिदेवताको घिउ र चरुसहित होम गर्ने –

⊗ *ईश्वर, उमा, स्कन्द, विष्णु, ब्रह्मा, इन्द्र, यमराज, काल, चित्रगुप्त यी नौवटा देवताहरु हुन्।(संस्कृत नेपाली वृहत् शब्दकोश पृ. ३६)*

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्। ऊर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ॥ ॐ ईश्वराय स्वाहा इदंमीश्वराय न मम। अत्र प्रणीतोदकस्पर्शः। *(सुरोलाई प्रणीतामा चोभ्ने र उपजेवनमा पुछ्ने)*

ॐ श्रीश्च ते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रूपमश्विनौ व्यात्तम्। इष्णन्निषाणामुं मऽ इषाण सर्वलोकं मऽ इषाण ॥ ॐ उमाय स्वाहा इदंमुमायै न मम ॥

ॐ यदक्रन्दः प्रथमं जायमानऽ उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्। श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यं महि जातं ते अर्वन् ॥ ॐ स्कन्दाय स्वाहा इदं स्कन्दाय न मम ॥

ॐ विष्णो रराटमसि विष्णोः श्नप्त्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवोसि। वैष्णवमसि विष्णवे त्वा ॥ ॐ विष्णवे स्वाहा इदं विष्णवे न मम ॥

ॐ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेनऽ आवः। स बुध्न्याऽ उपमाऽ अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः ॥ ॐ ब्रह्मणे स्वाहा इदं ब्रह्मणे न मम।

ॐ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रꣳ हवेहवे सुहवꣳ शूरमिन्द्रम्। ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रꣳ स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः ॥ ॐ इन्द्राय स्वाहा इदं इन्द्राय न मम।

ॐ यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्यस्य त्वा तपसे। देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु पृथिव्याः सꣳस्पृशस्पाहि। अर्चिरसि शोचिरसि तपोसि ॥ ॐ यमाय स्वाहा इदं यमाय न मम। अत्र प्रणीतोदकस्पर्शः। (सुरोलाई प्रणीतापात्रको पानीमा चोभ्ने र उपजेवनमा पुछ्ने)

ॐ कार्षिरसि समुद्रस्य त्वा क्षित्याऽ उन्नयामि। समापो अद्भिरग्मत समोषधीभिरोषधीः ॥ ॐ कालाय स्वाहा इदं

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

कालाय न मम । अत्र प्रणीतोदकस्पर्शः ॥ (सुरोलाई प्रणीतामा चोभ्ने र उपजेवनमा पुछ्ने)

ॐ इन्धानास्त्वा शतᳪं हिमा द्युमन्तᳪं समिधीमहि। वयस्वन्तो वयस्कृतᳪं सहस्वन्तः सहस्कृतम्। अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीय॥ ॐ चित्रगुप्ताय स्वाहा इदं चित्रगुप्ताय न मम। अत्र प्रणीतोदकस्पर्शः ॥ (सुरोलाई प्रणीतामा चोभ्नर उपजेवनमा पुछ्ने)

इति अधिदेवताः ॥ (यति अधिदेवताहरुको हवन भयो)

प्रत्यधिदेवता:- *अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने-*

अब प्रत्यधिदेवतालाई हवन गर्नेः- (घिउ र चरुसहित)

ॐ अग्निन्दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुप ब्रुवे। देवाँ२ऽ आसादयादिह॥ ॐ अग्नये स्वाहा इदमग्नये न मम।

ॐ अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः॥ ॐ अदभ्य स्वाहा इदंमद्भ्यो न मम॥

ॐ स्योना पृथिवि नो भवानृक्षरा निवेशनी। यच्छा नः शर्म सप्रथाः। अप नः शोशुचदघम्। ॐ भूम्यै स्वाहा इदं भूम्यै न मम।

ॐ इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्। समूढमस्य पाᳪंसुरे॥ ॐ विष्णवे स्वाहा इदं विष्णवे न मम॥

ॐ इन्द्रऽ आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा यज्ञः पुरऽ एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां जयन्तीनां मरुतो यन्त्वग्रम्॥ ॐ इन्द्राय स्वाहा इदमिन्द्रय न मम॥

ॐ अदित्यै रास्नासीन्द्राण्याऽ उष्णीषः। पूषासि घर्माय दीष्व॥ ॐ इन्द्राण्यै स्वाहा इदमिन्द्राण्यै न मम॥

ॐ प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा रूपाणि परि ता बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्त्वयममुष्य पितासावस्य पिता वयᳪं स्यामपतयो रयीणाम्॥ ॐ प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये न मम॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ नमोस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु। ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः ॥ ॐ सर्पेभ्यः स्वाहा इदं सर्पेभ्यो न मम॥

ॐ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेनऽ आवः। स बुध्न्याऽ उपमाऽ अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च वि वः ॐ ब्रह्मणे स्वाहा इदं ब्रह्मणे न मम। ॥ इति प्रत्यधिदेवताः ॥ (यति प्रत्यधिदेवताहरुको होम समाप्त भयो)

दशदिक्पाला˜ :- अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने-

दशदिक्पालहरुको होम प्रारम्भ : (घिउ र चरुसहित)

ॐ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रᳬ हवेहवे सुहवᳬ शूरमिन्द्रम्। ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रᳬ स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः ॥ ॐ इन्द्राय स्वाहा इदमिन्द्राय न मम॥

ॐ अग्निं दूतं पुरो दधे हव्यवाहमुप ब्रुवे। देवाँ२ऽ आ सादयादिह॥ ॐ अग्नये स्वाहा इदमग्नये न मम॥

ॐ यमाय त्वा मखाय त्वा सूर्यस्य त्वा तपसे। देवस्त्वा सविता मध्वानक्तु पृथिव्याः सᳬस्पृशस्पाहि। अर्चिरसि शोचिरसि तपोसि॥ ॐ यमाय स्वाहा इदं यमाय न मम। अत्र प्रणीतोदकस्पर्शः। *(सुरोलाई प्रणीतापात्रमा चोभ्ने र उपजेवनमा पुछ्ने)*

ॐ असुन्वन्तमयजमानमिच्छ स्तेनस्येत्यामन्विहि तस्करस्य। अन्यमस्मदिच्छ सा तऽइत्या नमो देवि निर्ऋते तुभ्यमस्तु॥ ॐ निर्ऋतये स्वाहा इदं निर्ऋतये न मम। अत्र प्रणीतोदकस्पर्शः। (सुरोलाई प्रणीतामा चोभ्ने र उपजेवनमा पुछ्ने)

ॐ वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनी स्थो वरुणस्यऋतसदन्यसि वरुणस्यऋतसदनमसि वरुणस्यऋतसदन

˜ *दशथरी दिशाको रक्षागर्ने देवताहरु- पूर्वमा इन्द्र, आग्नेयमा अग्नि, दक्षिणामा यमराज, नैऋत्यमा निऋति, पश्चिममा वरुण, वायव्यमा वायु, उत्तरमा कुवेर, ईशानमा ईश्वर, उर्ध्वमा ब्रह्मा, अधमा अनन्त हुन्। (सं. ने. वृहत शब्दकोश पृ. ५४०)*

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

मासीद ॥ ॐ वरुणाय स्वाहा इदं वरुणाय न मम।

ॐ वायो ये ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरा गहि। नियुत्वान्त्सोमपीतये ॥ ॐ वायवे स्वाहा इदं वायवे न मम।

ॐ सोमो धेनुꣳ सोमो अर्वन्तमाशुꣳ सोमो वीरं कर्मण्यं ददाति। सादन्यं विदथ्यꣳ सभेयं पितृश्रवणं यो ददाशदस्मै ॥ ॐ सोमाय स्वाहा इदं सोमाय न मम ॥

ॐ तमीशानं जगतस्तस्थुषस्पतिं धियञ्जिन्वमवसे हूमहे वयम्। पूषा नो यथा वेदसामसद् वृधे रक्षिता पायुरदब्धः स्वस्तये ॥ ॐ ईश्वराय* (ईशानाय) स्वाहा इदमीशानाय न मम। अत्र प्रणीतोदकस्पर्शः। (सुरोलाई प्रणीतामा चोब्ने र उपजेवनमा पुछ्ने)

ॐ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेनऽ आवः। स बुध्न्याऽ उपमाऽ अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च व्वि वः ॥ ॐ ब्रह्मणे स्वाहा इदं ब्रह्मणे न मम।

ॐ सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात्। स भूमिꣳ सर्वत स्पृत्वात्यतिष्ठ द्दशाङ्गुलम् ॥ ॐ अनन्ताय स्वाहा इदमनन्ताय न मम।

॥ यति दशदिक्पालहरुको हवन समाप्त भयो ॥

अष्टवसव[1] :- *अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने-*

अब अष्टवसुको होम प्रारम्भ हुन्छ- यसमा पनि घिउ र चरुको हवन गर्ने)

---

* *ईशान दिशाका अधिपति ईश्वर भएकाले ईश्वराय स्वाहा हुनुपर्नेमा अधिकांश अग्निस्थापनाका विधिहरुमा ईशानाय स्वाहा मात्र भएकाले केही त्रुटिभएको हो कि भन्ने संभि यहाँ ईश्वराय स्वाहा राखिएको छ।*

[1] *अष्टवसु भन्नाले - आठ थरी गण देवताहरु, महाभारतअनुसार धर, ध्रुव, सोम, अह, अनिल, अनल, प्रत्यूष र प्रभावस, विष्णुपुराणअनुसार- आप, ध्रुव, सोम, धर्म, अनिल, अनल, प्रत्यूष, र प्रभास, भागवतअनुसार- द्रोण, प्राण, ध्रुव, अर्क, अग्नि, दोष, वसु र विभावसु। हरिवंशअनुसार- आप, धर, ध्रुव, सोम, अनिल, अनल, प्रत्यूष र प्रभास हुन्। (सं. ने. शब्दकोश पृष्ठ १३०)*

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ सुगा वो देवाः सदनाऽअकर्म यऽआजग्मेदर्थ्ं सवनं जुषाणाः। भरमाणा वहमाना हवीर्थ्ं ष्यस्मे धत्त वसवो वसूनि ॥ ॐ ध्रुवाद्यष्टवसुभ्यः स्वाहा इदं ध्रुवाद्यष्टवसभ्यो न ममः।

द्वादशादित्या : *अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने–*

अब द्वादशादित्याको होम प्रारम्भ हुन्छ– यसमा पनि घिउ र चरुको हवन गर्ने)

ॐ यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वोर्वाची सुमतिर्ववृत्यादर्थ्ंहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत् ॐ धात्रादिद्वादशादित्येभ्यः स्वाहा इदं धात्रादिद्वादशादित्येभ्यो न मम॥

एकादशरुद्रा: *अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने–*

अब एकादशरुद्रको होम प्रारम्भ हुन्छ– यसमा पनि घिउ र चरुको हवन गर्ने)

ॐ य एतावन्तश्च भूयार्थ्ंसश्च दिशो रुद्रा वितस्थिरे। तेषार्थ्ं सहस्रयोजनेव धन्वानी तन्मसी॥ ॐ वीरभद्राद्येकादशरुद्रेभ्यः स्वाहा इदं वीरभद्राद्येकादशरुद्रेभ्यो न मम। अत्र प्रणीतोदकस्पर्शः। (सुरोलाई प्रणीतापात्रमा चोभ्ने र उपजेवनमा पुछ्ने)

षोडशमातर :- *अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने–*

अब षोड्शमाताको होम प्रारम्भ हुन्छ– यसमा पनि घिउ र चरुको हवन गर्ने)

ॐ गौरीर्मिमाय सलिलानि तक्षत्येकपदी द्विपदी सा चतुष्पदी। अष्यपदी नवपदी ब्बभूवुषि सहस्राक्षरा परमे व्योमन् ॥ ॐ गौर्यादिषोडशमातृभ्यः स्वाहा इदं गौर्यादिषोडशमातृभ्यो न मम।

सप्तमरुत: *अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने–*

अब सप्तमरुतको होम प्रारम्भ हुन्छ– यसमा पनि घिउ र चरुको हवन गर्ने)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ मरुतो यस्य हिं क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुगोपातमो जनः॥ ॐ सप्तमरुतभ्यो स्वाहा इदमावहादि सप्तमरुद्भ्यो न मम॥

विनायकादिषट्:- *अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने- अब ६ ओटा विनायकादि देवताको होम प्रारम्भ हुन्छ- यसमा पनि घिउ र चरुको हवन गर्ने)*

ॐ गणानान्त्वा गणपतिथं॑ हवामहे प्रियाणान्त्वा प्रियपतिथं॑ हवामहे निधीनां त्वा निधिपतिथं॑ हवामहे वसो मम। आहमजानि गर्ब्भधमा त्वमजासि गर्ब्भधम्॥ ॐ विनायकाय स्वाहा इदं विनाकाय न मम॥१॥

ॐ ब्रह्म जज्ञानं प्रथमं पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेनऽ आवः। स बुध्न्याऽ उपमाऽ अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च व्वि वः॥ ॐ ब्रह्मणे स्वाहा इदं ब्रह्मणे न मम॥२॥

ॐ इदं विष्णुर्वि चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्। समूढमस्य पाथं॑सुरे॥ ॐ विष्णवे स्वाहा इदं विष्णवे न मम॥३॥

ॐ मा नस्तोके तनये मा नऽ आयुषि मा नो गोषु मा नो अश्वेषु रीरिषः। मा नो वीरान् रुद्र भामिनो वधीर्हविष्मन्तः सदमित् त्वा हवामहे ॐ रुद्राय स्वाहा इदं रुद्राय न मम॥४॥

अत्र प्रणीतोदकस्पर्शः। *(सुरोलाई प्रणीतापात्रको जलमा चोभ्ने र उपजेवनमा पुछ्ने)*

ॐ अग्निरस्मि जन्मना जातवेदा घृतं मे चक्षुरमृतं मऽ आसन्। अर्कस्त्रिधातू रजसो विमानोजस्त्रो घर्मो हविरस्मि नाम॥ ॐ अर्काय स्वाहा इदमकार्य न मम॥५॥

ॐ व्वनस्पते व्वीड्वङ्गो हि भूयाऽ अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः। गोभिः सन्नद्धो असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि॥ ॐ वनस्पतये स्वाहा इदं वनस्पतये न मम॥६॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

विशेषकर्म:-

यहाँ विशेष भन्नाले जुन उद्देश्य लिएर त्यो कर्म गर्न लागिएको हो, त्यस कर्मको प्रधान देवताको विशेष पूजा होम आदि जे जति गर्नुपर्ने छ त्यो सबै गरिसकेर मात्र चतुःस्वस्त्यादि होम गर्नुपर्छ। जुन उद्देश्यले हवन गरेको छ, त्यो विशेष कार्य सकेर अनि फेरी यहाँबाट हवन गर्नुपर्छ।

जस्तैः यदि सुत्केरी चोख्याउन बच्चाको न्वारान गर्ने भएमा नामकरण संस्कारको लागि चाहिने सामग्री तयार गरी (नामकरण सामग्री यसै पुस्तकको पूजासामग्री खण्डमा हेर्ने) काँसको पात्रमा वा टपरीमा एक माना चामल राखी त्यसमाथि पीपलको पातमा ज्योतिषीय गणनाअनुसार जुरेको नक्षत्र नाम, मास देवताको नाम, र अर्कोमा कुलदेवताको नाम लेख्ने, नामराख्दा भरसक छोराको भए जोर र छोरीको भएमा विजोर राख्ने वा छोरो भएमा दुई/चार अक्षरको नाम र छोरी भएमा तीन अक्षरको नाम राख्नु। *(सामान्य चलनअनुसार नाम राख्दा वस्तु वा भावविशेषका नामहरु राख्न हुँदैन भन्ने शास्त्रको मान्यता छ। जस्तैः वृक्षहरुको नाम, नदी, पर्वत, पहाड र अन्धकार जनाउने नामहरु बच्चाको नाममा प्रयोग नगर्नु भन्ने चलन भए पनि आजभोलि यो मान्यता लोप हुँदै जान लागेको देखिन्छ।)* एउटा पीपलको पातमा अष्टदल बनाई अष्टचिरञ्जीवीहरुको नाम लेखी क्रमैसँग पूजागर्ने धूपदीप नैवेद्य भेटी चढाउने। माङ्गलिक स्तोत्रहरु वाचन गर्ने। अब बच्चालाई चोखो कपडा लगाइदिएर चन्द्रमा सम्मुख वा दाहिनेतिर पारी बच्चालाई पुरोहित वा पिताले दाहिने कानमा ३ पटक नाम सुनाउनु। (**हे कुमार, (छोरो भएमा), हे कुमारी (छोरी भएमा) त्वम् ...... शर्मा (......नाम्नी) असि**। यसपछि नाम लेखिएको पीपलको पातलाई घरको दलिन वा छानोमा लगेर राख्ने।

नामकरण संस्कार पछि चतुःस्वस्त्यादि होम गर्नुपर्छ। होम गर्दा स्वाहा भनेपछि घिउ र चरु होम गर्नुपर्छ)

चतुःस्वस्त्यादि होम:- अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने

अब चतुःस्वस्तिको होम शुरु हुन्छ। (घिउ र चरुसहित)

यसमन्त्रले चतुःस्वस्तिलाई हवन गर्नु–

ॐ स्वस्ति नऽ इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्ताक्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पति-र्दधातु॥ ॐ चतुःस्वस्तिभ्यः स्वाहा इदं चतुःस्वस्तिभ्यो न मम।

यसमन्त्रले पयपञ्चलाई हवन गर्नु-

ॐ पयः पृथिव्यां पयऽ ओषधीषु पयो दिव्यन्तरिक्षे पयो धाः। पयस्वतीः प्रदिशः सन्तु मह्यम्॥ ॐ पयः पञ्चभ्यः स्वाहा इदं पयः पञ्चभ्यो न मम।

यसमन्त्रले षड्विष्णुलाई हवन गर्नु-

ॐ व्विष्णोरराटमसि व्विष्णोः श्नप्त्रे स्थो व्विष्णोः स्यूरसि व्विष्णोर्ध्रुवोऽसि। व्वैष्णवमसि विष्णवे त्वा॥ ॐ षड्विष्णुभ्यस्वाहा इदं षड्विष्णुभ्यो न मम।

यसमन्त्रले द्वादश देवतालाई हवन गर्नु-

ॐ अग्निर्देवता वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता रुद्रा देवतादित्या देवता मरुतो देवता विश्वेदवा देवता बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता॥ ॐ द्वादशदेवेभ्यः स्वाहा इदं द्वादशदेवेभ्यो न मम॥

यसमन्त्रले द्वादश शान्तिलाई हवन गर्नु-

ॐ द्यौः शान्तिरन्तरिक्षꣳ शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः। वनस्पतयः शान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्वꣳ शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि॥ ॐ द्वादशशान्तिभ्यः स्वाहा इदं द्वादशशान्तिभ्यो न मम॥

ॐ प्रातरग्निं प्रातरिन्द्रꣳ हवामहे प्रातर्मित्रावरुणा प्रातरश्विना। प्रातर्भगं पूषणं ब्रह्मणस्पपतिं प्रातः सोममुत रुद्रꣳ हुवेम॥ ॐ षट्प्रातभ्यः स्वाहा इदं षट्प्रातभ्यों न मम।

ॐ समुद्द्राय त्वा वाताय स्वाहा सरिराय त्वा वाताय स्वाहा। अनाधृष्याय त्वा वाताय स्वाहाप्रतिधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा। अवस्यवे त्वा वाताय स्वाहाशिमिदाय त्वा वाताय॥ ॐ षट्वातेभ्यः स्वाहा इदं षट्वातेभ्यो न मम॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ अनड्वान्वयः पङ्क्तिश्छन्दो धेनुर्वयो जगती छन्दस्त्र्यविर्वयस्त्रिष्टुप् छन्दो दित्यवाड्वयो विराट् छन्द पञ्चाविर्वयो गायत्री छन्दस्त्रिवत्सो वयऽ उष्णिक् छन्दस्तुर्यवाड्वयोनुष्टुप् छन्दो लोकं ता इन्द्रम्॥ ॐ त्र्यनडुद्भ्यः स्वाहा इदं त्र्यनडुद्भ्यो न मम।

ॐ भगऽ एव भगवाँ२ऽ अस्तु देवास्तेन वयं भगवन्तः स्याम। तं त्वा भग सर्वऽ इज्जोहवीति स नो भग पुरऽ एता भवेह॥ ॐ पञ्चभगेभ्यः स्वाहा इदं पञ्चभगेभ्यो न मम।

ॐ प्राणाय स्वाहापानाय स्वाहा व्यानाय स्वाहा चक्षुषे स्वाहा श्रोत्राय स्वाहा व्वाचे स्वाहा मनसे॥ ॐ पञ्चेन्द्रिभ्यः स्वाहा इदं पञ्चेन्द्रिभ्यो न मम।

ॐ वरुणस्योत्तम्भनमसि वरुणस्य स्कम्भसर्जनी स्थो वरुणस्यऋतसदन्यसि वरुणस्यऋतसदनमसि वरुणस्यऋतसदन मासीद॥ ॐ पञ्चवरुणेभ्यो स्वाहा इदं पञ्चवरुणेभ्यो न मम॥

ॐ गायत्री त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप्पङ्क्त्या सह। ब्बृहतयुष्णिहा ककुप्सूचीभिः शम्यन्तु त्वा॥ ॐ गात्रत्र्यै स्वाहा इदं गात्रत्र्यै न मम।

ॐ उपयामगृहीतोसि सावित्रोसि चनोधाश्चनोधाऽ असि चनो मयि धेहि। जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिं भगाय देवाय त्वा सवित्रे॥ ॐ सावित्र्यै स्वाहा इदं सावित्र्यै न मम।

ॐ सरस्वती योन्यां गर्भमन्तरश्विभ्यां पत्नी सुकृतं बिभर्ति। अपाᳬ रसेन वरुणो न साम्नेन्द्रᳬ श्रियै जनयन्नप्सु राजा॥ ॐ सरस्वत्यै स्वाहा इदं सरस्वत्यै न मम।

ॐ गृहा मा बिभीत मा वेपध्वमूर्जं बिभ्रतऽ एमसि। ऊर्जं बिभ्रद्वः सुमनाः सुमेधा गृहानैमि मनसा मोदमानः॥ ॐ गृहमात्रे स्वाहा इदं गृहमात्रे न मम।

ॐ अन्पतेन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्र दातारं

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

तारिषऽऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे॥ ॐ अन्नपूर्णायै स्वाहा इदमन्नपूर्णायै न मम॥

ॐ श्रीश्चते लक्ष्मीश्च पत्न्यावहोरात्रे पार्श्वे नक्षत्राणि रुपमश्विनौ व्यात्तम्। इष्णन्निषाणामुम्मऽइषाण सर्वलोकम्मऽइषाण॥ ॐ महालक्ष्म्यै स्वाहा इदं महालक्ष्म्यै न मम।

ॐ देवीर्द्वारऽ इन्द्रथं॑ सङ्घाते वीड्वीर्यामन्नवर्धयन्। आ वत्सेन तरुणेन कुमारेण च मीवतापार्वाणथं॑ रेणुककाटं नुदन्तां वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥ ॐ महारिष्टविनाशिन्यै स्वाहा इदं महारिष्टविनाशिन्यै न मम।

ॐ अम्बे अम्बिकेम्बालिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकाङ्काम्पीलवासिनीम्॥ ॐ चण्ड्यै स्वाहा इदं चण्ड्यै न मम॥

ॐ द्यौरासीत्पूर्वचित्तिरश्वऽ आसीद् बृहद्वयः। अविरासीत्पिलिप्पिला रात्रिरासीत्पिशङ्गिला॥ ॐ द्यौराल्यै स्वाहा इदं द्यौराल्यै न मम।

ॐ वसोः पवित्रमसि शतधार वसोः पवित्रमसि सहस्रधारम्। देवस्त्वा सविता पुनातु वसोः पवित्रेणा शतधारेण सुप्वा कामधुक्षः॥ ॐ वास्तुदेवाय स्वाहा इदं वास्तुदेवाय न मम॥

ॐ भूम्याऽ आखूनालभतेन्तरिक्षाय पाङ्क्त्रान्दिवे कशान्दिग्भ्यो नकुलान्बभ्रुकानवान्तरदिशाभ्यः॥ ॐ भूमिदेवाय स्वाहा इदं भूमिदेवाय न मम।

ॐ नमः शम्भवाय च मयोभवाय च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥ ॐ गैडुदेवाय स्वाहा इदं गैडुदेवाय न मम।

ॐ यद्ग्रामे यदरण्ये यत्सभायां यदिन्द्रिये। यच्छूद्रे यदर्ये यदेनश्चकृमा वयं यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि॥ ॐ

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ग्रामदेवाय स्वाहा इदं ग्रामदेवाय न मम।

ॐ त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रꣳ हवेहवे सुहवꣳ शूरमिन्द्रम्। ह्वयामि शक्रं पुरुहूतमिन्द्रꣳ स्वस्ति नो मघवा धात्विन्द्रः॥ ॐ स्वर्गेन्द्राय स्वाहा इदं स्वर्गेन्द्राय न मम।

ॐ नमोऽस्तु सर्पेभ्यो ये के च पृथिवीमनु। येऽअन्तरिक्षे ये दिवि तभ्येः सर्पेभ्यो नमः॥ ॐ पातालवासुकिभ्योः स्वाहा इदं पातालवासुकिभ्यो न मम।

ॐ मित्रो नऽ एहि सुमित्रधऽ इन्दस्योरुमा विश दक्षिणमुशन्नुशन्तꣳ स्योनः स्योनम्। स्वान भ्राजाङ्घारे बम्भारे हस्त सुहस्त कृशानवेते वः सोमक्रयणास्तान्रक्षध्वं मा वो दभन्॥ ॐ मित्रलोकपालय स्वाहा इदं मित्रलोकपालाय न मम।

ॐ राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानꣳ स्वे दमे॥ ॐ मान्धत्रे स्वाहा इदं मान्धात्रे न मम।

ॐ ये तीर्थानि प्रचरन्ति सृकाहस्ता निषङ्गिणः। तेषाꣳ सहस्रयोजनेव धन्वानी तन्मसी॥ ॐ तीर्थराजाय स्वाहा इदं तीर्थराजाय न मम।

ॐ व्रतेन दीक्षामाप्नोति दीक्षयाप्नोति दक्षिणाम्। दक्षिणा श्रद्धामाप्नोति श्रद्धया सत्यमाप्यते॥ ॐ व्रतराजाय स्वाहा इदं व्रतराजाय न मम॥

ॐ प्राच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा दक्षिणायै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहोर्ध्वायै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे स्वाहावाच्यै दिशे स्वाहार्वाच्यै दिशे॥ ॐ पुनर्दिक्पालेभ्यः स्वाहा इदं पुनर्दिक्पालेभ्यो न मम॥

ॐ अग्नेः पक्षतिर्वायोर्निपक्षतिरिन्द्रस्य तृतीया सोमस्य

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

चतुर्थ्यदित्यै पञ्चमीन्द्राण्यै षष्ठी मरुताᳮ सप्तमी बृहस्पतेरष्टम्यर्यम्णो नवमी धातुर्दशमीन्द्रस्यैकादशी वरुणस्य द्वादशी यमस्य त्रयोदशी ॥ ॐ तिथिभ्यः स्वाहा इदं तिथिभ्यो न मम ॥

ॐ नक्षत्रेभ्यः स्वाहा नक्षत्रियेभ्यः स्वाहोरात्रेभ्यः स्वाहा धर्मासेभ्यः स्वाहा मासेभ्य स्वाहा ऋतुभ्यः स्वाहार्तवेभ्यः स्वाहा संवत्सराय स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याᳮ स्वाहा चन्द्राय स्वाहा सूर्याय स्वाहा रश्मिभ्यः स्वाहा वसुभ्यः स्वाहा रुद्रेभ्यः स्वाहा-दित्येभ्यः स्वाहा मरुद्भ्यः स्वाहा विश्वेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा ॥ ॐ नक्षत्रेभ्यः इदं नक्षत्रेभ्यो न मम ।

ॐ योगे योगे तवस्तरं वाजे वाजे हवामहे । सखायऽ इन्द्रमूतये ॥ ॐ योगेभ्यः स्वाहा इदं योगेभ्यो न मम ।

ॐ आदित्यं गर्भं पयसा समङ्ग्धि सहस्रस्य प्रतिमां विश्वरूपम् । परि वृङ्ग्धि हरसा माभि मᳮस्थाः शतायुषं कृणुहि चीयमानः ॥ ॐ वारेभ्यः स्वाहा इदं वारेभ्यो न मम ।

ॐ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः । स्थिरैरङ्गैस्तुष्टुवाᳮसस्तनूभिर्व्यशेमहि देवहितं यदायुः ॥ ॐ करणेभ्यः स्वाहा इदं करणेभ्यो न मम ।

ॐ वायो ये ते सहस्रिणो रथासस्तेभिरा गहि । नियुत्वान्त्सोमपीतये ॥ ॐ वातेभ्यः स्वाहा इदं वातेभ्यो न मम ॥

ॐ वाताय स्वाहा धूमाय स्वाहाभ्राय स्वाहा मेघाय स्वाहा विद्योतमानाय स्वाहा स्तनयते स्वाहावस्फूर्जते स्वाहा वर्षते स्वाहाववर्षते स्वाहोग्रं वर्षते स्वाहा शीघ्रं वर्षते स्वाहोद्गृह्णते स्वाहोद्गृहीताय स्वाहा प्रुष्णते स्वाहा शीकायते स्वाहा प्रुष्वाभ्यः स्वाहा ह्रादुनीभ्यः स्वाहा नीहाराय स्वाहा ॥ ॐ

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

मेघेभ्यः स्वाहा इदं मेघेभ्यो न मम ॥

ॐ समुद्द्रङ्गच्छ स्वाहान्तरिक्षङ्गच्छ स्वाहा देवᳲसवितारङ्गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहाहोरात्रे गच्छ स्वाहा छन्दाᳲसि गच्छ स्वाहाद्द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा यज्ञङ्गच्छ स्वाहा सोमङ्गच्छ स्वाहा दिव्यन्नभो गच्छ स्वाहाग्निं वैश्वानरङ्गच्छ स्वाहा मनो मे हार्द्दियच्छ दिवं ते धूमो गच्छतु स्वर्ज्योतिः पृथिवीं भस्मनाऽऽपृण स्वाहा ॥ ॐ समुद्रेभ्यः स्वाहा इदं समुद्रेभ्यो न मम ॥

ॐ नदीभ्यः पौञ्जिष्ठ मृक्षीकाभ्यो नैषादं पुरुषव्याघ्राय दुर्मदं गन्धर्वाप्सरोभ्यो व्रात्यं प्रयुग्भ्यऽ उन्मत्तᳲ सर्पदेवजनेभ्योऽप्रतिपदमयेभ्यः कितव मीर्यतायाऽ अकितवं पिशाचेभ्यो विदलकारीं यातुधानेभ्यः कण्टकीकारीम् ॥ ॐ नदिभ्यः स्वाहा इदं नदीभ्यो न मम ।

ॐ इष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिः । तस्य नऽ इष्टस्य प्रीतस्य द्रविणेहागमेः ॥ ॐ इष्टदेवाय स्वाहा इदमिष्टदेवाय न मम ।

अब आज्यथाली (मानो) मा घिउ थप्ने–

ॐ कुलायिनी घृतवती पुरन्धिः स्योने सीद सदने पृथिव्याः । अभि त्वा रुद्रा वसवो गृहन्त्विमा ब्रह्म पीपिहि सौभगायाश्विनाऽध्वर्यू सादयतामिह त्वा ॥ ॐ कुलदेवताय स्वाहा इदं कुलदेवताय न मम ॥

अब यहाँ (यजमान) कर्ताको कुलदेवताको नाममा ५४ पटक घिउ चरुले होम गर्ने :–

ब्राह्मणले– ॐ कुलदेवताय स्वाहा....... भन्ने ॥
कर्ताले– घिउ चरुले हवन गर्ने ॥

यत्र स्थान विशेषाधिष्ठितो यो देवी देवो वा तत्तन्त्रेण होमयेत्–

अब जुन ठाउँमा होम गर्न लागिएको हो त्यस ठाउँका अधिष्ठात्री

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

देवीदेवतालाई **विशेषका देवताको नाउँमा** *त्यही मन्त्रले होम गर्नेः (घिउ र चरु सहित)*

ॐ नमः शम्भवाय च मयोभवाय च नमः शङ्कराय च मयस्कराय च नमः शिवाय च शिवतराय च॥ ॐ भैरवाय स्वाहा इदं भैरवाय न मम।

ॐ देवीर्द्वारऽ इन्द्रथ्ं सङ्घाते वीड्वीर्यामन्नवर्धयन्। आ वत्सेन तरुणेन कुमारेण च मीवतापार्वाणथ्ं रेणुककाटं नुदन्तां वसुवने वसुधेयस्य व्यन्तु यज॥ ॐ भैरव्यै स्वाहा इदं भैरव्यै न मम॥

ॐ अम्बेऽअम्बिकेम्बालिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः सुभद्रिकाङ्काम्पीलवासिनीम्॥ ॐ विन्ध्यवासिन्यै स्वाहा इदं विन्ध्यवासिन्यै न मम॥

अब तलको मन्त्रले सबै देवतालाई घिउ चरुले होम गर्ने–

ॐ एषो ह देवः प्रदिशोनु सर्वाः पूर्वो श जातः स उ गर्भे अन्तः। स एव जातः स जनिष्यमाणः प्रत्यङ् जनास्तिष्ठति सर्वतोमुखः॥ ॐ सर्वेभ्योः देवभ्योः स्वाहा इदं सर्वेभ्यो देवेभ्यो न मम।

यसमन्त्रले सर्वहोम पूर्णार्थ एक आहुति दिनु– (पीपलको पातको खोचो बनाई शुक्रज्योतिलाई ३ पटक हवन गर्ने)

ॐ शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च ज्योतिष्मांश्च। शुक्रश्च ऋतपाश्चात्यथ्ं हाः स्वाहा॥ ॐ सर्वहोमपूरणार्थेभ्यः स्वाहा इदं सर्वहोमपूरणार्थेभ्यो न मम।

पाँच पाण्डवलाई हवन गर्नु–

ॐ राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानथ्ं स्वे दमे॥ ॐ पञ्चपाण्डवेभ्यः स्वाहा इदं पञ्चपाण्डवेभ्यो न मम।

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

भीमसेनलाई हवन गर्नु-

ॐ उग्रश्च भीमश्च ध्वान्तश्च धुनिश्च। सासह्वाँश्चाभियुग्वा च विक्षिपः स्वाहा॥ ॐ भीमसेनाय स्वाहा इदं भीमसेनाय न मम।

यसमन्त्रले सम्पूर्ण पितृहरुलाई हवन गर्नु-

ॐ पितृभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः प्रपितामहेभ्यः स्वधायिभ्यः स्वधा नमः। अक्षन् पितरोमीमदन्त पितरोतीतृपन्त पितरः पितरः शुन्धध्वम्॥ ॐ पितृभ्यः स्वाहा इदं पितृभ्यो न मम। अत्र प्रणीतोदशस्पर्शः। (सुरोलाई प्रणीतापात्रको जलमा चोभ्ने र उपजेवनमा पुछ्ने)

अब तलका तीन मन्त्रले वैश्वानर (अग्नि) लाई हवन गर्ने :-

यसमा पनि स्वाहा भनेपछि घिउ चरु यज्ञकुण्डमा हवन गर्ने)

ॐ ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे। उपयामगृहीतोसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा॥ ॐ वैश्वानराय स्वाहा इदं वैश्वानराय न मम।

ॐ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम राजा हि कं भुवनानामभिश्रीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण। उपयामगृहीतासि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा॥ ॐ वैश्वानराय स्वाहा इदं वैश्वानराय न मम।

ॐ वैश्वानरो नऽ ऊतयऽ आ प्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन वाहसा। उपयामगृहीतोसि वैश्वानराय त्वैष ते योनिर्वैश्वानराय त्वा ॐ वैश्वानराय स्वाहा इदं वैश्वानराय न मम।

यसपछि तलका ३ मन्त्रले हवन गर्नु-

ॐ आकाशे यानि तीर्थानि यानि तीर्थानि भूतले। पाताले यानि तीर्थानि सर्वतीर्थ नमोऽस्तु ते स्वाहा॥

ॐ आकाशे सन्ति ये देवा ये देवाः सन्ति भूतले। पाताले सन्ति ये देवाः सर्वदेव नमोऽस्तु ते स्वाहा॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ आकाशे यानि लिङ्गानि लिङ्गानि यानि लिङ्गानि भूतले । पाताले यानि लिङ्गानि सर्वलिङ्ग नमोऽस्तु ते स्वाहा ॥

ततो हुतशेषहविर्द्रव्यं गृहीत्वा ब्रह्मणान्वारब्धः स्विष्टकृद्धोमं कुर्यात्- *(अब होम गरेर बाकी रहेको चरुले स्विष्टकृत्[1] होम गर्ने)*

ॐ अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा । इदमग्नये स्विष्टकृते न मम ॥

सुरोमा बाकी रहेको घिउ पातमा पुछेर कर्ताले प्रासन[1] गरी त्यसपछि आचमन गर्न लगाउने -

अब घिउद्वारा महाव्याहृत्यादि[2] उत्तराङ्गहोम गर्नुः *(प्रजापति होमको अन्तमा उत्तराङ्ग होम गर्ने, यस्तो होम गर्दा घिउले मात्र गर्ने)*

ॐ महाव्याहृतीनां प्रजापतिऋषिरग्निवायुसूर्या देवता यागत्र्युष्णिगनुष्टुभश्छन्दांसि अग्न्याधाने विनियोगः ॥

ॐ भूः स्वाहा इदमग्नये न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि । *(यसपछि सुरोमा बाकी रहेको घिउ प्रोक्षणी पात्रमा पनि हाल्ने गर्नुपर्छ)*

ॐ भुवः स्वाहा इदं वायवे न मम ॥ प्रोक्षणीपात्रेऽपि । *(यसपछि सुरोमा बाकी रहेको घिउ प्रोक्षणी पात्रमा पनि हाल्ने गर्नुपर्छ) (सुरोमा बाकी रहेको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा पनि हाल्ने)*

ॐ स्वः स्वाहा । इदं सूर्य्याय ॥ प्रोक्षणीपात्रेऽपि । *(सुरोमा बाकी रहेको घिउ प्रोक्षणीपात्र पनि हाल्ने) यति महाव्याहृतिहरुको होम भयो ॥*

अब विनियोग मन्त्र पढेर अग्निवरुणलाई हवन गर्नु-

ॐ त्वन्नोऽअग्न इति बामदेवऋषिरग्नीवरुणौ देवते त्रिष्टुप्छन्द आज्यहोमे विनियोगः ॥ ॐ त्वन्नोऽअग्ने व्वरुणस्य

---

[1] *स्विष्टकृत् भन्नाले-प्रत्येक गृह्यकर्ममा अग्निको मुखमा त्यसरी घिउ हालिन्छ जसको धारा उत्तराभिमुख हुन्छ । यो धारा इच्छागरेको सिद्ध गर्ने हुन्छ । त्यस्तो बेलाको अग्निलाई वृहस्पतिको छैटौं छोरा मानिन्छ। (स्रोतः संस्कृत नेपाली वृहत् शब्दकोश)*

[1] *प्रासन भन्नाले खानु हो तापनि यहाँ अलिकति ओठमा लगाउने वा जिव्राको टुप्पाले चाट्नुलाई संभनुपर्छ।*

[2] महाव्याहृति भन्नाले- ॐ भूः ॐ भूवः ॐ स्वः यी तीनलाई भनिन्छ। *(सं. कोश पृ. ९८४)*

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

विद्वान् देवस्य हेडोऽ अवयासिसीष्ठाः । यजिष्ठो व्वन्हितमः व्विश्वा द्वेषाꣳसि प्रमु मु ग्ध्यस्मत् ॐअग्निवरुणाभ्याम् स्वाहा इदमग्नीवरुणाभ्यां न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि ॥ *(सुरोमा बाकीरहेको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा हाल्ने)*

फेरि विनियोग मन्त्र पढेर अग्निवरुणलाई हवन गर्नु–

ॐ स त्वन्नोऽअग्न इति बामदेवऋषिरग्नीवरुणौ देवते त्रिष्टुप्छन्द आज्यहोमे विनियोगः ॥ ॐ स त्वं नो अग्नेवमो भवोती नेदिष्ठोऽ अस्याऽ उषसो व्व्युष्टौ। अवयक्ष्व नो वरुणꣳ रराणो वीहि मृडीकꣳ सुहावो नऽ एधि॥ ॐ अग्निवरुणाभ्याम् स्वाहा इदमग्नीवरुणाभ्यां न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपि ॥ *(सुरोमा बाकीरहेको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा हाल्ने)*

तलको मन्त्रले अग्निलाई घिउको मात्र आहुति दिनु–

ॐ अयाश्चाग्न इति वामदेवऋषिरग्निर्देवता त्रिष्टुप्छन्दः प्रायश्चित्तहोमो विनियोगः ॥ ॐ अयाश्चाग्नेऽस्यनभिशस्ति पाश्च सत्यमित्वमयाऽ असि । अया नो यज्ञं व्वहास्यया नो धेहि भोषजꣳ स्वाहा ॥ ॐ अग्नये स्वाहा इदमग्नये न मम प्रोक्षणीपात्रेऽपि ॥ *(सुरोमा बाकीरहेको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा हाल्ने)*

तलको मन्त्रले सूर्य, विष्णु, विश्वदेव, मरुत र अर्कलाई आहुति दिनु–

ॐ ये ते शतमिति वामदेवऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दो वरुणः सविताविष्णुर्विश्वदेवा मरुतः स्वर्का देवताः प्रायश्चित्तहोमे विनियोगः । ॐ ये ते शतं व्वरुणं ये सहस्रं यज्ञियाः पाशा व्वितता महान्तः तेभिर्नोऽअद्य सवितोत व्विष्णुर्व्विश्वे मुञ्चन्तु मरुतः स्वर्क्काः स्वाहा ॥ ॐ वरुणायसवित्रे विष्णवे विश्वेभ्योदेवेभ्यो मरुद्भ्यः स्वर्क्केभ्यो स्वाहा इदं वरुणाय सवित्रे विष्णवे विश्वेभ्यो देवेभ्यो मरुद्भ्यः स्वर्केभ्यो न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपिः । (सुरोमा बाकीरहेको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा हाल्ने)

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

तलको मन्त्रले वरुणलाई हवन गर्नु–

ॐ उदुत्तममिति शुनः शेपऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दो वरुणो देवता पाशान्मोचने विनियोगः । ॐ उदुत्तमं व्वरुण पाशमस्मदवाधमं व्विमध्यमꣳश्रथाय । अथा व्वयमादित्यव्व्रते तवानागसोऽ अदितये स्याम स्वाहा ॥ ॐ वरुणाय स्वाहा इदं वरुणाय न मम । प्रोक्षणीपात्रेऽपिः ॥ *(सुरोमा बाकीरहेको घिउ प्रोक्षणीपात्रमा हाल्ने)*

तलको मन्त्रले प्रजापतिलाई मनमनै एक आहुति दिनु–

ॐ प्रजापतय इति प्रजापतिऋषिस्त्रिष्टुप्छन्दः प्रजापतिर्देवता आज्यहोमे विनियोगः ॥ ॐ प्रजापतये स्वाहा इदं प्रजापतये न मम ।

होता (कर्ता)ले कुश पानी लिई सङ्कल्प लिने :

ॐ अद्येत्यादि पूर्वसङ्कल्पसिद्धिरस्तु मम कृतस्यामुक कर्मणाः साङ्गतासिद्ध्यर्थं स्थापितदेवतानां पूर्णाहुतिं होमयिष्ये ॥ *भनि छोडि दिने ॥*

अथ पूर्णाहुति होम:- *कर्ताले जटासहितको नरिवल कपडा हातमा लिई पूर्णाहुति गर्ने ।*

अब सुरोमा सिङ्गो सुपारी घिउ समेत राखी तलको मन्त्रले पूर्णहुति गरेर अग्निमा होम गरिदिने–

ॐ मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृतऽ आ जातमग्निम् । कविꣳ सम्राजमतिथिञ्जनानामासन्नापात्रञ्ज नयन्त देवाः स्वाहा ॥

स्रुवपूजनम्- *अब सुरोको पूजा गर्ने : (यसको लागि फूल, सुपारी, अक्षता, फल, फूल र वस्त्र समेत तयार गरी हातमा लिने ।)*

ॐ स्रुचश्च मे चमसाश्च मे वायव्यानि च मे द्रोणकलशश्च मे ग्रावाणश्च मेधिषवणे च मे पूतभृच्च मऽ आधवनीयश्च मे वेदिश्च

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

मे बर्हिश्च मेवभृथश्च मे स्वगाकारश्च मे यज्ञेन कल्पन्ताम् ॥

पूर्णपात्र:- *होमगर्दा छुटफूटकर्म पूराहोस् भनी दान गर्न फल द्रव्य र २५६ मुठी (तीन पाथी १ माना ६ मुठी) चामल, डालो, प्याङ् वा टपरी कुनै पात्रमा हालेर जनै, वस्त्र, सुपारी, द्रव्यहरु समेत राखेर ब्रह्मालाई दिइने एक प्रकारको आमान्न दक्षिणालाई पूर्णपात्र भनिन्छ।*

अब पूर्णपात्र तयार गर्ने र तलको मन्त्रले पूर्णपात्र गर्ने :-

ॐ पूर्णादर्वि परापत सुपूर्णा पुनरापत । व्वस्नेव व्विक्रीणावहाऽइषमूर्ज्जं शतक्रतो ॥

अब तिल कुश पानी लिई पूर्णपात्रलाई हातमा लिने र तलको सङ्कल्प भन्ने :-

ॐ अद्येत्यादिदेशकालौ समुच्चार्य अमुककर्माङ्गभूतहोम कर्मणी कृताकृतावेक्षणरुप ब्रह्मकर्मप्रतिष्ठार्थमिदं पूर्णपात्रं प्रजापतिदैवतं यथानाम गोत्राय अमुक शर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे ॥ *भनि पूर्णपात्र ब्राह्मणलाई दिने र ब्राह्मणले स्वस्ति भनिदिने) ॐ स्वस्तिति प्रतिवचनम् ॥*

पवित्रसहित प्रणीताको जलले यजमानलाई शिरमा घुमाई प्रणीता विमुक गर्ने र तलको मन्त्र भन्ने:-

ॐ सुमित्रिया नऽआपऽओषधयः सन्तु । ॐ दुर्मित्रियास्तस्मै सन्तु योऽस्मान् द्वेष्टि यञ्च व्वयं द्विष्मः ॥ *यस मन्त्रले प्रणीतापात्रलाई ईशान तर्फ घोप्ट्याइ दिने । यसपछि अग्निको वरिपरि ओछ्याएको कुशलाई ओछ्याएकै क्रमले झिकीघिउमा चोबेर तलको मन्त्रले आगोमा होमीदिने ॥*

ॐ देवा गातुविदो गातुं व्वित्त्वा गातुमित । मनसस्पतऽइमन्देव यज्ञं स्वाहा व्वाते धाः स्वाहा ॥

महाबलि:

ततो आचार्य माषतण्डुलाद्यन्नकुङ्कुमादिगन्धरक्तपुष्पादियुतं सदीपं सवस्त्रं सदक्षिणं सजलं बलिं क्षेत्रपालाय दद्यात् तत्र मन्त्रः ।

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

(क्षेत्रपालको लागि मास, चामल, अन्न, कुमकुम, चन्दन रातो फूल बलेको दियो, दक्षिणा, जल राखी पूजा गर्ने):-

ॐ क्षेत्रपालाय भूतप्रेत पिशाच राक्षसशाकिनीडाकिनी वेतालादिपरिवारयुताय इमं बलिं समर्पयामि, भो भो क्षेत्रपाल, इमं बलिं गृहाण, मम यजमानस्य आयुः कर्ता, क्षेमकर्ता, वरदस्तुष्टिदो भव ॥ *भनि यस मन्त्रले कर्ताको शिरमा घुमाई दोबाटो/चौबाटोमा लगेर फालि दिने । फाल्ने मानिस पाएसम्म शूद्र भएमा उत्तम हुन्छ । यदि ब्राह्मण वा अरु कसैले फाल्न गएमा आएपछि हात पाउ धुने गर्नु । पुरोहित आफै गएमा हात पाउ धोएर आचमन गर्नुपर्छ ।)*

यज्ञान्तगोदानम्– *(यज्ञको अन्तमा गोदान गर्ने)–(संक्षिप्त)*

कर्ता अग्निको पश्चिम दिशामा बसी पूर्वफर्कने:–

गाई सम्झेर दुना/बोहोतामा रुपैया राखि गाईलाई ३ पटक पूजा गर्ने र ब्राह्मणले तलको मन्त्र पढ्ने :

ॐ नमो गोभ्यः श्रीमतीभ्यः सौरभेयीभ्य एव च । नमो ब्रह्मसुताभ्यश्च पवित्राभ्यो नमो नमः । ॐ इरावती धेनुमतीहि भूतꣳसूयवसिनी मनवे दशस्या । व्यस्कभ्ना रोदसी व्विष्णवे ते दाधर्थप्यृथिवीमभितो मयूखैः स्वाहा ॥

ब्राह्मणलाई ३ पटक पूजागर्ने:–

ॐ आकृष्णेन रजसा वर्त्तमानो निवेशयन्नमृतं मर्त्त्यञ्च । हिरण्ययेन सविता रथेना देवो याति भुवनानि पश्यन् । (यर्जु. ३४।३१) *(ब्राह्मणलाई तीनपटक पूजागर्ने)*

तलको मन्त्रले तर्पण दिने–

ॐ मनोंमेतर्पयत, वाचम्मेतर्पयत, प्राणम्मेतर्पयत, चक्षुर्मेतर्पयत, श्रोत्रम्मेतर्पयतात्मानंमेतर्पयत, प्रजां मे तर्पयत पशून्मे तर्पयेत, गणान्मे तर्पयत ॐ गणा मे मा वितृषन् ॥

कर्ताले जलसहित कुशका तीनटुक्रा जौ, तिल र जललिएर दुना वा बोहोतालाई छोड्राख्ने र ब्राह्मणले गोदान संकल्प भन्ने–

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

हरिः ॐ तत्सत् ३ः ॐ विष्णुः ३ इत्यादि देशकालौ स्मृत्वा अमुक गोत्रः, अमुक शर्मा अहं मम इह जन्मनि कायिक, वाचिक, मानसिक कृतकर्म दोषनिरासद्वारा त्रिविध तापोऽपशमनार्थ यथालब्धोपचारैः कृतस्य पूजनहवनकर्मणः यथोक्त फलप्राप्तिपूर्वक अमुकदेवता प्रीतये इमां गां रुद्रदेवतां तत्प्रत्याम्नायीभूतं द्रव्यं रजतं चन्द्रदैवतं, ताम्रं सूर्यदैवतम् यथा नामगोत्राय शर्मणे ब्राह्मणाय इदं यज्ञान्त गोदानत्वेन तुभ्यं अहं संप्रददे ॥ *(भनी ब्राह्मणलाई कुशको टुक्रा हातमा राखि दिने)*

फूलअक्षता लिएर गाईको प्रार्थना गर्ने–

ॐ कपिले सर्वदेवानां पूजनीयासि रोहिणि । सर्वदेवमयी यस्मात् तस्मात् शान्तिं प्रयच्छ मे ॥ ॐ गावो ममाग्रतः सन्तु गावो मे सन्तु पृष्ठतः गावो मे हृदये सन्तु गवां मध्ये वसाम्यहम् ॥ (यसपछि यजमानलाई जलले सेचन गरिदिनुपर्छ।

अब आफूले अर्पण गरेको पैसालाई भुइँमा राखी फूलअक्षताले पूजा गर्नेः

ॐ स्वर्ण धर्मः स्वाहा स्वर्णार्कः स्वाहा स्वर्ण शुक्रः स्वाहा स्वर्ण ज्योतिः स्वाहा स्वर्ण सूर्य स्वाहा ॥ *भनी पूजा गर्ने।*

त्यसपछि कुशको टुक्रा लिएर संकल्प गरिएको पैसालाई हातमा उचाल्ने–

ॐ अद्यकृतैतत् गोदानप्रतिष्ठासाङ्गतासिद्ध्यर्थं इमां दक्षिणां यथा नामगोत्राय शर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे ॥

अब ब्राह्मणले **ॐ स्वस्ति इति प्रतिवचनम्** *भनी गोदान प्रतिष्ठा लिनू।*

जलले प्रदक्षिणा गर्दै मन्त्र भन्ने–

ॐ यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च । तानि सर्वाणि नश्यन्तु प्रदक्षिणः पदेपदे ॥

ब्राह्मणले तीन्टुक्रा कुशलिई जलले अभिषेक गारिदिने–

ॐ कोदात्कस्मा ऽअदात्कामोदात्कामायादात् । कामो दाता कामः प्रतिग्रहीता कामैतत्ते। *भनी ब्राह्मणले लिने तलको मन्त्रले स्वस्तिवाचन गर्ने–*

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ द्यौः शान्तिरन्तरिक्षॐ शान्तिः पृथिविशान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः । वनस्पतयः शान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्मशान्तिः सर्वॐशान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि ॥ सुशान्तिर्भवतु ॥

भूयसीदक्षिणा• : *(विसर्जन गर्नका लागि भूयसीदक्षिणा लिई तलको मन्त्र पढ्ने)*

ॐ हिरण्यगर्भगर्भस्थं हेमबीजं विभावसो । अनन्तपुण्य-फलदमतः शान्तिं प्रयच्छ मे ॥

अब कर्मपात्रको पानी हातमा लिने र दक्षिणालाई उचाल्ने र ब्राह्मणले तलको सङ्कल्प भन्ने :

ॐ पूर्व संकल्पमुच्चार्य (अमुक) गोत्रः (अमुक) शर्माहं कृतस्यामुककर्मणे अमुकदेवताप्रीतये कृतस्य देवतापूजनहवनादिकर्मणः न्यूनातिरिक्ततापरिपूर्तिपूर्वकं यथोक्त फलप्राप्त्यर्थमिदं दक्षिणाद्रव्यममुकदैवतं नानानाम गोत्रेभ्यो नानानामशर्मभ्यो ब्राह्मणेभ्यो दीनानाथेभ्यश्च यथायोग्यभागं विभज्य यथाकाले दातुमहमुत्सृजे ॥ *भनी राख्ने ॥*

सिधा (सिद्धान्न)*° *दान विधि*:- *(अमान्न) *सिधा दान गर्ने भएमा सिधादानलाई पूजागर्ने र कुश, जौ, तिल पानी लिई छुने र सामान्य सङ्कल्प भन्ने ।*

ॐ तत्सद्विष्णुरित्यादि पूर्व संकल्पमुच्चार्य (अमुक) गोत्रः (अमुक) शर्माहं कृतस्यामुककर्मणे .... भनी दान गर्ने ।

मेधाकरणम्-

(अब मेधा गर्न जौ, तिल, कुश पानी हातमा लिने र सङ्कल्प लिने-

ॐ अद्येय इत्यादि कृतस्य अमुक अमुक भूतहोमादि कर्मणः परिपूर्णता सिद्ध्यर्थ मेधाकरणार्थं होम करिष्ये ॥

• *पूजायज्ञ आदिको समाप्तिमा ब्राह्मणहरु र कन्यालाई दिइने दक्षिणा नै भूयसीदक्षिणा हो । (सं. ने.बृ. शब्दकोश १२१)*

° *सिधा (अमान्न)- विशेष पर्वमा ब्राह्मणलाई दान दिइने दाल, चामल, आदि काँचो अन्न -ने. सं. बृ. शब्दकोश पृ. १३४८ ।*

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

सुरोमा नरिवल, सुपारी, फल, चन्दन फूल र वस्त्र समेत राखेर लिने घिउको धारा लगाउदै प्रज्ज्वलित अग्निमा आहुति दिनुः–

ॐ सदसस्पतिमद्भुतं प्रियमिन्द्रस्य काम्यम्। सनिं मेधामयासिषᳪ स्वाहा॥

ॐ यां मेधां देवगणाः पितरश्चोपासते। तया मामद्य मेधयाग्ने मेधाविनं कुरु स्वाहा॥

ॐ मेधां मे वरुणो ददातु मेधामग्निः प्रजापतिः। मेधामिन्द्रश्च वायुश्च मेधां धाता ददातु मे स्वाहा॥

ॐ आकूतिमग्निं प्रयुजᳪस्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजᳪ स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजᳪस्वाहा वाचो विधृतिमग्निं प्रयुजᳪ स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्नये वैश्वानराय स्वाहा॥

ॐ सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त ऋषयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त योनीरापृणस्व घृतेन स्वाहा॥

ॐ पूर्णादर्वि परापत सुपूर्णा पुनरापत । व्वस्नेव व्विक्रीणावहाऽइषमूर्ज्जᳪ शतक्रतो॥

ॐ इदं मे ब्रह्म च क्षत्रं चोभे श्रियमश्नुताम्। मयि देवा दधतु श्रियमुत्तमां तस्यै ते स्वाहा॥ भनि अग्निमा हालि दिने॥

उपजेवन हवन गर्ने– *(कर्ताले मात्र चरु लिएर हवन गर्ने)*

ॐ एधोस्येधिषीमहि समिदसि तेजोसि तेजो मयि धेहि। समाववर्ति पृथिवी समुषाः समु सूर्यः। समु विश्वमिदं जगत्। वैश्वानरज्योतिर्भूयासं विभून् कामान् व्यश्नवै ·भूः स्वाहा॥ भनि अग्निमा चढाई दिने।

शेषचरुहोमः *अब कर्तालगायत सपरिवार, बन्धुवर्गले हातमा चरु, वस्त्र, चन्दन, फलफूल लिने र ब्राह्मणले तलको मन्त्र पढेपछि यज्ञमा होम गरिदिने –*

ॐ अभ्या दधामि समिधमग्ने व्रतपते त्वयि। व्रतञ्च श्रद्धां चोपैमीन्धे त्वा दीक्षितो अहम्॥ ॐ यत्र ब्रह्म च क्षत्रं च सम्यञ्चौ

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

चरतः सह। तँल्लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र देवाः सहाग्निना। ॐ यत्रेन्द्रश्च वायुश्च सम्यञ्चौ चरतः सह। तँल्लोकं पुण्यं प्रज्ञेषं यत्र सेदिर्न विद्यते स्वाहा॥ *अब अग्निमा चढाइ दिने।*

अब सुरोले तिलक भष्म अलिकति लिएर बाकी रहेको घिउमा पिध्ने र छोएर तलको मन्त्र पढ्ने–

ॐ अग्नये गायत्राय त्रिवृते राथन्तरायाष्टकपालऽ इन्द्राय त्रैष्टुभाय पञ्चदशाय बार्हतायैकादशकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्यो जागतेभ्यः सप्तदशेभ्यो वैरूपेभ्यो द्वादशकपालो मित्रावरुणाभ्यामानुष्टुभाभ्यामेकविँशाभ्यां वैराजाभ्यांपयस्या बृहस्पतये पाङ्क्ताय त्रिणवाय शाक्वराय चरुः सवित्रऽ औष्णिहाय त्रयस्त्रिँशाय रैवताय द्वादशकपालः प्राजापत्यश्चरुरदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालोनुमत्याऽ अष्टकपालः॥

अब तलको मन्त्र पढी यजमान(कर्ता)लाई तिलक लगाइदिनेः–

ॐ त्र्यायुषञ्जमदग्नेः। इति ललाटे। *निधारमा लगाइदिने।* ॐ कश्यपस्य त्र्यायुषम्। इति ग्रीवायाम् *(घाँटीमा लगाइदिने।)* ॐ यद्देवेषु त्र्यायुषम्। *दाहिने हातको कुममा लगाइदिने।* ॐ तन्नोऽअस्तु त्र्यायुषम् *भनि हृदयमा लगाइदिने॥*

घृतच्छाया निरीक्षण गर्ने- *अब यजमानले घृतछायाँमा निरीक्षण गरेर ब्राह्मणलाई दिँदा निम्नक्रम पुऱ्याउनुपर्छ।*

चाँदीको भाँडो, काँशको भाँडो, तामाको भाँडो जुनमा बनाए पनि हुन्छ। यसमा घिउ दूवो, सुनको प्रतिमा र पैसा हालेर तलको मन्त्र पढी घिउको छायाँ हेर्नेः

ॐ तेजोसि शुक्रममृतमायुष्पाऽ आयुर्मे पाहि। देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यामाददे॥ ॐ ध्रुवासि ध्रुवोयं यजमानोस्मिन्नायतने प्रजया पशुभिर्भूयात्। घृतेन द्यावापृथिवी पूर्येथामिन्द्रस्य छदिरसि विश्वजनस्य छाया॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

अब घिउलाई छोएर तलको मन्त्र पढ्ने :

ॐ अलक्ष्मीर्यच्च दौस्थ्यं मे सर्वगात्रेष्ववस्थितम् । तत्सर्वं शमयाज्य त्वं लक्ष्मीं पुष्टिं च वर्धय ॥ ॐ आज्यं तेजः समुद्दिष्टमाज्यं पापहरं शुभम् । आज्यं सुराणामाहारमाज्ये लोकाः प्रतिष्ठिताः ॥ ॐ नभोऽन्तरिक्षं दिव्यं वा यन्मे किल्विषमागतम् । सर्वं तदाज्यसंस्पर्शात् प्रणाशमुपगच्छतु ॥

अब चोखो ठाउँको दूबो लिई तलको मन्त्र पढ्दै चलाउने:-

ॐ काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्ती परुषः परुषस्परि । एवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन च ॥ ॐ या क्षीरसागरोत्पन्ना दूर्वा पीयूषसम्भवा । तत्संस्पर्शनमात्रेण ह्यायुर्वृद्धिर्यशोबलम् ॥

अब कुश तिल जल लिई आज्यपात्र (घिउ)लाई लिई सङ्कल्प पढ्ने:-

ॐ अद्येत्यादि मम दुःस्वप्नदुर्निमित्तादिसर्वारिष्टोपशमन पूर्वकमसमानतेजः प्रज्ञाशौर्य यशोबलायुर्लक्ष्मीपुष्टिवर्धनार्थमिद-माज्यं मृत्युञ्जयदैवतं (रौप्यं ताम्रं वा) **कांस्यपात्रं चन्द्रदैवतं सुवर्णमग्निदैवतं** (अमुक) **गोत्राय** (अमुक) **शर्मणे ब्राह्मणाय तुभ्यमहं संप्रददे ॥** भनेर ब्राह्मणलाई दिने र हात जोडी प्रार्थना गर्ने ।

अब प्रार्थना गर्ने :-

ॐ कामधेनु समुद्भूतं देवानामुत्तमं हविः । आयुर्वृद्धिकरं दातृ राज्यं पातु सदैव माम् । ॐ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम् । ऊर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् ।

अब निराजन आरती गर्ने :

कर्ताले आफ्ना बन्धुवर्गसहित यानिकानी० गर्दै यज्ञको परिक्रममा गर्नु:)

ॐ यानि कानि च पापानि जन्मान्तरकृतानि च । तानि तानि प्रणश्यन्तु प्रदक्षिणः पदेपदे ॥ *(जन्मजन्मान्तरमा गरिएका जुनसुकै पापहरू भए पनि । प्रदक्षिणाको पाउपाउमा सबै पापहरु नासिऊन् ।)*

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri Funding:

अर्घ विमुक्त गर्ने- *(यज्ञमा अर्घ निवेदन गर्ने)*-

कुन देवताको आवाहन थियो त्यहीं माथि अर्घ घोप्ट्याई पूजागर्ने र अर्घ उठाई पहिलाको ठाउँमा राखी वींड भएको केरा राखी पानी भरी त्यही पूजागर्ने-

ॐ स जातो गर्भो असि रोदस्योरग्ने चारुर्विभृतऽ ओषधीषु। चित्रः शिशुः परि तमाᳬंस्यक्तून्प्र मातृभ्यो अधि कनिक्रदद्गाः ॥

विशेषाअर्घ दद्यात्- ॐ जातो दैत्यवाधार्थाय देवानां पालनाय च । तस्मै देवाय सत्याय सगुणाय महात्मने । व्यक्ताव्यक्तस्वरुपाय हृषीकपतये नमः ॥ गृहाणार्घ्यं मयदा दत्तं रमया सहित प्रभो ॥

क्षमापनम्- ॐ त्राहि मां सर्वग श्रीश हरे संसारसागरात् । पुष्कराक्ष निमग्नोऽहं मायाविज्ञानमत्सरात् ॥ त्राहि मां देवदेवेश त्वत्तो नास्तीह रक्षिता ॥

इत्यर्घ्यं निवेद्य शङ्खजलं निवेदयेत्- ॐ यद्दत्तं भक्तिमात्रेण पत्रं पुष्पं फलं जलम् । निवेददितं च नैवेद्यं गृहाण चानुकम्पया ॥ मन्त्रहीनं क्रियाहीनं विधिहीनं सुरेश्वर । यत्पूजितं मया देव परिपूर्णं तदस्तु मे ॥ साधु वासाधु वा कर्म यद्यदाचरितं मया । तत्सर्वं क्षम्यतां देव गृहाण परमेश्वर ॥ इत्यर्घ्यं पराङ्मुखं कृत्वा- ॐ अर्घ्यपात्राय नमः । ॐ शङ्खपात्राय नमः ।

कर्ताले ब्रह्मलाई उठाईदिने र फूल अक्षता चढाई विसर्जन गर्न तलको मन्त्र पढ्ने :-

ॐ उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पते देवयन्तस्त्वेमहे। उप प्र यन्तु मरुतः सुदानवऽ इन्द्र प्राशूर्भवा सचा॥ ॐ यान्तु देवगणाः सर्वे पूजामादाय पार्थिवीम् । इष्टकामप्रसिद्ध्यर्थं पुनरागमनाय च । ॐ गच्छ गच्छ सुरश्रेष्ठ स्वस्थानं परमेश्वर । यत्र ब्रह्मादयो देवास्तत्र गच्छ हुताशन ॥ ॐ आवाहनं न जानामि न जानामि

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

विसर्जनम् । पूजां चैव नजानामि क्षमस्व परमेश्वर ॥ *भनी फूल अक्षता चढाईदिने ।*

अभिषेक मन्त्रः-

(अब स्थापित गरिएका कलशको जल लिएर यजमानहरुलाई तलको मन्त्र पढ्दै मंगल अभिषेक गरिदिनु । पहिले पौराणिक मन्त्र पढ्नु र पछि वैदिक मन्त्रहरु पढ्नु ॥

ॐ सुरास्त्वामभिषिञ्चन्तु ब्रह्मविष्णुमहेश्वरा ।
वासुदेवो जगन्नाथ स्तथा सङ्कर्षणे विभुः ॥ १॥
प्रद्युम्नश्चानिरुद्धश्च भवन्तु विजयाय ते ।
आखण्डलोऽग्निर्भगवान् यमो वै निर्ऋतिस्तथा ॥२॥
वरुणः पवनश्चैव धनाध्यक्षस्तथा शिवः ।
ब्रह्मणा सहितः शेषो दिक्पालाः पान्तु ते सदा ॥३॥
कीर्तिर्लक्ष्मीर्धृतिर्मेधा पुष्टिः श्रद्धा क्रिया मतिः ।
बुद्धिर्लज्जा वपुः शान्तिस्तुष्टिः कान्तिश्च मातरः ॥४॥
पञ्चदेवाश्च योगाश्च करणानि च वासशः ।
एतास्त्वामभिषिञ्चन्तु राहुः केतुश्च तर्पिताः ॥५॥
देवदानवगन्धर्वा यक्षराक्षसपन्नगाः ।
ऋषयो मनवो गावो देवमातर एव च ॥६॥
देवपत्न्यो द्रुमा नागा दैत्याश्चाप्सरसो गणाः ।
अस्त्राणि सर्वशस्त्राणि राजानो वाहनानि च ॥७॥
औषधानि च रत्नानि कालस्यावयवाश्च ये ।
सरितः सागराः शैलास्तीर्थानि जलदा नदाः ॥८॥
विश्वब्रह्माण्डदेवाश्च सलोकाः सचराचराः ।
एते त्वामभिषिञ्चन्तु सर्वकामार्थसिद्धये ॥९॥

अब वैदिक मन्त्रहरु

ॐ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याम् । अश्विनोर्भैषज्येन तेजसे ब्रह्मवर्चसायाभिषिञ्चामि सरस्वत्यै भैषज्येन वीर्यायान्नाद्यायाभिषिञ्चामीन्द्रस्ये-न्द्रियेणे बलाय श्रियै यशसेभिषिञ्चामि ॥

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding:

ॐ कोसि कतमोसि कस्मै त्वा काय त्वा। सुश्लोक सुमङ्गल सत्यराजन्॥ शिरो मे श्रीर्यशो मुखं त्विषिः केशाश्च श्मश्रूणि। राजा मे प्राणो अमृतꣳ सम्राट् चक्षुर्विराट् श्रोत्रम्॥

ॐ जिह्वा मे भद्रं वाङ्महो मनो मन्युः स्वराड् भामः। मोदाः प्रमोदाऽ अङ्गुलीरङ्गानि मित्रं मे सहः॥

ॐ बाहू मे बलमिन्द्रियꣳ हस्तौ मे कर्म वीर्यम्। आत्मा क्षत्रमुरो मम॥

ॐ पृष्टीर्मे राष्ट्रमुदरमꣳसौ ग्रीवाश्च श्रोणी। ऊरू अरत्नी जानुनी विशो मेङ्गानि सर्वतः॥

ॐ नाभिर्मे चित्तं विज्ञानं पायुर्मेपचितिर्भसत्। आनन्दनन्दावाण्डौ मे भगः सौभाग्यं पसः। जङ्घाभ्यां पद्भ्यां धर्मोस्मि विशि राजा प्रतिष्ठितः॥

ॐ प्रति क्षत्रे प्रति तिष्ठामि राष्ट्रे प्रत्येश्वेषु प्रति तिष्ठामि गोषु। प्रत्यङ्गेषु प्रति तिष्ठाम्यात्मन् प्रति प्राणेषु प्रति तिष्ठामि पुष्टे प्रति द्यावापृथिव्योः प्रति तिष्ठामि यज्ञे॥

ॐ त्रया देवाऽ एकादश त्रयस्त्रिꣳ शाः सुराधसः। बृहस्पतिपुरोहिता देवस्य सवितुः सवे। देवा देवैरवन्तु मा॥

ॐ प्रथमा द्वितीयैर्द्वितीयास्तृतीयैस्तृतीयाः सत्येन सत्यं यज्ञेन यज्ञो यजुर्भिर्यजूꣳ षि सामभिः सामान्यृग्भिर्ऋचः पुरोनुवाक्याभिः पुरोनुवाक्या याज्याभिर्याज्या वषट्कारैर्वषट्काराऽ आहुतिभिराहुतयो मे कामान्त्समर्धयन्तु भूः स्वाहा॥

ॐ द्यौः शान्तिरन्तरिक्षꣳ शान्तिः पृथिवी शान्तिरापः शान्तिरोषधयः शान्तिः। वनस्पतयः शान्तिर्विश्वेदेवाः शान्तिर्ब्रह्म शान्तिः सर्वꣳ शान्तिः शान्तिरेव शान्तिः सा मा शान्तिरेधि॥ (शु.य. ३६/१७)

ॐ तच्चक्षुर्देवहितं पुरस्ताच्छुक्रमुच्चरत्। पश्येम शरदः शतं जीवेम शरदः शतꣳ शृणुयाम शरदः शतं प्र ब्रवाम शरदः शतमदीनाः स्याम शरदः शतं भूयश्च शरदः शतात्॥ (शु.य. ३६/२४)

ॐ स्वस्ति नऽ इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः।

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

स्वस्ति नस्ताक्ष्यो अरिष्टनेमिः स्वस्ति नो बृहस्पतर्दधातु ॥ (शु.य. २५/१९)

ॐ विश्वानि देव सवितर्दुरितानि परा सुव। यद्भद्रं तन्नऽ आ सुव ॥ (शु. य. ३०/३)

ॐ यथेमां वाचं कल्याणी मावदानि जनेभ्यः। ब्रह्मराजन्याभ्याᳫं शूद्राय चार्याय च स्वाय चारणाय च। प्रियो देवानां दक्षिणायै दातुरिह भूयासमयं मे कामः समृध्यतामुप मादो नमतु ॥ (शु.य. २६/२)

प्रसादग्रहणम्:(पाति पद्ने):– *अब फूलप्रसाद टीका हातमा लिइ अभिमन्त्रण गर्ने)–*

ॐ आ ब्रह्मन् ब्राह्मणो ब्रह्मवर्चसी जायतामा राष्ट्रे राजन्यः शूरऽ इषव्योतिव्याधी महारथो जायतां दोग्ध्री धेनुर्वोढानड्वानाशुः सप्तिः पुरन्धिर्योषा जिष्णू रथेष्ठाः सभेयो युवास्य यजमानस्य वीरो जायतां निकामे निकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलवत्यो नऽ ओषधयः पच्यन्तां योगक्षेमो नः कल्पताम् ॥ (यजु. २२/२२)

ॐ दीर्घायुस्तऽ ओषधे खनिता यस्मै च त्वा खनाम्यहम्। अथो त्वं दीर्घायुर्भूत्वा शतवल्शा व्विरोहतात् ॥ (यजु. १२/१००)

ॐ पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः समिन्धतां पुनर्ब्रह्माणो वसुनीथ यज्ञैः। घृतेन त्वं तन्वं वर्धयस्व सत्याः सन्तु यजमानस्य कामाः ॥ (यजु. १२/४४)

ॐ मनसः काममाकूतिं वाचः सत्यमशीय। पशूनाᳫं रूपमन्नस्य रसो यशः श्रीः श्रयतां मयि स्वाहा ॥(यजु. ३९/४)

ॐ आयुष्यं वर्चस्यᳫं रायस्पोषमौद्भिदम्। इदᳫं हिरण्यं वर्चस्वज्जैत्रायाविशतादु माम् ॥ (यजु. ३४/५०)

ॐ न तद्रक्षाᳫंसि न पिशाचास्तरन्ति देवानामोजः प्रथमजᳫं ह्येतत्। यो बिभर्ति दाक्षायणᳫं हिरण्यᳫं स देवेषु कृणुते दीर्घमायुः स मनुष्येषु कृणुते दीर्घमायुः ॥ (यजु. ३४/५१)

यी मन्त्रले अक्षताहरु कुलदेवता पितृदेवता र स्थानीय देवतालाई चढाई कर्तालाई धुप बत्ती गराउने।

अब कायन बाचा गर्ने–

ॐ कायेन वाचा मनसेन्द्रियैर्वा बुद्ध्यात्मना वा प्रकृतिस्वभावात्। करोमि यद्यत्सकलं परस्मै नारायणायेति

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

समर्पयेतत् ॥ *भनि छोडिदिने गर्नु।*

अब भगवान् अच्युतलाई संझेर नमस्कार गर्नेः-

ॐ यस्य स्मृत्या च नामोक्त्या तपोयज्ञक्रियादिषु । न्यूनं सम्पूर्णतां याति सद्यो वन्दे तमच्युतम् ॥ ॐ प्रमादात्कुर्वतां कर्म प्रच्यवेताध्वरेषु च । स्मरणादेव तद्विष्णोः सम्पूर्णं स्यादिति श्रुतिः ॥ ॐ अच्युताय नमः ३ *पटक भनी नमस्कार गर्ने।*

तलको मन्त्रले जुम्लाहात गर्ने-

ॐ चतुर्भिश्च चतुर्भिश्च द्वाभ्यां पञ्चभिरेव च । हूयते च पुनर्द्वाभ्यां स मेविष्णुः प्रसीदतु ॥ ॐ विष्णवे नमः ३ ॥ यत्कृतं कर्मतन्यू नातिरिक्तं भगवद्वचनात् सर्वं परिपूर्णमस्तु ॥ ॐ अस्तुपरिपूर्णम् ॥

तिलककरणम्: *(तिलक लगाउदा भन्ने मन्त्र)-*

ॐ त्र्यायुषञ्जमदग्नेः । इति ललाटे *(निधारमा लगाउने)।* **ॐ कश्यपस्य त्र्यायुषम् । इति ग्रीवायाम्** *(घाँटीमा लगाइदिने ।)* **ॐ यद्देवेषु त्र्यायुषम् ।** *दाहिने हातको कुममा लगाइदिने।* **ॐ तन्नोऽअस्तु त्र्यायुषम्** *भनि हृदयमा लगाइदिने ॥*

टीकाग्रहण आशिर्वाद मन्त्र-

ॐ स्वस्तिस्तुते कुशलमस्तु चिरायुरस्तु । गोवाजि-हस्तिधनधान्यरस्तु ॥ ऐश्वर्यमस्तु विजयस्तु रिपुक्षयस्तुः । सन्तानवृद्धिःसहितंहरिभक्तिरस्तु ॥ निवसतु तव गृहे निश्चला सिन्धुपुत्री । प्रविसतु भुजदण्डे कालिका वैरी हन्ती ॥

ॐ श्रीर्वर्चस्व मायुष्यमारोग्यमाविद्यात्पवमानं महीपते । धनं धान्यं पशुं बहुपुत्रलाभं शतसंवत्सरं दीर्घमायुः ॥ मन्त्रार्थः सफलाः सन्तु पूर्णाः सन्तु मनोरथाः । शत्रूणां बुद्धिनाशोऽस्तु मित्राणामुदय-स्तव ॥

लक्ष्मीस्ते पङ्कजाक्षी निवसतु भवने भारती कण्ठदेशे, वर्धन्तां बन्धुवर्गाः सकलरिपुगणा यान्तु पातालमूलम् । देशे देशे च कीर्तिः

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

प्रभवतु भवतां कुन्दपूर्णेन्दुशुभ्रा । जीव त्वं पुत्रपौत्रैः सकलगुण युतैर्भोक्षसे राजलक्ष्मीः ॥ शुभमस्तु, कल्याणंमस्तु ॥

रक्षाबन्धनम्: *(अब रक्षाबन्धन गर्दै तलको मन्त्र पढ्ने)–*

ॐ येनबद्धो बलीराजा दानवेन्द्रो महाबलः । तेन त्वां प्रतिबध्नामि रक्षे मा चल मा चल । ॐ त्वां यविष्ठ्य दाशुषो नॄँः पाहि श्रृणुधि गिरः । रक्षा तोकमुतत्क्मना ॥

त्यसपछि यजमान (कर्ता)ले मण्डपका सामग्रीहरु ब्राह्मणलाई सुम्पिनु र जलले उत्सर्ग गर्ने :-

अब ब्राह्मणहरुलाई मेरो कर्म पूर्ण भयो भनेर सोध्ने र पूर्ण भयो भनेपछि प्रसादहरु बन्धुवर्गहरुलाई ग्रहण गराउने तृप्ति हुनेगरी भोजन गराउने ।

॥ इति अग्निस्थापनविधि समाप्त ॥

शण्डामर्कहोम विधि[1]

(नामकरण संस्कारका लागि)

नामकरण (न्वारन) गर्दा चतुस्वस्ति पुगेपछि यस हवन गर्नुपर्छ । शण्डमर्क होममा नाम सुनाउने काम सकिएपछि चामलको कनिका र सरस्यूँ भलायो र बेलको काँढा मिसाई शण्डामर्क आलिखन यी दुई मन्त्रले जन्मदिनदेखि दशदिनसम्मको प्रत्येक दिनको दुई आहुतीका दरले २० आहुति सम्म हवन गर्नु । प्रथम आहुति विनियोग सहित मन्त्र पढेर दिनु र त्यसपछि दोस्रो आहुतिमा पनि विनियोग र मन्त्र पढेर दुईपटक हवन गर्नु । यसमा घिउ पनि हवन गर्नुपर्छ ।

ॐ शण्डामर्क इति प्रजापतिऋषिरनुष्टुपछन्दः शण्डामर्कदेवता फलीकरणमिश्रसर्षपहोमे विनियोगः ।

ॐ शण्डामर्कउपवीर शौण्डिकेय उलूखलः मलिम्लुचो द्रोणासश्च्यवनोनस्यतादितः स्वाहा ॥ इदं शण्डामर्काय उपवीराय शौण्डिकेयाय उलूखलाय मलिम्लुचाय द्रोणेभ्यश्च्यवनाय न मम ॥ *भनी प्रथम पटक हवन गर्ने ।*

---

[1] *शण्ड र मर्क नामगरेका दैत्यका गुरु (शुक्राचार्यका पुत्र)लाई शण्डामर्क भनिन्छ ।* (स्रोत: संस्कृत शब्दकोश)

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

फेरि :-

ॐ आलिखन्निति प्रजापतिर्ऋषिरनुष्टुपछन्दः आलि-खतादेवता फलीकरणमिश्रसर्षपहोमे विनियोगः। ॐ आलिखन्ननिमिषः किंवदन्त उपश्रुतिः हर्यक्षः कुम्भी शत्रुः पात्रमाणिर्नृमणिर्हन्त्रीमुखः सर्षपारुणिच्यवनो नश्यतादितः स्वाहा ॥ इदमालिखतेऽनिमिषाय किंवदद्भ्य उपश्रुतये हर्यक्षाय कुम्भीशत्रवे पात्रपाणये नृमणये हन्त्री-मुखाय सर्षपारुणाय च्यवनाय न मम इति ॥

॥ इति शण्डामर्क हवनम् ॥

अथ श्रीनारायणकवच *(श्रीमद्भागवत स्कन्ध ६, अ. ८ बाट)*

॥ राजोवाच ॥

यया गुप्तः सहस्राक्षः सवाहान् रिपुसैनिकान्।
क्रीडन्निव विनिर्जित्य त्रिलोक्या बुभुजे श्रियम् ॥१॥
भगवंस्तन्माख्याहि वर्म नारायणात्मकम्।
यथाऽऽततायिनः शत्रून् येन गुप्तोऽजयन्मृधे ॥२॥

॥ श्रीशुक उवाच ॥

वृतः पुरोहितस्त्वाष्ट्रो महेन्द्रायानुपृच्छते।
नारायणाख्यं वर्माह तदिहैकमनाः श्रृणु ॥३॥

॥ विश्वरुप उवाच ॥

धौताङ्घ्रिपाणिराचम्य सपवित्र उदङ्मुखः।
कृतस्वाङ्गकरन्यासो मन्त्राभ्यां वाग्यतः शुचि ॥४॥
नारायणमयं वर्म संनह्येद् भया आगते।
पादयोर्जानुनोरुर्वोरुदरे हृद्यथोरसि ॥५॥
मुखे शिरस्यानुपूर्व्यादोङ्कारादीनि विन्यसेत्।
ॐ नमो नारायणायेति विपर्ययमथापि वा ॥ ६॥
करन्यासं ततः कुर्याद् द्वादशाक्षरविद्यया।
प्रणवादियकारान्तमङ्गुल्यङगुष्ठपर्वसु ॥७॥
न्यसेद्धृदय ओङ्कारं विकारमनु मूर्धनि।
षकार) तु भ्रुवोर्मध्ये णकारं शिखया दिशेत् ॥८॥
वेकारं नेत्रयोर्युञ्ज्यान्नकारं सर्वसन्धिषु।
मकारमस्त्रमुद्दिश्य मन्त्रमूर्तिर्भवेद् बुधः ॥९॥
सविसर्गं फडन्तं तत् सर्वदिक्षु विनिर्दिशेत्।

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

ॐ विष्णवे नम इति ॥१०॥

आत्मानं परमं ध्यायेद् ध्येयं षट्शक्तिभिर्युतम् ।
विद्यातेजस्तपोमूर्तिमिमं मन्त्रमुदाहरेत् ॥११॥
ॐ हरिर्विदध्यान्मम सर्वरक्षां न्यस्ताङ्घ्रिपद्मः पतगेन्द्रपृष्ठे ।
दरारिचर्मासिगदेषुचाप पशान् दधानोऽष्टगुणोऽष्टबाहुः ॥१२॥
जलेषु मां रक्षतु मत्स्यमूर्ति यादोगणेभ्यो वरुणस्य पाशात् ।
स्थलेषु मायावटुवामनोऽव्यात् त्रिविक्रमः खेऽवतु विश्वरुपः ॥१३॥
दुर्गेष्वटव्याजिमुखादिषु प्रभुः पायान्नृसिंहोऽसुरयूथपारिः ।
विमुञ्चतो यस्य महाट्टहासं दिशो विनेदुर्न्यपतंश्च गर्भाः ॥१४॥
रक्षत्वसौ माध्वनि यज्ञकल्पः स्वदंष्ट्रयोन्नीतधरो वाराहः ।
रामोऽद्रिकूटेष्वथ विप्रवासे सलक्ष्मणोऽव्याद् भरताग्रजोऽस्मान् ॥१५॥
मामुग्रधर्मादखिलात् प्रमादान्नारायणः पातु नरश्च हासात् ।
दत्तस्त्वयोगादथ योगनाथः पायाद् गुणेशः कपिलः कर्मबन्धात् ॥१६॥
सनत्कुमारोऽवतु कामदेवाद्धयशीर्षा मां पथि देवहेलनात् ।
देवर्षिवर्यः पुरुषार्चनान्तरात् कूर्मो हरिर्मां निरयादशेषात् ॥१७॥
धन्वन्तरिर्भगवान् पात्वपथ्याद् द्वन्द्वाद् भयादृषभो निर्जितात्मा ।
यज्ञश्च लोकादवताज्जनान्ताद् बलो गणात् क्रोधवशादहीन्द्रः ॥१८॥
द्वैपायनो भगवानप्रबोधाद् बुद्धस्तु पाखण्डगणात् प्रमादात् ।
कल्किः कलेः कालमलात् प्रपातु धर्मावनायोरुकृतावतारः ॥१९॥
मां केशवो गदया प्रातरव्याद् गोविन्द आसङ्गवमात्तवेणुः ।
नारायणः प्राह्ण उदात्तशक्तिर्मध्यन्दिने विष्णुररीन्द्रपाणिः ॥२०॥
देवोऽपराह्णे मधुहोग्रधन्वा सायं त्रिधामावतु माधवो माम् ।
दोषे हृषिकेश उतार्धरात्रे निशीथ एकाऽवतु पद्मनाभः ॥२१॥
श्रीवत्सधामापररात्र ईशः प्रत्यूष ईशोऽसिधरो जनार्दनः ।
दामोदरोऽव्यादनुसन्ध्यं प्रभाते विश्वेश्वरो भगवान् कालमूर्तिः ॥२२॥
चक्रं युगान्तनलतिग्मनेमि भ्रमत् समन्ताद् भगवत्प्रयुक्तम् ।
दन्दग्धि दन्दग्ध्यरिसैन्यमाशु कक्षं यथा वातसखो हुताशः ॥२३॥
गदेऽशनिस्पर्शनविस्फुलिङ्गे निष्पिण्ढि निष्पिण्ढ्यजितप्रियासि ।
कुष्माण्डवैनायकयक्षरसो भूतग्रहांश्चूर्णय चूर्णयारीन् ॥२४॥
त्वं यातुधानप्रमथप्रतमातृपिशाचविप्रग्रहघोरदृष्टीन् ।
दरेन्द्र विद्रावय कृष्णपूरितो भीमस्वनोऽरेर्हृदयानि कम्पयन् ॥२५॥
त्वं तिग्मधारासिवरारिसैन्यमीशप्रयुक्तो मम छिन्धि छिन्धि

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

चक्षूंषि चर्मञ्छतचन्द्र छादय द्विषामघोनां हर पापचक्षुषाम् ॥२६॥
यन्नो भयं ग्रहेभ्योऽभूत् केतुभ्यो नृभ्य एव च।
सरीसृपेभ्यो दंष्ट्रिभ्यो भूतेभ्योंऽहोभ्य एव वा ॥२७॥
सर्वाण्येतानि भगवन्नामरुपास्त्रकीर्तनात्।
प्रयान्तु संक्षयं सद्यो ये नः श्रेयःप्रतीपकाः ॥२८॥
गरुडो भगवान् स्तोत्रस्तोभश्छन्दोमयः प्रभुः।
रक्षत्वशेषकृच्छ्रेभ्यो विष्वक्सेनः स्वनामभिः ॥२९॥
सर्वापद्भ्यो हरेर्नामरुपयानायुधानि नः।
बुद्धीन्द्रियमनः प्राणान् पान्तु पार्षदभूषणाः ॥३०॥
यथा हि भगवानेव वस्तुतः सदसच्चयत्।
सयेनानेन नः सर्वे यान्तु नाशमुपद्रवाः ॥३१॥
यथैकात्म्यानुभावानं विकल्परहितः सवयम्।
भूषणायुधलिङ्गाख्य धत्ते शक्तीः स्वमायया:॥३२॥
तनैव सत्यमानेन सर्वज्ञो भगवान् हरिः।
पातु सर्वैः स्वरुपैर्नः सदा सर्वत्र सर्वगः ॥३३॥
विदिक्षु दिक्षूर्ध्वमधः समन्तादन्तर्बहिर्भगवान् नारसिंहः।
प्रहापयँल्लोकभयं स्वनेन स्वतेजसा ग्रस्तसमस्ततेजाः ॥३४॥
मघवन्निदमाख्यातं वर्म नारायणात्मकम्।
विजेष्यस्यञ्जसा येन दंशितोऽसुरयूथपान् ॥३५॥
एतद् धारयमाणस्तु यं यं पश्यति चक्षुषा।
पदा वा संस्पृशेत् सद्यः साध्वसात् स विमुच्यते ॥३६॥
न कुतश्चिद् भयं तस्य विद्यां धारयतो भवेत्।
राजदस्युग्रहादिभ्यो व्याघ्रादिभ्यश्च कर्हिचित् ॥३७॥
इमां विद्यां पुरा कश्चित् कौशिको धारयन् द्विजः।
योगधारणया स्वाङ्गं जहौ स मरुधन्वनि ॥३८॥
तस्योपरि विमानेन गन्धर्वपतिरेकदा।
ययौ चित्ररथ स्त्रीभिर्वृतो यत्र द्विजक्षयः ॥३९॥
गगनान्न्यपतत् सद्यः सविमानो ह्यवाक्शिराः।
स वालखिल्यवचनादस्थीन्यादाय विस्मितः।
प्रास्य प्राचीसरस्वत्यां स्नात्वा धाम स्वयन्वगात् ॥४०॥

॥ श्रीशुक उवाच ॥

य इदं श्रृणुयात् काले यो धारयति चादृतः।

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

तं नमस्यन्ति भूतानि मुच्यते सर्वतो भयात् ॥४१॥
उतां विद्यामधिगतो विश्वरुपाच्छतक्रतुः ।
त्रैलोक्यलक्ष्मीं बुभुजे विनर्जित्य मृधेऽसुरान् ॥४२॥

॥ इति श्रीनारायणकवचं सम्पूर्णम् ॥

नवग्रह र अष्टयोगिनी दान सामग्री

सूर्य ग्रह दान सामग्री (पिंगला दशा)

मणि, गहुँ, सखर, बाच्छा सहितको गाई, कमलको फूल, रातो चन्दन, रातो कपडा, सुन, तामा, केशरी, मुगा, दक्षिणा र जप सङ्ख्या ७००० गर्ने, रत्नमा माणिक्य लगाउने ।

चन्द्र ग्रह दान सामग्री (मंगला दशा)

चामल, सेतो कपडा, सेतो चन्दन, सेतो फूल, चाँदी, चिनी, ध्यू, शंख, मोती, कपुर, दक्षिणा यथासक्दो र ११००० जप गर्ने, रत्नमा मोती लगाउने

मंगल ग्रह दान सामग्री (भ्रामरी दशा)

मुगा, मुसुराको दाल, गहुँ, रातो गोरु, सखर, रातो चन्दन, रातो कपडा, रातो फूल, सुन, तामा, केशरी, कस्तुरी, दक्षिणा यथासक्दो र जप १०,००० गर्ने, रत्नमा- मुगा लगाउने

बुध ग्रह दान सामग्री (भद्रिका दशा)

काँसको कचौरा, हरियो कपडा, हात्तीको दाँत, ध्यू, मुगा, पत्थर, सुन, विभिन्न जातका फूल, कपुर, षट्रसयुक्त भोजन, दक्षिणा र जप संख्या ९००० गर्ने, रत्नमा पन्ना लगाउने ।

वृहस्पति ग्रह दान सामग्री (धान्या दशा)

पहेंलो अन्न, पहेंलो कपडा, पहेंलो फलफूल, सुन, पुष्पराज, हलेदो (बेसार) पुस्तक, सखर, छाता, र भूमि (माटो), दक्षिणा र जप १९००० जप गर्ने, रत्नमा पुष्पराज लगाउने ।

शुक्र ग्रह दान सामग्री (सिद्धा दशा)

सेतो चन्दन, चामल, फूल, विभिन्न रंग भएको कपडा, चाँदी, हिरा, सुन घिउ, दही, घोडा, गाई, सखर, धुप, दक्षिणा यथासक्दो र जप १६००० गर्ने, रत्नमा- हीरा लगाउने ।

शनि ग्रह दान सामग्री (उल्का दशा)

दान गर्ने वस्तुमा- कालो कपडा, फलफूल, गहत, फलाम, कालो गाई, जुत्ता, कस्तुरी, सुन, तिल, मास तेल, दक्षिणा यथासक्दो र जप २३००० गर्ने, रत्न- नीलम लगाउने ।

राहु ग्रह दान सामग्री (संकटा दशा)

दान गर्ने वस्तुमा- सातथरीको अन्न, मास, सुनको नाग, नीलो कपडा,

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri. Funding:

कालो फूल, तिल, तेल, तरवार, फलाम, नाइलो, कम्बल, तामाको थाली र दक्षिणा यथासक्दो, जप सङ्ख्या १८००० गर्ने, रत्न– गोमेद लगाउने।

केतु ग्रह दान सामग्री (विकट दशा)

दान गर्ने वस्तुमा- कस्तुरी, मास, कम्बल, कालो फूल, कालो कपडा, तिल, तेल, फलाम, बोको, शस्त्र (हतियार) सुन, दक्षिणा यथासक्दो र जप १७००० गर्ने, रत्न वैदुर्यमणि लगाउने।

ग्रहशान्तिका लागि ग्रहअनुसारको तान्त्रिक मन्त्र

ग्रह	मन्त्र	जपसंख्या
सूर्य	ॐ घृणी सूर्याय नमः	७ हजार वा ७ सय
चन्द्र	ॐ सों सोमाये नमः	११ हजार वा ११ सय
मंगल	ॐ अं अंगारकाये नमः	१० हजार/ १ हजार
वुध	ॐ बुं बुधाय नमः	८ हजार वा ८ सय
वृहस्पति	ॐ वृं वृहस्पतये नमः	१९ हजार/ १९ सय
शुक्र	ॐ शुं शुक्राय नम :	११ हजार वा ११ सय
शनि	ॐ शं शनिश्चराये नमः	२३ हजार वा २३ सय
राहु	ॐ रां राहवे नम :	१८ हजार १८ सय
केतु	ॐ कें केतवे नमः	१७ हजार वा ७ सय

टीका लगाइदिंदा औंलाअनुसारको फल

टीका लगाउँदा साहिली औंलाले टीका लगाए शान्ति मिल्छ, माहिली औंलाले टीका लगाए आयु बढ्छ, बूढी औंलाले टीका लगाए पुष्टि प्राप्त हुन्छ र चोरऔंलाले टीका लगाए मोक्ष मिल्छ।

नवग्रह गायत्री मन्त्र

सूर्यः ॐ आदित्याय च विद्महे प्रभाकराय धीमहि तन्नो सूर्यः प्रचोदयात्।
चन्द्र : ॐ अमृताङ्गाय विद्महे कलारूपाय धीमहि तन्नो सोमः प्रचोदयात्।
मंगल : ॐ अङ्गारकाय विद्महे शक्तिहस्ताय धीमहि तन्नो भौमः प्रचोदयात्।
वुध : ॐ सौम्यरूपाय विद्महे वाणेशाय च धीमहि तन्नो सौम्यः प्रचोदयात्।
गुरू : ॐ आङ्गिरसाय विद्महे दिव्यदेहाय धीमहि तन्नोः जीवः प्रचोदयात्।
शुक्र : ॐ भृगुजाय विद्महे दिव्यदेहाय धीमहि तन्नो शुक्रः प्रचोदयात्।
शनि : ॐ सूर्यपुत्राय विद्महै मृत्युरूपाय धीमहि तन्नोः सौरिः प्रचोदयात्।
राहु : ॐ शिरोरूपाय विद्महे अमृतेशाय धीमहि तन्नो राहुः प्रचोदयात्।
केतु : ॐ पद्मपुत्राय विद्महे अमृतेशाय धीमहि तन्नो केतुः प्रचोदयात्।
हनुमान गायत्री ॐ अञ्जनीजाय विद्महे वायुपुत्राये धीमहि तन्नो हनुमान् प्रचोदयात्।
वगलामुखी गायत्रीः ॐ वगलामुख्यै च विद्महे स्तम्भिन्यै च धीमहि तन्नो देवी प्रचोदयात्।

Acc. 92259 12251

राशिअनुसारका मन्त्र (दीक्षा मन्त्र)

राशि	मन्त्र	इष्टदेवता
मेष	ॐ लक्ष्मीनारायणाय नमः	श्री लक्ष्मीनारायण
वेष	ॐ ह्रीं विश्वरुपाय नमः	श्री विराटस्वरूप
मिथुन	ॐ ह्रीं क्रीं: केशवाय नमः	श्रीशङ्खचक्रधारी विष्णु
कर्कट	ॐ ह्रीं सन्याय हिरण्यरुपाय नमः	ब्रह्मा, विष्णु, महेश
सिंह	ॐ बालमुकुन्दाय नमः	दही खान लागेका कृष्ण
कन्या	ॐ ह्रीं परमात्मने नमः	श्री पीताम्बरधारी विष्णु
तुला	ॐ श्रीं रामचन्द्राय नमः	मर्यादा पुरुषोत्तम श्रीराम

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

वृश्चिक	ॐ क्रीं जानकीरामाय नमः	गजेन्द्र उद्धारक श्रीहरि
धनु	ॐ क्रीं भगवते नमः	शेषशायी श्री विष्णु
मकर	ॐ श्रीवत्साय उपेन्द्राय नमः	बटुवामन श्री त्रिविक्रम
कुम्भ	ॐ श्री गोपालगोविन्दाय नमः	गाईसहित श्रीवेणुगोपाल
मीन	श्रीं ह्रीं श्रीं क्रीं रयाङ्गचक्राय नमः	ओखलमा बाँधेका कृष्ण

कुन भगवान्‌लाई कति सुते बत्ति बालिन्छ ?

५ सुते	शिवजीलाई	शुद्ध घिउमा, निराजन ३। आरती ११
९ सुते	देवीलाई	शुद्धतिलको तेलमा
१२ सुते	सूर्यलाई	शुद्धतिलको तेलमा
१६ सुते	नारायणलाई	शुद्धतिलको तेलमा
२१ सुते	गणेशलाई	शुद्धतिलको तेलमा
१६ सुते	सन्तोषीमाता, चन्द्रमा, लक्ष्मीलाई।	
५४ सुते	भागवत सप्ताहमा आफूजत्तिकै लामो गरी बाल्ने।	
५ सुते	सबै देवतालाई बाल्न पनि सकिन्छ।	

नेपाली भाषाको आरती

ॐ जय जगदीश हरे, प्रभु ! जय जगदीश हरे ॥
'प्रभुका चरण–उपासक'[२]कतिकति पार तरे।ॐ जय जगदीश हरे,
मनको थाल मनोहर 'प्रेमरुप बाती' ।प्रभु ।[२]
'भाव कपूर छ मङ्गल'[२]आरती सब भाँती ॥ॐ जय....
नित्य निरञ्जन निर्मल 'कारण अविनाशी' ।प्रभु ।[२]
'शरणागत प्रतिपालक'[२]चिन्मय सुखराशि ॥ॐ जय ....
सृष्टिस्थितिलयकर्ता 'त्रिभुवनका स्वामी' ।प्रभु ।[२]
'भक्तिसुधा वर्षाऊ'[२] शरण पर्यौं हामी ॥ॐ जय ....
असुर भाव निवारक 'तारक सुखदाता' ।प्रभु ।[२]
'गुण अनुरुप तिमी हौं'[२] हरिहर हौं धाता ॥ ॐ जय ....
युगयुग पावन गर्छौ 'अगणित रुप धरी' ।प्रभु ।[२]
'लीलामय रस विग्रह'[२]करुणा मूर्ति हरि ॥ॐ जय ...
समता शान्ति प्रदायक 'सज्जन हितकारी' ।प्रभु ।[२]
'चरणशरण अब पाऔं'[२]प्रभु भवभयहारी ॥ॐ जय ...
भाव सुनिर्मल देऊ 'साधक फलदायी' ।प्रभु ।[२]
'जीवन धन्य बनोस्'[२] प्रभु पदसेवा पाई ॥ॐ जय ...
संयम सुरसरिताको 'अविरल धार वहोस' ।प्रभु[२]
'जतिजति जन्मभएपनि'[२]प्रभुमा प्रेम रहोस्॥ॐ जय ...
प्रेमसहित शुभ आरती 'जसले नित्य गर्यो' ।प्रभु ।[२]
'दिनदिन निर्मल बन्दै'[२]त्यो भवसिन्धु तर्यो ॥ ॐ जय ...
'प्रभुका चरण–उपासक'[२]कतिकति पार तरे।
ॐ जय जगदीश हरे, प्रभु ! जय जगदीश हरे ॥

वैदिक मन्त्र

ॐ पूर्णमदः पूर्णमिदं पूर्णात्पूर्णमुदच्यते । पूर्णस्य पूर्णमादाय पूर्णमेवावशिष्यते ॥ ॐ शान्ति ! शान्ति !! शान्ति !!!

(अर्थः पूर्णमान्‌को पूर्ण हो यो पूर्णले पूर्ण बन्दछ। लिएर पूर्णको पूर्ण बाँकी बच्दछ पूर्ण नै ॥ शान्ति होस् ॥ शान्ति होस् ॥ शान्ति होस् ॥

Nepal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmandu

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathman

In Public Domain. Digitization by eGangotri.Funding:

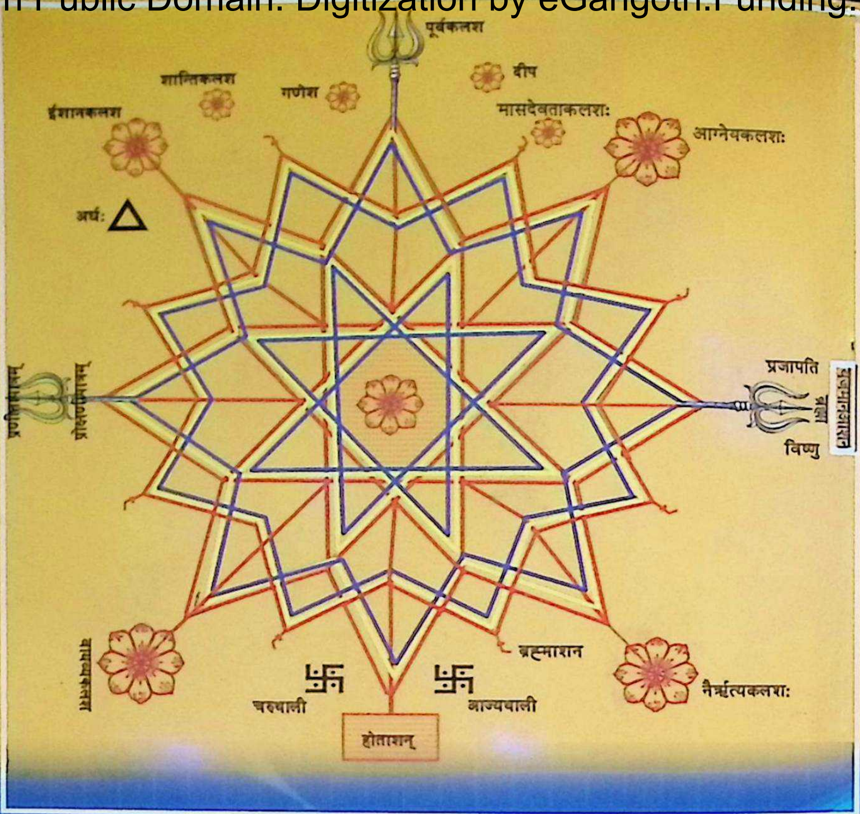

पुस्तकका लागि सम्पर्क
नेपाल अधिराज्यका सम्पूर्ण पुस्तक पसलहरू
तथा काठमाडौंका प्रमुख पुस्तक वितरकहरू

epal Sanskrit University, Balmeeki Campus, Kathmand